

היצרי, רכל דבר הקרוב אליו הוא ממשפחתו, והרי שם שר"י קרוב לתיבת יצ"ר כנ"ל, וזהו, ליצר, הסגולה נגד היצה"ר, היא משפחת היצרי, דהיינו שם שר"י, שמסוגל לבטל כח היצה"ר, ולומר לו די.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

מטות

ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הורג נפש וגו'. וכ' הרמב"ן (בסוף פסוק כ"ג) הא שהזהירם עתה במלחמת מדין, ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים וגו', ולא במלחמת סיחון ועוג, כי מלחמת סיחון ועוג היו בה כל ישראל וטומאה הותרה בציבור, עכ"ר. והקשה על זה בשו"ת הרדב"ן (סי' שני אלפים ר"ה) הרי לא הותרה בציבור אלא לקרבן שקבוע לו זמן אבל לא לשאר קרבנות ולא לאכול שאר קדשים עיי"ש. ויש ליישב דברי הרמב"ן לשיטת ר' ישמעאל בחולין דף י"ז ע"א דלא הותר לישראל במדבר בשר תאווה, רק בשר קדשים, א"כ כל מה שאכלו הוה כקרבן שקבוע זמן, דהא אסור להם לאכול בשר תאווה, רק קדשים.

(הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי ז"ל אבד"ק לכוב זצ"ל³)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

חקת

קאפ' כ' פסוק כ'.

וכיד חזקה, בהכטחת זקננו והידים ידי עשו.

ברפה"ר ובדפוס אלקבץ וברש"י כת"י הנוסחה, בהכטחת זקנו, ונכון כי מה לו לעשו שהוא זקננו.

קאפ' כ"א פסוק י"ד.

את והב, כמו את יהב כמו שיאמר מן יעד ועד כן יאמר מן יהב והב. אם נאמר שכוונת רש"י על תיבת וְעַד (כמ"ש בבאר רחובות), הנה לא מצינו בו שיהי' מתיבת יעד, אבל מנוסחת דפוס אלקבץ שכתוב בו, כמו שיאמר מן יעדה ועד, נראה שהכוונה על תיבת וְעַד שבתובה זו מתחלפים הוי"ו והיו"ד, כמו אשר לא יעדה (שמות כ"א, ח'), ואל חוף הים שם יעדה (ירמ' מ"ז, ז'), שת"י מזמנה, ומלשון הזה, אשר אועד לכם שמה (שמות כ"ט, ט), שתרגומו אומין.

(3) בספרו שו"ת שו"מ מהרורא תנינא ח"ד סי' י"ז.

שם פסוק ל"ב.

וישלח משה לרגל את יעזר, המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים
אנו בכח תפלתו של משה להלחם: הנה דברי רש"י סובבים לפרש תיבת וילכדו,
ולא הזכירו כלל ברשמו את ד"ה, ועכ"פ ה' צ"ל, וגו'. וברפוס אלקבץ הנוסחה
היא, (ל"א) וישב ישראל בארץ האמורי, נשתייר יעזר. וישלח משה לרגל את יעזר
וילכדו בנותי, המרגלים לכדוה, אותם מרגלים זריון היו אמרו לא נעשה
כראשונים וכו'. וברפה"ר הנוסחה היא כמו בס"ש, רק שאחר תיבות לרגל את
יעזר, העמיד תיבת וגו'.

בלק

קאפ' כ"ב פסוק ל'.

ההסכן הסכנתי, כתרנומו, וכן הלא-ל יסכן גבר, ור"ד מקרא זה בגמ' וכו'. הנה
לפי דרשת רבותינו ההסכן הסכנתי הוא מלשון ותהי לו סוכנת (מ"א א') כמ"ש
שם בגמ' דע"ז (דף ד' ע"ב), וא"כ מאי ראי' מביא רש"י לתרגומו של אונקלוס מן
הפסוק הלא-ל יסכן גבר (איוב כ"ב, ב') שהוא מלשון למוד כמו שמתרגם המילף
אליפנא, הלא גם את הפסוק יסכן גבר פירש שם רש"י שהוא מל' ותהי לו סוכנת,
והגם שכ' שם בלשון שני שיתכן להיות נפתר מלשון למוד, עכ"פ אין שם ראי'
מאחר שיוכל להתפרש גם על דרך דרשת רז"ל. וברפוס אלקבץ הנוסחה היא,
ההסכן הסכנתי תרגו' המלף אליפות וכן הלא-ל יסכון גבר כי יסכון עלימו משכיל,
לפי נוסחה זו רש"י מביא ראייתו מן סוף הפסוק, והוא כמו שכתב שם שיסכן
הראשון לשון הניי' כמו ותהי לו סוכנת, והשני לשון למוד כמו ההסכן הסכנתי.
ולפ"ז בנס"ש צריך להוסיף תיבת וגו'.

פנחס

קאפ' כ"ו פסוק נ"ה.

אך כגורל, יצאו יהושע וכלב, וכה"א ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה,
ואומר ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר שאל: מטות אבותם, יצאו גרים ועבדים:
(נ"ו) ע"פ הגורל, הגורל הוא מדבר כמו שפירשתי מגיד שנתחלקה ברוח"ק לכך
נאמר ע"פ ה':

ברברי רש"י אלו רבו הנוסחאות, ואף בחומשים שלפנינו אין סדורם
ונוסחתם שוה. והנה ברפה"ר וברפוס אלקבץ הנוסחה היא, ע"פ הגורל, הגורל
ה' מדבר כמו שפירשתי למעלה מגיד שנתחלקה ברוח"ק וכה"א ויתנו לכלב את
חברון, ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר שאל, ע"כ. והדרשה יצאו יהושע וכלב
ליתא שם כלל, וכן הוא ברש"י כת"י קלף, רק ששם כתוב, וכה"א ויתנו לכלב את
חברון ע"פ ה' ואומר ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר שאל, וזהו טעות כי בפסוק
ויתנו לכלב את חברון לא כתיב ע"פ ה', אלא כאשר דבר משה (שופטים א' כ'),
וביהושע (ט"ו י"ג) כתיב ולכלב בן יפונה נתן חלק בתוך בני יהודה על פי ה' אל
יהושע את קרית ארבע. ובנחלת יהושע כתיב ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר
שאל את תמנת חרם בהר אפרים (יהושע י"ט נ'), מ"מ גם נוסחה זו מתאמת עם

נוסחת דפוסים הראשונים, שראיית רש"י מן הפסוקים שגבי יהושע וכלב, שנאמר שם ע"פ ה' שנתחלקה א"י ברוח"ק וכן הוא ג"כ בספרי, ע"פ ה' מגיד שלא נתחלקה א"י אלא ברוח"ק, ודרשת הספרי אך בגורל יצאו יהושע וכלב לא הביא רש"י. ובלבוש האורה כתב וז"ל טעות נפל בספרים ברש"י, וה"ג, אך בגורל יצאו יהושע וכלב, וכה"א ויתנו לכלב את חברון ע"פ ה' לכך נאמר ע"פ ה', ואומר ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר שאל: ע"פ הגורל, הגורל ה' מדבר מגיד שנתחלקה ברוח"ק: ע"כ. וחבל שלא הביא את הנוסחה שכתב עלי' שהיא טעות, שכנראה אין כוונתו על נוסחת דפוסים הראשונים כי על זה לא ה' מוסיף הק' רצאו יהושע וכלב שלא נזכר כלל בדברי רש"י, אך שנראה שכוון לנוסחה שראיתי בדפוס ויניציא שכן הוא, ע"פ הגורל הגורל ה' מדבר מגיד שנתחלקה ברוח"ק וכן הוא אומר ויתנו לכלב את חברון ע"פ ה' לכך נאמר ע"פ ה': אך בגורל יצאו יהושע וכלב ואומר ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר שאל ע"כ, ונוסחה זו וודאי מומטת היא, שהפסוק מכלב הביא בדבור הראשון לראי' שנתחלקה ברוח"ק ובדבור השני הביא רק את הפסוק מיהושע לראי' שיהושע וכלב לא לקחו ע"פ גורל, וכתב עליו ואומר, וע"ז הגיה הלבוש, אך ספרים שלנו אינם ע"פ הגהת הלבוש, כי מה שמסיים בפסוק ע"פ הגורל, "לכך נאמר ע"פ ה'" הלבוש לא גרס לה.

קאפ' כ"ח פסוק ז'.

נסך שכר, יין המשכר פרט ליין מגתו: הרמב"ן תפס לרש"י בזה וז"ל, ואינו נכון שכבר אמרו יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר, והנה אינו מתמעט מן הכתוב אלא מעלה מדרבנן לכתחלה עכ"ל. והרא"ם חתר לתרץ דברי רש"י דהא דאם הביא כשר הוא מפני שלא שנה עליו הכתוב לעכב אבל הא דלא יביא נלמד מדכתיב שכר מידי דמשכר, עיי"ש שהביא כן מדברי הרשב"ם בב"ב (דף צ"ו), וכתב עליו שכל דבריו דברי רש"י הם, אמנם בנדה (דף ח' ע"א) כתב רש"י בד"ה בן ארבעים יום, ומקמי הכי פסול דהוי לי' יין מגתו, ונסתר מזה תירוצו (וע"ש בתוס' ד"ה ועל היין שנראה שלא ה' לפניהם בדברי רש"י האי ומקמי הכי פסול).

והנראה בזה שרש"י כאן ושם בנדה לשיטתו' אזיל שמפרש במתניתין במנחות (דף פ"ו ע"ב) אין מביאין יין מתוק ואם הביא פסול, פרש"י (בלשון אחר) תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום. וע"ש בתוס' (דף פ"ז ד"ה מתוק) שהקשו עליו מהא דתני ר"ח יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר ודחו פירושו הזה, אכן לדברי רש"י ע"כ שר"ח פליג אמתניתין, ומאחר שהמשנה היא העיקר כנגד הברייתא, ע"כ כתב שמקמי הכי פסול כמ"ש במשנה, וכן פירש כאן פרט ליין מגתו.

מטות

קאפ' ל' פסוק ב'.

ראשי המטות, חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה וכו' ומה ראה לאומרה כאן למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה וכו' או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד וכו'. כל המפורשים נתחבטו בדברי רש"י שנראים כסותרים

שפתח ואמר דקרא דראשי המטות בא לומר שחלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה, ובתוך אותו דבור כתב שבא ללמד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, עיין עליהם. ובאמת שכל הטורח הזה הוא רק לפי נוסחתנו שכ' „למד” שהפרת נדרים ביחיד מומחה אבל בנוסחת רש”י כת”י קלף כתיב, ומה ראה לאומרה כאן „לפי” שהפרת נדרים, לפי נוסחה זו אין הלימוד שיחיד מומחה מתיר הנדר נלמד מכאן, אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה, וכמ”ש רש”י בחגיגה על המשנה היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמוכו (דף י’ ע”א), וגם כבריתא שהביאו שם בגמ’ כמה סמוכין להיתר נדרים, לא הביאו כלל מפסוק זה, וגם בגמ’ בנדרים (ע”ח ע”א) וב”ב (ק”כ) לא הביאו מפסוק זה רק לתרץ חקושיא איך ניתר בהדיוטות הא ראשי המטות כתיב וע”ז אמרו ביחיד מומחה, אבל העיקר הוא שנמסר כן בתושבע”פ, ולפ”ז כל דברי רש”י סובבין רק על חלוקת כבוד לנשיאים, וכן משמע מלשוננו שכתב ומה ראה לאומרה כאן, יותר מבשאר מצות, ע”ז תירץ לפי שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטות שמזה נוכל לראות חשיבות גדולי ישראל, ע”כ כתבה כאן.

קאפ’ ל”א פסוק מ”ט.

באה”ד וכן כי יפקד מושבך, יחסר מקום מושבך איש הרגיל לישב שם וכן ויפקד מקום דוד, נחסר מקומו ואין איש יושב שם: הלשון איש הרגיל לישב שם, וכן איש יושב שם, הוא ק”ק להבין, שהרי ה’ מדבר עמו פא”פ ומה לו להזכיר איש הרגיל לישב שם כאלו ה’ המדובר מאיש אחר. וברש”י כת”י קלף הנוסחה, יחסר מקום מושבך אשר תרגיל לשבת שם וכן ויפקד מקום דוד, נחסר מקומו ואינו יושב שם.

מסעי

קאפ’ ל”ה פסוק י”ב.

מגואל, מפני גואל הדם שהוא קרוב לנרצח: יל”ד מאי דוחקי’ דרש”י לפרש מגואל מפני גואל, ולמה מואן לפרשו כפשוטו ומשמעו מן גואל וכמו שמתרגם אונקלוס מגואל דמא, ולא תרגם מן קרם גאל דמא, וכן הלשון בגמ’ (מכות דף י’ ע”א) שדברי תורה קולטין ממלאך המות ולא אמרו מפני מה”מ, ועוד אם זהו כוונתו לפרש מגואל מפני גואל, למה הוסיף כאן שהוא קרוב לנרצח. אבל בדפח”ר ליתא לתיבת „מפני”, רק במקומה באה תיבת „פירוש”, וכן היא הנוסחה, מגואל, ופירוש גואל הדם, קרוב לנרצח.

שם פסוק כ”ה.

באה”ד, ד”א לפי שהי’ לו לכ”ג להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו: בדפח”ר הנוסחה, שלא תארע תקלה בישראל, ונוסחה זו עדיפא מדידן, דווראי דלא הי’ לו לפרט בתפלתו על תקלה זו, וכ”ש שלא הי’ לו להתפלל שלא תארע בחייו דוקא. ולדברי רש”י יש סמך בתרגום יב”ע, שהכ”ג יש בידו לבטל (בתפלתו בבית קה”ק ביום הכפורים) השלש עבירות קשות שהן ע”ז ג”ע ושפ”ר שלא

יכשלו בהם ישראל, ועל שלא התפלל נקנס עליו למות בשנה הזאת, עיי"ש. וממה שהסמך זה על הפסוק הזה משמע שהוא נתינת טעם על שישב שם הרוצח עד מות הכהן גדול. ובגוף"א תמה על דברי רש"י וכתב לא ידעתי היכן מצא רש"י דבר זה. ובדברי היב"ע יובן הישב דברי הגמ' (מכות י"א ע"ב) טעמא רמזלו הא לא מצלו מייתי, שהרי בשביל שלא התפלל כבר נקנסה עליו מיתה וצריך לבקש עליו רחמים. מ"מ צל"ד למה לא הביא רש"י הטעם הפשוט שנאמר בגמ' (שם): שמינת כ"ג מכפרת לפיכך ישב שם עד שתחי' לו כפרה.

דברים

קאפ' א' פסוק י"ג.

נכונים, מבינים דבר מתוך דבר, זו היא ששאל אריוס את ר"י מה בין חכמים לנכונים, חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאין לו דינרין לראות רואה, וכשאין מביאין לו יושב ותוהא, נכון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו: לנוסחא זו קשה למה העשיר יושב ותוהא ואינו רואה בשלו הרי הוא עשיר ויש לו דינרין, והתגר שאינו עשיר היאך הוא מביא משלו הרי איננו עשיר ואין לו משלו ועוד על שלו למה הוא צריך לחזר הלא שלו הם תחת ידו ואין צריך לחזר אחריהם.

אמנם באמת שהם שתי נוסחאות בספרי ובילקוט, לפי האחת הוא מדמה את החכם לשולחני תגר (נ"א עני) שכשאין מביאין לו לראות הוא יושב ותוהא והנכון הוא כמו שולחני עשיר שכשאין מביאין לו הוא מוציא את שלו ורואה, והנוסחא השני' מדמה את החכם לשולחני עשיר שאינו מחזר אחר הלקוחות וכשאין מביאין לו הוא יושב ותוהא (לפי נוסחא זו לא אמרו שרואה בשלו כי שלו כבר ראה כשקבלם) והנכון דומה לשולחני תגר (נ"א עני) שכשאין מביאין לו הוא מחזר אחר לקוחותיו ורואה. ובנמשל הכל הולך אל מקום אחד, דהחכם שהוא בעל שמועות, רק שאינו יודע לדמות מילתא למילתא ולהבין דבר מתוך דבר, כששואלין ממנו דבר הלכה ששמע הוא משיב, ואם לא שמע, הוא יושב ותוהא, אבל הנכון אף אם לא שמע ההלכה כמו שהובאת לו בשאלה, הוא מבינה מתוך שמועותיו שיש לו ומדמה מילתא למילתא והוא כמו העשיר שמביא משלו, או שהוא מחזר על שמועותיו להבין מהם את השאלה שבאה לפניו כרמיון התגר שמחזר אחר לקוחותיו.

ובנוסחת רש"י שלפנינו נתערבו שתי הנוסחאות ובא הסיום הוא מחזר ומביא משלו. אבל בדפוס הראשון וכן בדפוס אלקבץ וברש"י כת"י קלף תיבת "משלו" ליתא, ובכן הוא עולה יפה לפי הנוסחה השני' שהעשיר שאינו מחזר לראות הוא יושב ותוהא והתגר הוא מחזר ורואה.

קאפ' ג' פסוק א'.

ונפן ונעל, כל צד צפון הוא עלייה: באמת הם היו מהלכין צד המזרחי מדרום לצפון ולא את צד הצפוני. ובדפוס"ר הנוסחה היא, כל לצד צפון עלייה היא: וכן הוא ברש"י כת"י קלף, ובדפוס אלקבץ כל הדיבור הזה ליתא.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-ת"ש"ה לפ"ק).

במס' מגילה דף כ"ז ע"ב מהב' המופלג כמר משה בריננער הי"ד מלבוב⁽¹⁾

אמרו במגילה כ"ז ע"ב, שאלו תלמידיו את ר' זכאי במה הארכת ימים, אמר להם וכו' ולא בטלתי קידוש היום. ותמה הרי"ף מה הרבותא בזה, הא כתיב זכור את יום השבת לקדשו, ולמדו מכאן לקידוש היום (ועי' פסחים ק"ו ע"ב וזכרוהו על היין בכניסתו). ועלה ברעיוני לומר השערה, עפ"י דברי התוס' במגילה ג' ע"א ד"ה מבטלין, שהקשו אהא דאיתא שם דכהנים בעבודתן מבטלין עבודה ובאין לשמוע מקרא מגילה, אמאי מבטלין, והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה, ותירצו דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה משו"ה קרי ל' ביטול עיי"ש. הרי דלשון ביטול יאמר לפעמים לא במובן מניעת הדבר לגמרי והעדרו המוחלט, רק במובן איחור ושהוי, והיינו שהדבר נתאחר ונשתתה איזה זמן. וא"כ ה"נ י"ל דמה שאמר ר' זכאי שלא ביטל קידוש היום, אין כוונתו שלא חדל מלקדש, דבזה לא הוי שום רבותא, כיון שיש חיוב לקדש היום על היין, רק כוונתו שלא איחר מלקדש היום רק הי' וזיו לקדשו תיכף⁽²⁾.

(1) נולד בלבוב ביוהכ"פ שנת תרע"ה לפ"ק לאביו הרה"ח מו"ה אלי' אביגדור בריננער הי"ד מלבוב מחשובי חסידי באבוב (בנו של הרה"ח המפורסם מו"ה אהרן בריננער מלבוב). למד בישיבת עץ חיים רבאבוב. הי' חריף ובקי ומוסמך להוראה ובעל כשרון. במיוחד הצטיין במלאכת הכתיבה ללקט ולסדר דברים נחמדים ועריבים מספרים שונים ומפי השמועה, וחיבר כמה חיבורים עם הסכמות מהרבה גדולי הדור, וביניהם ס' בית התלמוד פי' על מס' קטנות אשר הי' כבר מסודר לדפוס. נדפסו אליו תשובות בשו"ת מנחת יחיאל ח"ג סי' ק"מ, בס' מנחת סולת ח"ב (בסופו) סי' י"ב, בשו"ת דובב מישרים ח"ב סי' י' וי"א, שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' פ"ב וקס"ב, ושו"ת ציון לנפש חי' סי' צ"ד. בשנות הזעם נהרג עקה"ש, ולא ידענו מתי ואיפה. ד' ינקום דמו. — כדאי להזכיר, כי בעת מלחמת העולם כשהי' כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד בגולה בעיר לבוב, קבע דירתו באמצע שנת תש"א אצל אביו הרה"ח ר' אלי' אביגדור הנ"ל. וביום עש"ק ר"ח אב שנת תש"א כשבאו הרוצחים ימ"ש לתפוס את הרה"ח ר' אלי' אביגדור, מחמת שהי' מנכבדי וחשובי העיר, ומצאו שם את כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל לבוש בטלית ותפילין, תפסוהו ג"כ, וביום ב' שאח"ז, ד' לחודש אב עלתה נשמתו על קידוש השם. ד' ינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך.

(2) עפ"י ד התוס' הנ"ל יתפרש ג"כ דברי הנמ' (ברכות ה' ע"א) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו' פשפש ולא מצא יתלה בכיטול תורה וכו'. ותמהו המפרשים, אם יש בו עון כיטול תורה, איך אמרינן שפשפש במעשיו ולא מצא. ולהנ"ל יבואר, דהכוונה היא, אם פשפש בכל מעשיו ולא מצא שום עבירה, אז יתלה בכיטול תורה, פי שלא קיים מצות התורה בזריות רק החמיץ את המצות ולכן באו עליו יסורין, אבל המזדרז בקיום המצות יסורין בדילין הימנו ויהי' זריו ונשכר.

תמיהות וישובים

ב' תמיהות במס' ערכין ל"ג ע"א

בשנת כת"ר אור ליום ב' ויצא ב' כסלו למדתי ערכין, ובדף ל"ג שם מקשה הש"ס, מקץ שבע שנים והכתיב ועברך שש שנים, ומה קושיא, לפי שיטת הירושלמי דבשנת שמטה אף דאינו משמט אלא בסוף אפ"ה כל השנה כולה אסור לו לגוש אותו, רק אם נותן מעצמו מותר לו לקבל וא"צ לומר משמט אני, ובזה מיישב המקראות, א"כ גם לענין חזרת העבד י"ל כן, דבאמת אם העבד אינו רוצה א"צ לעבוד רק שש שנים אבל כשרוצה לעבוד א"צ לשלחו, רק סוף השבע מחויב לשלחו, וצע"ג.

ועיין בתוס' נזיר דף ה' [ד"ה הני מ' שנה] שכתבו דסוף היינו בתחלה מ"ם שנה עי"ש, והוא תמוה, דא"כ מה פריך הש"ס בערכין הנ"ל, לישני דסוף היינו בתחלת שבע, וצע"ג.

(הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל*)

פליאה בדברי הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נ"ז אבד"ק לבוב זצ"ל

בספר יד שאול על יו"ד סי' רמ"ב אות י"ב (בסופו), כ' וז"ל, מצאתי בהגהת אשר"י סוף מס' תענית שצריך תלמיד לומר לרבו תשמע תפלתך, ולא ידעתי מקורו, עכ"ל. — ופלא דאישתמיט מינ' שהוא ירושלמי מפורש במס' תענית פ"ב ה"ב, א"ר מנא רמז לתלמיד חכם היא שאדם צריך לומר לרבו תישמע תפלתך.

שמריהו ציטראנענכויס

ברוקליון, ניו יארק

התמנות שוחט ובודק בק"ק לבוב (תקע"ב לפ"ק')

אנחנו נדיבי עם נאספנו באסיפה בכנס' שהיא לשם שמים, ה"ה האלופים לראש המה הרבנים המופלגים ראשים רוזנים נגידים מפורסמים מנהלי עדה דפחק"ק לבוב, וגובה להם מורה להם ה"ה כבוד אדו"מ הרב הגאון המפורסם בדורו מופת הדור מוהר"ר יעקב אורנשטיין האב"ד דפה²), אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו מי יאכילנו בשר, למכוח טבח והכן לפרע בית השחיטה בית

(*) הועתק מעצם כתי"ק המונח ברשות ידירנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאהו ד' על גפי מרומי הצלחות.

(1) הועתק מעצם הכת"י המונח ב„אוסף שוואדראן" בירושלים. (הכת"י הי' מטושטש, ונחסרו איזה תיבות).

(2) הוא הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל.

מטבחיא דכן דפה לעת מצוא איש אשר הוא מצוי אצל שחיטה מומחה וגמר
 'יהיה' סר סכינא יפה יפה להיות בר סמכי' אלקים ירא לבב בדבר אשר הוא מסור
 אל הלב יאכלי ענוים וישבעו ויסמכו לאכול משחיטתו, לזאת מאחר שראה ראינו
 את ה"ה הרבני המופלג מוהרר"א אבלי מק' האלישיץ (אשר) שוחט מומחה אשר
 כבר שחט לפנינו וראינו שהוא כרכא דכולא בי', גם ראינו חבילה בידו, דסקיא
 דשטרות . . . במנין אשר כולם יעידון ויגידון ויתנו עדיהן, והצדיקו את הצדיק
 דמעיקרא משמע שפר שמעני', אמרנו וענינו כולם כאחד עונים ואומרים איש לא
 נעדר זה הגון לנו להיות נתקבל לפה"ק להיות שוחט ובודק בתוך המקולין דפה,
 ושכרו לא יקופח, דהיינו שנקבו לו שכירות מבי גזא של נגיד הקהל סך שמונים
 זה' רייניש . . . וגם יהי' שייך לו שליש מן עופות, וגם שמנו לו מדור לפי כבודו לו
 ולאנשי ביתו, . . . מאתנו הרבנים המופלגים ראשים רוזנים ונגידים מפורסמים
 אבירי הרועים מנהלי עדה דפה"ק לבוב ובצירוף כבוד אדו"מ הרב הגאון
 המפורסם בדורו מופת הדור האב"ד דפה. היום יום ב' טו"ב מרחשון תקע"ב
 לפ"ק.

נא' הק' משה יעקליש	נא' הק' יחיאל מיכל בערינשטיין
נא' הק' נפתלי הירץ כהן רפאפורט	נא' הק' אברהם . . .
נא' יצחק כהנא רפאפורט	נא' הק' זאב וואלף פינקלשטיין

דעתי רצוי ומסכמת לכל דברות ואמירות של כבוד נגידנו מפורסמים מנהלי
 עדת ישורן דפה לקבל את הרבני מוהר"ר אבלי הנ"ל לשו"ב פה קהלתנו. ובטוח
 אני שמוהר"א הנ"ל לא ישנה את אשר הבטיח בת"כ בפ"מ שלא לשנות דבר,
 ביחוד כי פ"ק ת"ל הן . . . רחבת ידיים לפנינו למצא פרנסתו בריוח.
 דברי, יעקב אורנשטיין חופ"ק לבוב

מודעה בענין כולל חבת ירושלים⁽¹⁾

ב"ה.

אל דעות ה' יודע כי מעודי אחזתי דרכי דרך סללוהו אבותינו מני קדם,
 אמרותיהם שמתו נר לרגלי ואור לנתיבות חיי, המה הורוני ויאאלפוני דעת, כי יקר
 מכבוד לברוח מכל כבוד המשחית הוד אדם ויעות דרכו. לכן ככל משרה בחלה
 נפשי, לא חפצתי בנדולות לכת, שנאתי להיות מתנשא לראש, ולמשחק הי' בעיני
 עדי תפארת תהלת בני אדם, ואך כתפארת אדם בחרתי שבת בית.
 אמנם פתאום קול נהי נשמע מציון קול צעקת דלים העטופים ברעב באין
 משען לחם, ומכל עבר ופינה בקשו ממני לקחת עלי משרת הנשיאות ממעות א"י
 ולשים עיני להטיב מצב אלה האומללים אשר הקדישו עתותם לד' לבלות ימיהם
 בתורה ובעבודה בארץ הקדושה אשר כלתה לה נפש כל איש ישראל, להחיות
 רוח נדכאים ולהרנין לב הנאנחים תחת סבל העוני והמחסור, כי נסתמו מוצאי

טרף נפשם ויסכרו מעינות מוצאי כסף להחיות גוום אף לחם צר, החמלה מחצה לבבי ויתפוצץ כמעט לקול דברים, ואנכי בכל זאת עצרתי ברוחי לבלתי מלאות שאלתם, כי חלילה לי מנגוע אף בקצה כבוד איש, אף כי להתהדר בקלון אחרים, עד אחרי כי באו שני צירים נאמנים מאה"ק תוב"ב ובידם מכתב תעודה חתום בחתימות למרבה ראשי כל עיר ומנהלי עדתם, שמה מאשרים כל הכתוב בו, ומקיים מאת שר קאנסול עסטרייך יר"ה, ואחרי כי חזקו עלי דבריהם אשר יצאו ממקור לב מלא יגון, דברים חדרו חררי לבבי אשר דברו בשם כל העדה הקדושה כי אך אנכי בעזר עליון אוכל להיות למו למושיע ורב למלט נפשם מני עוני ולחיותם ברעב. אך הבטיחוני כי גם הרב הגאון מהרי"א אישינגא בחפץ נפשו ובטוב לבבו יאות לזה, כי הוא חדל אונים ורפה כח ותכבד עליו משא עבודת הקודש לא יוכל שאתה, אמרתי לנפשי כבר אמר החכם: מן הזהירות שלא תרבה להזהר, והיתה תשובתי למו, כי בטרם יכחנו דבריכם אם כנים המה, לא אענה דבר, אך בזאת אות לכם אם תביאו בידכם מכתב מהרב מהרי"א אישינגא נאמרו בו כדבריכם אלה אז ארע מה לעשות, ואם לא, לא אתערב בדבר הזה. הרבר יצא מפי ויבהלו לאחוז דרכם להרב מהרי"א אישינגא ויבואו שנית אלי, ובידם מכתב כתוב וחתום בכתב וחתומת ידו כי רפיון כחו יעצרהו מעבוד עוד עבודה הרבה הזאת והנהו עומד הכן לערוך מכתב בקשה להאיש אשר יבחרו להשימו לראש ולבקש ממנו להטות שכמו תחת נטל עבודת הקודש. בראותי המכתב הזה נעתרתי לשאלתם והחילתי לשפוט הדבר בשובה ונחת, ובינותי כי כבד ממני הדבר לא אוכל עשוהו לבדי לעשות סדרים בהחשבון לנהלהו בצדק ובמשרים לבלתי יגרע משקלי הקודש אף אגורה, ולערוך המוצאות והמובאות גלוי לעין כל לכל איש אשר יחפוץ לדעת החשבון על נכון, על כן נחוץ לבחור אנשים להיות לי לעזר לא מעט. עצתי זאת . . . בעיני כל, ואעש כן, בחרתי לי שבעה אנשים אפרתים, נכבדי העיר, קרואי העדה, נאמני רוח ויקרי הערך, ונקרא . . . החדש. והיו אך יצוא יצא הקול כי קבלתי עלי המשרה הזאת, ותופע נהרה בארצינו כלה וקול צהלה נשמע מציון איך נושענו, ומכל עיר ועיר קדמו פני ופני הוועד במכתבים מלאים ברכות מעלפות בתהלה ושבח, גם הרבנים הגאונים מקראקא, טארני, צאנז, סטריא, ועוד רבים, הריצו אינרותיהם מלאות תשואות חן

(1) בכרם שלמה שנה ב' (תשל"ט) נרפס מאמר (בהמשכים) אודות כולל חבת ירושלים, שהוא צדקת רבי מאיר בעל הנס, תמיכת עניי אה"ק מעדת נאליציע שנתייסד עוד בשנת תרס"ו בערך, ואודות השעורר' בדבר משרת הנשיאות של הכולל שנתהווה בשנת תרל"ו. העתקנו שם כמה מכתבים וכתובים, שנרפסו בימים ההם בענין זה. ובקובץ החמישי משנה הנ"ל בעמוד נ"ם כתבנו אודות „מורעה" שהדפיס הרב ר' ירחמיאל הלוי הורוויץ מלכוב, אשר בו מודיע כי פורק מעליו משרת הנשיאות של הכולל לחלושין. בעת ההיא, בשנת תשל"ט, לא הי' בירינו העתק המורעה, לכן לא הרפסנוה. ועתה שלח לנו ירידנו הרב ברוך חנה גרינפעלד שליט"א ראש הכולל בקרית באבוב, העתק ממורעה הנ"ל, אשר הוא יקר המציאות למאור, ושמחנו עלי מאור. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. — הקוראים מתבקשים לעיין בקובצים הנ"ל כדי שיתבחר להם הענין ביותר.

ורגשי תודה לכל אחד, ומדי יום נדיבי עם הביאו נדבותיהם מעוטפות בכרכות מאליפות, ותרומות הקודש עלתה על, והיתה מכסת שקלי הקודש בימים האלה יתר מאשר מלפנים.

כה עברו ירחים בשלום ובמישור באין משטין ומפריע, והן עתה קמו פתאום מרבצם, פריצי חיות טורפי שלום ויאכלהו בכל פה, אלה העוטים מעטה אמונה ופניהם הלוט ביראת ה' ומבעד לבבם צפון כל תרמית, ועיניהם ישיתו לבלע כל קודש ולהשחית כל טוב באין חמלה ורחם, אלה השואפים להיות בראש דלים, החפצים במצה ומריבה, מלאו פני תבל מכתבי עמל, אלה האמונים עלי שקר ושם אמת מוזר למו, שלפו חרב לבתר לב בני ישראל לבתרים למען יהרס הבנין ערות עד היסוד בו, ויתערב גם השטן בתוכם ויעזרם בזרוע כחו ויצליח במעשהו להתעות ולהטות גם את לב הרבנים הגאונים אלה אשר לפני ימים ברכוני במקהלות עם ויחלקו ברכתם גם לאנשי הועד כלם לעיני השמש — לעשות חדשות ונצורות אשר לא פללתי, והתאספו כלם בעיר באכניע² והדפיסו עלה בשם „שאלו שלום ירושלים“ וגם אלי ערכו מכתב לבקש ממני דבר אשר לא יכולתי ולא אוכל לעשותו, וערכתי לכל אחד מכתב כבוד, שמה גליתי דעתי כי לא אוכל למלאות חפצם מסכות רבות השפונים וטמונים בקרב לבי ונגלו לפני יודע כל תעלומה, ואם המה יעמדו בעצתם והסירותי המשרה מעלי ואני ואנשי הועד נקיים. — שני ירחים חלפו למו וקויתי לתשובתם ואיננה, ומאד נפשי יראה לי פן בשלי ירע עוד להעניים האומללים, פן בגללי יבולע למו חלילה תחת כונתי ומחשבתי להטיב להם. לכן אמרתי אין טוב לפני ולפני אנשי הועד רק לפרוק מעלינו משרה הזאת והי' גם בזה שכרי כי אלקים יודע כי אך למען שמו אעשה לא אהבת הכבוד יחלצני, הנצחון לא יקח לבבי אך טובת העניים דרשתי ואדרוש כל ימי חיי.

ולכן בשבטי ישראל אודיע נאמנה, כי משכנו ירינו מהמשרה הזאת, וירינו מסולקת ממנה, ואבקש מאחינו בני ישראל המתנרכים בעם לבלתי ישלחו עוד אלינו תרומת כספם מן הוא והלאה. ולך אלקים אמת אפרוש כפי השמימה, אנא האר האמת ויבקע כשחר אורו להורות לבני ישראל הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון לטובת אחינו האומללים העם היושבים שמה בארץ אשר ה' דורש אותה אשר ירצו אבני' ואת עפרה יחוננו, ולי אני עבדך, האר פניך, שלח אורך ואמתך אלי וארוכתך לי מהרה תצמיח, וזכני לקדם פני משיחך גואל צדק בתוך יהודה וישראל אכיר³.

לבוב יום ה' לסדר ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך כ' לירח אייר תרל"ז לפ"ק.

הק' ירחמיאל הלוי איש הורוויץ

(2) ראה אודות אסיפה זו, והעתק הכרוז „שאלו שלום ירושלים“, בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד מ"ז-נ"א.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א
להולדת הבן אצל חתנו
הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות אכ"ר.
כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב אברהם שטערנבוך שליט"א ר"מ רשיבת באבוב בני ציון בלונדון להולדת
הנכד

להאברך היקר ר' אלי' ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוב בערל שעכטער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד מאיר בירנבוים נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יהודה גאלדשטיין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חנוך העניך צעהנווירטה נ"י מקרית באבוב להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יהושע זאבערמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יחיאל יהודה פאפיער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק זאלדען נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק דוד בערינשטיין נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר לויפער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' מנחם קוט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מעכיל ווייזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להנה"ח מו"ה משה יוסף בראכפעלד נ"י ממעקסיקא להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה נתן נטע גאלדבערג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' נתן גליק נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' פינחס סג"ל לנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון ריינהאלד נ"י להולדת הבן
יוזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש בריננער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' בן ציון סג"ל הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ברוך שלמה קעספלער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' וואלף רייכבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים קאהן נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחזקאל פרענקיל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויץ נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מרדכי ווימער נ"י מאשרוד להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה חיים ליוש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה וואסערשטורם נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' מתת' קטן נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלום הלוי קליין נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה בן ציון עליאס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שרגא פייוויל לנדא נ"י להולדת הבת
יוזכו לגדלם לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד יצחק דאנקונא נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהודה גאטליעב נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב חיים מרדכי בערינשטיין שליט"א ר"מ בישיבת קדושת ציון בקרית באבוב
לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה יעקב שאיא נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב עטמיננער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל דוב וואסערשטורם נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי אליעזר דעמביצער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להרב משה קעספלער נ"י מנהל ישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יוסף פורסט נ"י מראשון לציון לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלכסנדר מנחם קורץ נ"י מראשון לציון תלמיד ישיבתנו
לנישואיו
להאברך היקר ר' אליהו יהודה שפיעלמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' אלימלך לויפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר אלכסנדר זושא שיק נ"י תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

להאברך היקר ר' אלעזר הלוי אבסטפערל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים יוסף ליפשיץ נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב ארי' איינהארן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמעון ליכט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אהרן טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לאירוסו בתו תחי'

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקהל בני מרדכי
בפלעטבוש לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר יונתן בנימין הכהן נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים וואקספרעס נ"י מקרית באבוב לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק לאירוסו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה יוסף רעכניצער נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל שאהן נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר יצחק מרדכי
נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה משה דוד שטיינזוארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
רמתיבתא עץ חיים רבאבוב לאירוסו בתו תחי'

להרב המפורסם וכו' מוה"ר נפתלי הלברשטאם שליט"א האדמו"ר
משמשאקאווא בירושלים עיה"ק לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי יהודה געללער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה
כמר פסח משה צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמואל אברהם שמאי נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר
יצחק יהודה נ"י

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר ארי' ליבוש פרענקיל נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר משה איזראעל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הכנין ערי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

om:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מנחם-אב תשמ"ג

(נ"ט)

שנה ו' קונטרס ט'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת ראה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בדין אשה שנחשדה בזנות. . . הגאון מוה"ר וואלף איגר אבד"ק לייפניק זצ"ל
 יא בענין שינוי רשות בגזילה . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
 טו בדין תספורת לאכל . . . הגאון מוה"ר זאבל איגר אבד"ק ברוינשווייג זצ"ל

מדור אגרות קודש

יט שני מכתבים מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל
 כא מכתב מהגאון מוה"ר ישמעאל הכהן אבד"ק מודינא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כב בדין קרבן אשם תלוי הג"ר אליעזר דייטש אבד"ק באניהאד ז"ל

מדור פלפול והלכה

כה בדין פט"ח שנפדה בשה טריפה. . . הרב מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א
 לא בדין כישול בשבת. הרב שלמה געשמעטנער שליט"א

מדור תפארת בחורים

לד בענין תשכיתו הב' מרדכי הכהן לומערמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

לו ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 מ נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור הנאהבים והנעימים

מו בענין ביעור חמץ הרה"ג מו"ה יעקב סג"ל גאלדוואסער הי"ד

מדור תמיהות וישובים

מה הערות קצרות בענינים שונים

מט מכתבים אל המערכת

צילומי כתבי קודש. יט, כ, כא

כרכות והודאות נ

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1983

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי הרבני החסיד המפורסם מחשובי חסידי ראדאמסק
מו"ה יחזקאל שרגא בן מו"ה אברהם קינדערמאן ע"ה
ר"מ בישיבת כתר תורה באושפצין

אמי מורתי החשובה

מרת טשארנא בת מו"ה משה אהרן אהרניגער הי"ד

זקיני מו"ה משה אהרן בן מו"ה שלמה אהרניגער ע"ה
זקנתי מרת גאלדא בת הרב יוסף וואלף ע"ה

אחיי, הב' יוסף, הב' שלמה יצחק, הב' ישכר דוב,
הילד ברוך, והילד מרדכי, ואחותי הילדה חוה הי"ד

כולם נהרגו על קידוש השם בעת החיסול רעיר סאסנאווצא
למחנה אושוויץ בשנת תש"ב לפ"ק
ונקבע היאה"צ לערב ראש חודש אלול

זקיני מו"ה אברהם בן מו"ה אהרן קינדערמאן ע"ה
זקנתי מרת טויבע בת מו"ה יצחק אייזיק הלוי נישטבורגער ע"ה
נפטרה כ"ו לחודש כסליו שנת תרצ"ה לפ"ק

חותני הנה"ח

מו"ה מנחם מענדל בן מו"ה שמעון הלוי בייטלער ע"ה מנאראל
נפטר בשם טוב ובשיבה טובה ביום י"ד אייר שנת תשל"ז לפ"ק

חותנתי האשה החשובה

מרת פיגא בת מו"ה מאיר הכהן פעלדשיין ע"ה מנאראל
נפטרה בשם טוב ובשיבה טובה ביום י"ז אייר שנת תש"מ לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנם, חתנם, ונכדם,

יהודה קינדערמאן

וכל משפחתו

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לעילוי נשמת

אבי מורי הנה"ח הנכבד

מו"ה אהרן יעקב בן מו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

שנפטר לעולמו

ביום ט"ו לחדש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ראה

איש כמתנת ידו כברכת ד' אלקיך אשר נתן לך. ויל"ד דהול"ל איש מתנת ידו כברכת ד"א, מהו כמתנת ידו. והנראה בזה, דהנה בס' אנרא דפרקא (אות י"ד) הובא מעשה רב מהרה"ק מוה"ר יחיאל מיכל המגיד מזלאטשוב זצוק"ל ששאל לו איש אחד ברחן בדרך בדיחותא בע"ש לפנות ערב, בכדי לפקח דעתו, הלא העני כמה יסורין באין עליו עד שמספיק להכין צורכי שבת, והבעה"ב העשיר אין לו שום צער להכנה דרבה הלזו, וכשמגיע שבת קודש, ומתחיל העני לומר פרקי מסכת שבת תיכף מתחיל המשנה בריש יציאות השבת, העני חייב, למה יהא חייב. והשיב לו הרה"ק הנ"ל שישב לו תשובה בשבת, וא"ל בסעודת הערב, שהקשו קושיא זו במתיבתא דרקיע, והשיבו דבשביל זה מגיע התחייבות להעני בשביל שפשט העני את ידו ועשה השתדלות, וסיים באנרא דפרקא שם, והבן שיחת חולין של ת"ח ועד היכן הדברים מגיעים, עכ"ל יעו"י"ש.

אמנם עדיין הדברים צריכים ביאור דמה פשעו של העני הזה בפשיטת ידו לקבל כדי להמציא טרף לביתו. ויתכן הביאור, עפ"י דברי האר"י ז"ל דבמצות נתינת צדקה יש יחוד שם הוי' ב"ה, כי המטבע של הנותן הוא כעין אות יו"ד, וה' אצבעותיו של הנותן הוא ה', והזרוע של הנותן הוא וא"ו, וה' אצבעותיו של העני המקבל הוא אות ה' השנית. אמנם העשיר צריך לזרז להקדים הנתינה טרם שיפשוט העני את ידו, כדי שיהיו אותיות השם כסדרן וביושר שמורה על מדת הרחמים אבל אם פושט העני את ידו תחלה אז אותיות השם אינן כסדרן ומעורר ח"ו דינים. ופירשו בזה הפסוק (תהלים י"א) כי צדיק ד' צדקות אהב ישר יחזו פנימו, שהשי"ת אוהב מצות נתינת צדקה אם מתקיימת באופן שיחזו פנימו יש"ר, כל' שהשם הוא ביושר וכסדרן ולא ח"ו להיפך. וכעין זה בס' ישועות יעקב עה"ת (בפ' האזינו) חכמים הגידו כי בעת שאדם מקיים מצות נתינת צדקה כמעט עושה במעשה הזה מילוי השם, שראשית השם הוא אותיות י"ה בחינת משפיע, ואותיות ו"ה הוא בחי' מקבל שפע. וז"ש שלמה בחכמתו, עשיר ורש נפגשו עושה שניהם ד', דהיינו כשהעשיר נותן לעני עושים שניהם שם ד' במילואו, עכ"ד.

ויש להוסיף עוד רמז לזה בפסוק, מלוה ד' חונן דל (משלי י"ט), תיבת מלוה יתכן לפרשו מלשון התחברות ערה"כ הפעם ילוה אישי אלי, דמי שחונן דל הוא מלוה ד', שמחבר ומצרף שם ד'.

והנה התוס' בריש מס' שבת הקשו דהו"ל למיתני הוצאות השבת, ולמה תנא יציאות השבת. וכ' הרה"ק מוה"ר פנחס שפירא מאוסטראה זצ"ל במכתבו הגדפם בחסד לאברהם (להמלאך), דהתנא נתכוון לרמז שם י"ה בתחלת המסכת, כי ר"ת של יציאות ה'שבת הם אותיות י"ה, ושם י"ה במילואו כזה

יו"ד ה"א עולה בגימט' כ"ו כמספר שם הוי' ב"ה, ועל זה נתכוון התנא באומרו יציאות השבת שנים שהן ארבע, כל' שבשתי אותיות י"ה יש בו ד' אותיות הוי' במילואן, עיי"ש בדרכה"ק הטעם שרצה התנא לרמוז שם הוי' אצל דיני הוצאה בשבת. ובדרך פשוט י"ל, דהוא ע"ד אוז"ל בגמרא, תנא אקרא קאי, דתנא דמתניתין הכא קאי על הפסוק הנכתב בכניסת שבת קודש יום ה'ששי ויכולו ה'שמים ר"ת שם הוי' ב"ה ולכן תנא יציאות השבת שנים שהן ארבע, לרמוז ששתי אותיות י"ה הם במילוי ארבע אותיות הוי' ב"ה. ועפי"ז יובן היטב הא דקתני, פשט העני את ידו תחלה העני חייב, דמאחר דהתנא בא לרמוז על שם הוי' השולט בשבת קודש שהוא כסדרן וכתוב ביושר יום ה'ששי ויכולו ה'שמים, לכן אמר, אם פשט העני את ידו תחלה קודם נתינת העשיר חייב, דגרם העני עי"ז לעורר דינים ח"ו ע"י שם הוי' בהיפך אתוון, והי' לו להמתין שיקדים העשיר תחלה בנתינתו כדי לעורר רחמים.

וזה יש להעמיס בכוונת הפייטן בזמירות לליל שבת קודש, צדקתם תצחיר כאור שבעת הימים, דהנה שבת נקראת אור שבעת ימים, כי כל ברכאין דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, והטעם כי יום השבת הוא כולו רחמים, כאומרם ז"ל בזה"ק וכל דינין מתעברין מינה, והוא ע"י שם הוי' כסדרן הנרמוז בר"ת יום ה'ששי ויכולו ה'שמים. וזה שאמר, צדקתם תצחיר כאור שבעת הימים, שמצות צדקה של בני ישראל תהי' נ"כ באופן זה שיפשוט העשיר ידו תחלה כדי שיתעורר עי"ז רחמים וחסדים, ואז תאיר ותזריח מצות צדקה כאור שבעת הימים.

ובזה יתפרש היטב הפסוק המוצב בראש, ולא יראה את פני ד' ריקם, שבמצות צדקה צריך הנותן להיזהר מאוד להזדרז ליתן להעני תחלה, כדי שלא יפשוט העני את ידו הריקנית תחלה, שאז ח"ו יעורר מדת הדין, כי איש כמתנת ידו כברכת ד"א אשר נתן לך, כי ברכת ד' תלוי' באופן הנתינה, וכשיזהר העשיר להקדים מתנת ידו תחלה, יעורר בזה ברכות שמים מעל.

ברין אשה שנחשדה בזנות

מהגאון מוה"ר בנימין וואלף איגר זצ"ל אבד"ק לייפניק¹

שיל"ת. לייפניק טו"ב שבט תקנ"ה לפ"ק.

שלום לשר אלוף, חרבו שולף, לקבל אלף, ה"ה אהו' ידידי הרב
המאור הגדול שואל כענין, לפני שמש שמו ינון, כבוד מו"ה יודא
ליב אב"ד דק' מאקאווא נ"י.

שאל נשאל מעמדו שאלתו העמוקה, והי' לי לעינים דבריו שבעתיים מזוקקה,
בדבר שנתחבטו בה גדולי חקרי לב בסוגיא דיבמות דף כ"ד שנחלקו בה אבות
עולם, לדעת רי"ף מחלקינן בין נחשד לבעל, דמן בעל לא מפקינן בשום ענין
בעולם אלא בעדי טומאה, ואז אסורה אפי' יש לה בנים, וליכא קול, אבל בנחשד
יש איסור אפי' בלא עדי טומאה, וסוגיא בעדי כיעור וקלא דלא פסק, והיינו אם אין
לה בנים, ולר"ת אליבא דשאלתות אין חילוק בין בעל לנחשד, ובשניהם אם יש
קלא דלא פסיק ואין עדי כיעור אלא בעל בעצמו ראה כיעור סגי' בראיית בעל
לחוד להוציאה משניהם כמ"ש הרא"ש דהוי כפתח פתוח או כעד א' אחר קנאה
וסתירה, ועיי' בט"ז [סי' י"א ס"ק א'] מדלא הזכיר הרא"ש בשיטה זו הן בחלוקא
דקלא דלא פסיק, וראיות בעל, הן בחלוקא דעדי כיעור בלא קלא, לחלק בין יש לה
בנים לאין לה בנים, משמע דאין משניחין כלל בבנים, וכ"כ לדעת שלישי רא"ש
אליבא דשאלתות דאין מחלקין בין בעל לנחשד ובשניהם אין מוציאין אלא בעדי
טומאה, או בתרתי לריעותא, היינו קלא דלא פסיק וגם יש עדי כיעור, דהוי כפ"פ,
לא הוזכר ג"כ הרא"ש כלל מבנים לחלק. וכן בקיצור פסקי רא"ש הדין מבואר
לשיטת ר"ת בראיית בעל וקלא דלא פסיק, ולדעת רא"ש בעדי כיעור וקלא דלא
פסיק מוציאין משניהם אפי' יש לה בנים, ומה דקתני בברייתא בד"א שאין לה
בנים כו' היינו דהך ברייתא הוא כרבי שהוא מחלק בין יש לה בנים או אין לה,
דמיירי בקד"פ, והיינו מרקאמר הש"ס הלכה כר' בקד"פ, מכלל דפליגי ר' וסבר
לאסור אפי' בקד"פ, א"כ מאי דפסקינן הלכתא כוותי' דר' בקד"פ, אה"נ עדיפא
מר' ומוציאין אותה אפי' יש לה בנים.

(1) נולד בשנת תק"י בערך לאביו הגאון מוה"ר עקיבא איגר (הראשון) אבד"ק צילץ
ופרעשבורג זצ"ל. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק צילץ, ובשנת תקמ"ה בערך נתקבל
לאבד"ק לייפניק. העמיד תלמידים רבים, וביניהם בן אחותו הגאון מוה"ר עקיבא איגר
אבד"ק פוזנא זצ"ל, שלמד אצלו בכחרותו בעת שדר הג"ר וואלף בברעסלוי אצל חותנו
הג"ר יוסף יונה תאומים אבד"ק ברעסלוי זצ"ל. (ראה שו"ת חמדת שלמה חאהע"ז סי'
כ"ח). חיבר ספר עיר לבנון חידושים על הש"ס ולא נדפס. בס' הי' הר"ן על גיטין (שנרפס
בברלין) יש בסופו חידושים ממנו על מס' גיטין. וחידושו עמ"ס סוכה נרפסו בקובץ מורי'
(היו"ל בירושלים עיה"ק) בגליון מחודש טבת תשל"ה. נלב"ע ביום ש"ק ו' תשרי שנת
תקנ"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר לייפניק.

תשובה זו נעתקה מעצם כתי"ק המונח ברשות הרבני הנכבד ר' מנחם שמעלצער
נ"י, והנע אלנו ע"י ידידנו הרב צבי יהושע לייטנער נ"י מירושלים עיה"ק. ישאו ברכה
מאת ד'.

והנה הרמ"א בסי' י"א [סעיף א'] קובע להלכה כשאלתות להוציאה מבעלה בעדי כיעור וקד"פ באין לה בנים, ולכאורה יפה דין ויפה הורה מעכ"ת נ"י בעובדא דידן דאתנייהו כל הני צדיין לאוסרה על בעלה, ואף דלפי משמעות הש"ס לא הוי כיעור, אם לא שחגרה סינר ורוק למעלה מן הכילה, מ"מ לפי דברי רמב"ם וש"ע שהוסיף וכ', או שהיו יוצא' ממקום אפל, הרי מרמה כיעור דנסתרה לחגרה סינר, ובנדר"ד גופא דעובדא הכי הוי, שתמיד ה' חלונות סתומים והשכנים ראו שהנואף הלך אצלה ביום ובלילה, וגם אחותה הסיחה לפי תומה שראתה בה דברים מכוערים, ואף שהוא עד קרוב, מ"מ אם הבעל מהימן לה כבי תרי, דינו כעדי כיעור, כמ"ש המרדכי פ"ב דיבמות, וגם לפי הנראה מתוך שאלתו הוא קלא דלא פסיק, א"כ הדין פשוט לאסרה, באופן שצריך קבלת עדי כיעור בפני ב"ד להעיד בפני'.

אמנם שאלתו סתומה, ואין די ביאור אם הקול יוצא ע"י עדי כיעור, או קול הרינון, זולת עדי כיעור, והנה דבר מוסכם ביש"ש פ"ב דיבמות ובתשובתו סי' (ל"ב) [ל"ג] דלא סגי' בקד"פ שיוצא ע"י שראה עדים דבר מכוער, אם לא זולת עדי כיעור, ורווח לן בזה ליישב הברייתא דמחלק בין יש לה בנים לאין לה בנים, ולדעת מר"ם ורא"ש בפי' השאלתות אין לחלק בין יש לה בנים לאין לה בנים כנ"ל, יש לומר דהיינו דוקא בקד"פ שיצא זולת עדי כיער, או זולת ראיית הבעל דבר מכוער, וברייתא מיירי בקלא שיצא מחמת עדי כיער, ולא הוצרך לומר דס"ל דברייתא מיירי בקלא דפסק כמ"ש חלקת מחוקק.

אך לפי הנראה מתוך שאלתו דאיירי דאין לה בנים מבעלה יש לנו להחמיר אף בקול שיצא מתוך עדי כיער, וסעד לדברינו ליישב הטור בסי' זה שכ' בזה"ל, אם יש עדי טומאה תצא אפי' יש לה בנים, אין עדים בדבר, אלא שיצא קול שזנתה מפני שראו בה דבר מכוער כו' אם יש לה בנים מבעל לא תצא, משמעות דבריו שכ' אין עדים בדבר, היינו עדי טומאה אלא עדי כיער, ואח"כ כ' לא תצא אם יש לה בנים, והוא היפך מדעת רא"ש אביו, שכ' בעדי כיער וקד"פ תצא אפי' יש לה בנים כנ"ל, מרסתם דבריו ולא חילק, וכבר הערה בזה לתמוה בס' ט"ז, אבל לפמ"ש ניהא, כשנדרק היטב בלשון הטור שכ' שיצא קול שזנתה מפני שראו בה דבר מכוער, הרי פשוט לשונו מורה, דמיירי שיצא קול ע"י שראו עדים דבר מכוער, ובכה"ג י"ל דאף הרא"ש מודה לחלק בין יש לה בנים לאין לה בנים, ומה דסתם רא"ש ולא חילק בין יש לה בנים לאין לה בנים, היינו באם קול יוצא זולת עדי כיער, ובקול היוצא מתוך עדי כיער, דאיירי בה הטור, כתב כן להכריע מדעת עצמו לחלק בין יש לה בנים לאין לה בנים, יהי' איך שיהי', באין לה בנים הדין נותן להוציאה מבעלה, אפי' ביצא קול מחמת עדי כיער כמו בנדר"ד דאין לה בנים הדין פשוט לאסרה, אף בקול היוצא מחמת עדי כיער.

ומ"ש הט"ז עוד לתמוה על הטור, שכ' בזה"ל, דטור כ' להדי' כשיש בקול ממש, ויש עדי כיער מוציאין כו' אם אין לה בנים, הרי דביש לה בנים לא מהני אפי' ב' לדיעותא, וברברי רא"ש אין הרבר כן, אלא זו ממש כעדי טומאה, דלא

משגחינן בבנים, ע"ש, ובאמת לפי ספרי טורים דפוס ווילמרסדארף שלפני אי' בזה"ל, כשיש קול ממש או עדי כיער כו' ולא כמו שהי' לפנינו שמעתיק לשונו, כשיש קול ממש ויש עדי כיער, ואדהכי יפה עולה דברי הסור בכה"ג אין להוציאה אם לא באין לה בנים, אבל לפי משמעות הרמ"א משמע לפי מה שנבאר בסמוך אף באין לה בנים אין מוציאין אותה מבעלה, אם לא בקול ממש וזלת עדי כיער, והיינו מדכ' הרמ"א וי"א כו', תקשי לכאורה מה שהערה הט"ז שהוא דלא כמאן, דלדעת רי"ף לא מהני קול ממש וגם לא עדי כיער, אם לא עדי שומאה, ולמר"ם בפ' השאלתות מוציאין מבעל אפי' באחת מהן, או קד"פ וראייתו בו או עדי כיער לחור, ולדעת רא"ש בפ' השאלתות אין לחלק בין בעל לנחשד באחד מהן, ורמ"א כ' להדיא באחד מהן אין מוציאין מבעל כו', ע"ש שהניח בצ"ע.

וכדי ליישב דבריו י"ל מה שכ' רמ"א לחלק בין בעל לנחשד להוציאה באחד מהן, לאו למימרא באחד מהן קלא ממש או עדי כיער, אלא כוונתו שהוא כאחד שקול יוצא מחמת עדי כיעור בהא הוא דכ' רמ"א להכריע מדעת עצמו דבכה"ג אין מוציאין מבעלה, אפי' אין לה בנים, כדרך שכ' חלקת מחוקק בדעת רמ"א שכ' בקד"פ ועדי כיער מוציאין מבעל, כשאין לה בנים, שהוא היפך מדעת הר"ם ורא"ש שסברו אפי' כשיש לה בנים מוציאין מבעל, ואהא כ' הב"ש שרמ"א פסק כן מדעת עצמו כעין פשר, ה"נ י"ל לפי הביאור דברינו בכוונת רמ"א שכ' כן להכריע מדעת עצמו בשיצא קול מחמת עדי כיער אין להוציאה מבעלה אפי' אין לה בנים, וכיון שכן צריך בירור היטב בנדר"ר אם הקול יוצא וזלת עדי כיער, וגם צריך לקבל עדות שראו דבר מכוער בפני ב"ד כדינא.

וע"פ הוצעת דברינו שצריך להיות דוקא קול יוצא וזלת עדי כיער, יש ליישב קו' הגאון בס' נודע ביהודא בחלק א"ע סוף תשובתו סי' ע"ב על שיטת רי"ף שזכרנו ממה דמסקינן בש"ס הלכתא כוותי' דרבי בקד"פ, ומדקאמר הש"ס הלכה מכלל דרבי ס"ל דמוציאין אפי' בקלא דלא פסק אם יש עדי כיער, והיינו לשיטת רי"ף דמיירי סוגי' מבעל, אבל הא מודה רבי דאין מוציאין מבעל אם לא בעדי שומאה, א"כ תקשי סוגי' דסנהדרין דף מ"א דפריך הש"ס אשת חבר דנהרגת היכי משכחת לה, אי בזנתה וחזרה וזנתה הא יכולין לומר לאסרה על בועלה שני באנו, ומאי פריך דלמא ס"ל ר"ח כרבי דמבעל מוציאין בע"כ לחוד וא"כ אין יכולין לומר לאסרה על בועלה שני באנו, דא"כ די להם שיעירו שראו דבר כיער, ולמה העירו על הזנות, ואף דגמ' פריך דע"כ ר"ח לא ס"ל כרבי דאל"כ תקשי אמאי ס"ל בעדי נערה המאורסה שהוזמו יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו, א"כ לא הי' להם להעיד על הזנות רק על כיער לבד, ז"א לדעת הרי"ף דמודה רבי דמבעל אין מוציאין רק בעדי שומאה, ושפיר הוצרך להעיד על זנות ממש, אבל מאי דפריך יכולין לומר לאסרה על (בעלה) [בועלה] באנו תקשי כנ"ל, סגי להו להעיד בדבר כיער, ע"כ תוכן קושייתו, דכוונתו מבואר דעיקר קושייתו ע"פ יסוד שכ' דרבי ס"ל להוציאה מבעל אפי' בעדי כיער לחוד, דאלולי כן קושייתו ליתא, ושפיר פריך הש"ס יכולין לומר כו' מאי דלא העידו בכיער לבד, י"ל דהי' קד"פ

ובכח"ג לא סגי בעדי כיעור אף להוציאה מבועל, רק כיון דקושטא מלתא דרבי ס"ל לאסרה על בועלה, בעדי כיעור אפילו בקד"פ, שפיר הקשה כקושייתו דלמא ר"ח ס"ל כרבי כנ"ל.

אמנם לפמ"ש לא מוכח מידי ושפיר י"ל דאף רבי לא אסרה על בועלה בעדי כיעור אלא בקלא דלא פסיק, ומה דקאמר הש"ס הלכתא כרבי כו' דמשמע מני' דרבי עצמו לא ס"ל הכי, היינו דלא בעינן קול יוצא זולת עדי כיעור, אלא רבי בעצמו ס"ל אפי' בקול היוצא מתחת עדי כיעור, אבל אה"נ אף לרבי צריך להיות קד"פ, וכיון שנפל היסוד נתרועע הבנין, וליתא לקו' הגאון הנ"ל.

היוצא מתוך ביאור דברינו בשיטת רי"ף וטור דצריך להיות קול יוצא זולת עדי כיעור, וביותר לפי ביאר דברינו בכוונת רמ"א בקול היוצא מתוך הכיעור, אף אין לה בנים אין מוציאים מבועלה, ומעתה צריכין אנו לדון בעובדא דירון גופא דעובדא היכי הוי, ובפרט לפמ"ש מר"ם לובלין בתשובתו אין לחוש לרברי שאלתות, רק לפנים משורת הדין, א"כ אף את"ל להחמיר כרברי שאלתות שהוא דברי קבלה, ונגרר אחריו רמ"א שכל בית ישראל נשען עליו, מ"מ הדבר מבואר שצריך להיות קול זולת עדי כיעור, אך לפי הנדון המאורע עסק ביש, שנדרה להמיר, ושההתה אצל הכומר כמו ח' ימים, לדעתי הדין ממש כמ"ש רמ"א באשה שהמירה, דאסורה לחד ריעה אפי' לבעלה ישראל, ואין זה נדון שכ' רמ"א שנדרה להמיר כו' וחזרה בה, דמותר לבעלה, היינו שלא הי' עדיין אצל הכומר, אלא שנדרה בלבה, ולא כן כמו בנדר"ד שהיתה אצל הכומר, רק שחזרה בעוד שלא הי' עלי' מים טמא, מה בכך, דמ"מ דינה כמו מומר לע"ז, וביותר בנדר"ד שהיתה אצל הכומר זמן מרובה, ובירה היתה לברוח ולא ברח, ראוי' לאסרה, בצירוף כל הני טעמים בנדר"ד שיש עדי כיעור וקלא דלא פסיק, וכמה פריצות ראו בה, לית דין צריך בשש לאסרה, ואף כתובתה ראוי' להפסידה, אף דאינו אלא ספק שמא זינתה, והוי כמו שטוען יודע אני שהלויתני, וא"י אם פרעתיך דחייב, כבר כ' הב"ש בא"ע סי' קט"ו ס"ק ח' בכה"ג שהיא גרמה האיסור לית לה כתובה, וכבר הוכחתי סברא זו מדעתי דנפשאי ליישב בזה קו' הש"ך בח"מ סי' רצ"א על נ"י, והוא בכתובים אצלי, בחדושי לב"מ דף צ"ד, ומפי נ"ל לומר זולת דברי ב"ש, לחלק טובא הא דקיי"ל בא"י אם פרעתיך דחייב היינו בגוונא דאיירי הש"ס, דברי טוב, ושמא גרוע, כמ"ש תוס' במס' כתובות דף י"ב, משא"כ בגוונא דהכא דהוי כא"י אם פרעתיך משום חששא שמא זינתה, וזה לא הי' למידע והוי שמא טוב, ומה טוב אם הבעל עצמו אינו רוצה לדור עמה, שאין כופין אותו לדור עמה, וביותר למיעבר תחבולה ע"י כישוף שמכחישין פמליא של מעלה, להיות להם בשר אחד, ומצוה לגרשה, אפי' במדינתנו שנוהגין חדר"ג כמ"ש מר"ם לובלין וט"ז. ואפשר בכה"ג אף שלא מדעתה תצא בלא כתובה, כמו בנדר"ד דאיכא עדי כיעור וקד"פ, והנלע"ד כתבתי. וד' יסיר מכשול לגרור פרצות בתולת בת ישראל, כ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה.

דברי ידירו הרש"ת ומצפה לתשובתו,

הק' בנימין וואלף איגר החפ"ק הנ"ל ואנפי'

בענין שינוי רשות בגזילה, ועוד

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא¹

(יום ו' ט"ז מנחם תקמ"ג לפ"ק — ליסא)

צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישנה ה"ה אהו' אדוני ידיר נפשי
הרב המאה"ג מעוז ומגדול החריף ושנון סיני ועוקר הרים כפטיש
יפוצץ סלע מו"ה ליפמן נר"ו, יהי שלו' בחילו ולכל המסתופפים בצלו
צל החכמה ושואבים ממעיניו כאר מים חיים.

אחרי שמעלתו הרב נר"ו הרשני בעת נתארחתי בביתו זמן מועט, לכתוב
לפעמים למכ"ת איזה דבר חידוש בפלפול, ולהיות אנכי יושב על הכלים בביתי לא
אבוא חוצה כ"א השכם וערב לשפוך שיחי בתפלה, לזאת לא נודע לי מי ומי
הנוסעים מהכא להתם אשר אשלח דברי עמהם, ועתה בבוא אצלי וידידי הרב
המופלא מו"ה שלמה נר"ו המוכ"ז, אמרתי כאן אמצא מקום לשלם נדרי ולכתוב
ע"י מעט דברים אשר חנני ד', ומעלתו נר"ו ישמור מוצא שפתיו אשר הבטיחני
לשום דברי לנגדו, ואם שגיתי וידיעני ויוריני ואודה ולא אבוש.

והוא, במה דקשה לי בב"ש אה"ע רס"י כ"ח סק"ג במה שכ' דאף לשיטת
הרמב"ם דצריכה ליתן דמים להנגזל מחמת דהשינוי רשות בידה וא"כ במה
מקדשה, מ"מ לבתר תקנת השוק דצריך הנגזל להחזיר הדמים [להלוקח מה
שנתן] להגזלן בגנב שאינו מפורסם א"כ ממילא אינה צריכה לשלם דהא מגיע לה
מה שנתנה מחמת תקנת השוק וא"כ י"ל דמיירי בבעלה גנב שאינו מפורסם
עכת"ד. ולי תמוהים דבריו דהא להדיא כ' הרא"ש פ"ק דמציעא בדף כ' במה
דאמרינן שם ש"מ לדשמואל המוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו כו', שכ' שם
הרא"ש דאם הבעל מוחל השט"ח דא"צ ליתן לה רק מה שנתנה ומשערי' רק
פרוטה, דקדושי אשה מחשבינן לי' לפרוטה ע"ש סברת הרא"ש, מבואר דאף אם
אמרה בפירוש בשעת הקידושין שאינה רוצית להתקדש רק בדמים הרבה, מ"מ
לענין לשלם אח"כ מדין גרמי מה שנתנה, לא מחשבינן הנתינה וההיזק רק פרוטה
דהוא לא קיבל ממנה רק הקידושין והוא רק פרוטה א"כ אף אם בעלה גנב שאינו
מפורסם מ"מ תהא צריכה ליתן להנגזל כל דמי החפץ ותגרע רק פרוטה מחמת
תקנת השוק ליתן לה מה שנתנה והוא רק פרוטה וא"כ לא קבלה ממנו רק פרוטה
והיא חשבה להתקדש בכל דמי החפץ והוי כחסר מקצת חפץ, זולת שנדחק
דמיירי רק שקדשה בחפץ מכוסה בדבר אחר ולא ראתה, ואפשר שאינו רק שוה

1) הועתק מתוך חיבור כת"י של הגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן הלוי אבד"ק צילץ
(אשר אליו מופנים ב' מכתבים הללו). כתבנו אודותיו בכר"ש שנה זו קונט' ב' עמוד י"ב.
— ויש להוסיף כי שרם שנתקבל לאבד"ק צילץ, הי' דיין בק"ק ראוויטש (כנראה כי לשם
נכתבו ב' מכתבים הללו) וגם שימש כאבד"ק ראגוני.

פרומה וחזינו דנתרצית לקרש בשוה פרוטה; ורומה לזה כ' הרא"ש פ"ב דקידושין ברף מ"ח בסוגיא דהתקדשי לי בפקדון, ודוחק, וצלע"ג.
 עוד תמוה לי בסי' זה בכ"ש סק"ט סלע זו כו' וב"ח הביא תשו' הרשב"א [אבל לא נמצא כן בתשו' הרשב"א] כו' ע"ש, ותמוה לי דבהדיא מבואר כן כחידושי הרשב"א ע"ש, ובאמת נלענ"ד דגם הסברא נותנת דמה שכ' הט"ז לדחות מסברא דאף דאין אדם פורע תוך זמנו היינו דהסתם אינו כן, אבל הכא גלי דעת' לפרוע ע"ש, ואנכי הקטן אינו רואה מקום לדבריו, דלא אתינן עלה מחזקה זו, אלא דשורש הסברא כיון דחזר ואמר שאינו רוצה לפרוע ונתינתו רק לקידושין ממילא אינה יכולה לקבל המעות ולהיות דעתה לפרעון ולומר אין שקלי ודירי שקלי, דהא אינה יכולה להכריחו לפרוע לה עכשיו, ואם ירצה יחזור ויטול ממנה דכבר זכה במעות ע"ז הזמן, וע"כ קיבלה לקדושין, והוא ישר בסברא לפענ"ד, והתימה על הט"ז והב"ש, וצל"ע.

ועתה אכתוב כמה שנלענ"ד לדינא, והוא כמה דאי' בחושן משפט סי' ש"ג ס"ב ו"א שאפי' שמר כראוי ונתן הכספים תחת הקרקע כו' ע"ש, ולא נתבאר מה דינו בקפץ עליו חולי ותקפתו ארי אם נדון לומר דחייב דכל שלא הי' אצל החפץ ונאנס הוא כגניבה וחייב, ואינו פטור רק בהי' אצל החפץ ושמרו ובא ארי ידרס, או דרוקא בשם גניבה חייב ובלא"ה פטור. והנה יסוד הדין הוא מדבריו תוס' פ' הכונס דף [נ"ז ע"א] שכתבו כיון דגניבה קרוב לאונס ואפ"ה חייב ה"ה בכל גניבת אונס, וכתב במהרמ"ש שם²).

* * *

(2) בכת"י הנ"ל אשר משם הועתק מכתב זה, חסר הסיום, וחבל. — גם יש שם העתק מתשובתו של הג"ר ליפמאן הלוי אבד"ק צילין, וחסר בו חצי' הראשון, לכן נעתיק כאן עכ"פ חצי' השני, וז"ל: ומה שמסתפק בח"מ סי' ש"ג ס"ב אם תקפו עליו חולי וקפץ ארי אם ג"כ חייב כיון שלא הי' אצל החפץ, והוכיח דפטור ע"פ מהרמ"ש שם, ולפענ"ד היא כרייתא מפורשת שם בב"מ צ"ג ע"ב רועה שהניח עדרו והלך לעיר בא זאב וטרף והוא שם בש"ע סי' ש"ג ס"י, א"כ מפורש שם אף שלא הי' אצל החפץ פטור, וזה שכ' הסמ"ע כאן סק"ג דשאני זאב מגניבה. ומ"ש מהרמ"ש הוא נגד הרשב"א, גם תי' מהרמ"ש הובא בש"מ ב"ק בשם בעלי תוס'. ומ"ש שהרשב"א לשיטתו דתירץ קושיית מהרמ"ש הובא בש"מ ב"מ, סברא ישרה היא ואמיתית היא. ומ"ש להקשות על מהרש"ך דהובא במ"ל פ"י משכירות דהוא נגד קושיית התוס' ב"ק, אמת שקושיא עצומה היא, ואילו הי' בירי שו"ת [מהרש"ך] לעיין בסברתו ובוודאי מכיא שם דברי תוס' אלו, ואעפ"כ יש לעקש דתוס' מקשה שפיר, דאין לתוס' להקשות על אבוי מכא סברא זאת דלמא אבוי לא ס"ל סברת מהרש"ך לחלק בין ש"ש לשומר אבידה, לכך מקשה התוס' לאבוי מכא אונס דקפץ עליו חולה או שאר אונסים, ובאמת לפי תי' תוס' י"ל סברת מהרש"ך.

הק' אליעזר ליפמן הלוי מליסא

(הגהת המערכת: ועיין עוד בזה בדרוש וחדוש רעק"א במס' ב"ק נ"ז ע"א אות דס"ו).

(יום ב' י"א אלול תקמ"ג — ליסא)

ענני השמים יריקו רב ברכות, ושפע ההצלחות, לה"ה אהו' ידידי אדוני הרב המאה"ג מעוז ומגדול, החריף והבקי המפורסם מו"ה ליפמן נר"ו ויופיע כצאת השמש בגבורתו, ירחיב ה' גבולו בתלמידים הלנים בצלו צל החכמה ושואבים ממעיניו כאר מים חיים.

ביום וי"ו העבר הגיעני מכתב קדשו, שמחתי לקראתם ואקחם ואטמנם תחת לוח לבי, ברכתי ברכת הנהנין לאורו אור יקרות וקפאון, שמתי עיני קצת במכתבו, ואבא להשיב בעזה"י על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

פתח דבריו יאיר בישוב קושייתי על הב"ש, דבש"ע ח"מ סי' ס"ו סק"ט בש"ך פסקי' דלא כהרא"ש, והרא"ש בעצמו סתר למ"ש בתשובותיו עכ"ד. ואנכי בעיני שמעתי ולא אבין, דהא דלא פסקינן כהרא"ש היינו מטעם דצריך המוחל לשלם כל דמי שווי' השטר ולא מה שנתן בלבד, אבל לענין סברת הרא"ש דקידושי אשה מחשבי' לנתן פרוטה, ע"ז לא מצינו חולק, ומעתה קושייתי כמה וגם נצבה. ובעיקר קושייתי חשבתי דלק"מ די"ל דהב"ש ס"ל כדעת הש"ך בח"מ סי' שנ"ג סק"ה דכל שקנה אף בפחות משווי' א"צ הלוקח לשלם כלום יעו"ש. אולם באמת עדיין קשה, דהא הר"מ ס"ל דלא כהש"ך, א"כ קשה אמאי לא הגיה באה"ע דאינה מקודשת, וצל"ע.

ובעיקר דברי הש"ך הואיל ואתאי לידן נימא בה מילתא, כמה שהוכיח הש"ך שיטתו מסוגיא דב"ב דף מ"ד, נעלם ממנו דבב"ח עצמו הקשה כן בסי' שס"א, וכ' דמיירי ידיעין בלח בעד כל דמי הקרקע ע"ש, ואנכי אתפלא על שניהם, דאף לתירוץ עדיין אינו מעלה ארוכה כמה דפריך הש"ס ולוקמי ביורש הניחא למ"ד רשות יורש כו', ומאי פריך הא ביורש הוי נוגע דיצטרך לשלם דמי הגזילה לבעלים דהם קנהו בשינוי רשות, ואצלם לא שייך תקנת השוק דהא לא נתנו דמים בעד החפץ, והוא תמו' מאד לפענ"ד.

ובעיקר קושייתם נלע"ד ליישב בע"א, והוא דנ"ל⁽³⁾ להסביר יסוד מחלוקת הפוסקים ה"ה הרמב"ן והרמב"ם והראב"ד דס"ל דהלוקח צריך לשלם דמי החפץ לבעלים, ודעת תוס' דב"ק דף ס"ז ד"ה אמר עולא כו' בסוף דבריהם דא"צ לשלם, ונ"ל דשורש סברתם עפ"מ"ש הרמב"ן במלחמות פ' הגזול ומאכיל בסוף דבריו, הא דפסול לקרבן אחר יאוש אף דהוי יאוש ושינוי רשות היינו מטעם דהוא לא קנה אותו והוי הקדש בלא בעלים ע"ש, מבואר מזה דעת הרמב"ן דבכל יאוש וש"ר לא קנה הגנב רק לשני הוא נקנה. וכן מבואר עוד בהר"ן ספ"ב דקידושין שכ' ליישב דעת רש"י דחליפי אסורי הנאה אסורים למחליף דמ"מ מקודשת אף דאסורים לו כיון דמחמתו בא לידה מקודשת כמו דמקודשת בגזל דאחרים אחר

(3) מה שכתב מכאן עד סוף ד"ה ומה טוב, נדפס בשינוי לשון קצת, בדרוש וחרוש רעק"א במס' ב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה ולענ"ד וכו' יעוי"ש.

יאוּשׁ דהוּי שִׁינוּי רְשׁוּת בִּידָה, אָף דְּהוּא לֹא קִנָּה מַעֲוֹלָם מ"מ מְקוֹדֶשֶׁת דִּמְחַמְתּוּ קִנְאוֹתוֹ וּבֵא לִידָה ע"ש, הִרִי ג"כ כְּדַעַת הֶרֶמְב"ן. וְדַעַת הֶרִיטְב"א אִינוּ כֵּן, שֶׁכ' בַּפ"ב דְּקִדּוּשִׁין בְּדָף נ"ב ע"ב דִּה"ט דִּמְקוֹדֶשֶׁת בְּגִזְלָה אַחֵר יֹאשׁ דְּבוּזָה שִׁמְשֵׁנָה רְשׁוּת קִנָּה גַם הַגְזֵלָן וְהוּי שְׁלו ע"ש. נִמְצָא י"ל דִּהֶרֶמְב"ן לְשִׁיטָתוֹ דִּמַּעֲוֹלָם לֹא קִנָּה הַגֵּנֵב וְהוּי כֹּאֲלוּ בֵּא מִיד בַּעֲלִיו לִיד לֹקֶחַ, מִש"ה צָרִיךְ לְשֹׁלֵם, אֲבָל תּוֹס' י"ל דַּס"ל כִּהֶרִיטְב"א דְּבִיאוּשׁ וּש"ר גַּם הַגֵּנֵב קִנְהוּ וּבֵא לְלֹקֶחַ מִיד הַגֵּנֵב מִש"ה אִין צָרִיךְ לְשֹׁלֵם, כְּנֹלַע"ד בְּרוּר.

וְנ"ל לְהַסְבִּיר יוֹתֵר, דָּגֵם זֶה, אִם קִנָּה גַם הַגֵּנֵב בִּיאוּשׁ וּש"ר, תְּלִיא בִּפְלֹגוּתָא אַחֲרֵת, וְהוּא כִּמָּה דִּמְצִינוּ דַּעַת הֶרֶמְב"ן בְּמַלְחָמוֹת שֶׁם דִּיאוּשׁ וּשִׁינוּי מַעֲשֵׂה הַחֲזוּר לְבִרְיָתוֹ לֹא קִנָּה דִּלְגָבִי הַגֵּנֵב דְּבִאיסוּרָא אֵתָא לִידִי' אִין הִיאוּשׁ מַעֲלָה כֻּלָּל, וְתַמָּךְ יִסְדּוּ מִמָּה דְּקִי"ל דְּשִׁינוּי רְשׁוּת וְאִח"כ יֹאשׁ לֹא קִנָּה, וְע"כ הַטַּעַם דְּבִשְׁנוּי רְשׁוּת קוֹדֵם, בִּאיסוּרָא בֵּא לִידּוֹ, וְלֹא מֵהֵנִי יֹאשׁ ע"ש, מִש"ה ס"ל לְהֶרֶמְב"ן דִּהַגֵּנֵב לֹא קִנָּה בִּיאוּשׁ וּש"ר, דִּהָא אֲצִלוּ הִיאוּשׁ לִיכָא מַעֲלָה, אֲבָל תּוֹס' לְשִׁיטָתוֹ דַּס"ל בַּפ"ג דְּסוּכָה ד"ה וְלִקְנִינָהוּ כו' דִּיאוּשׁ וּשִׁינוּי הַשֵּׁם חֲזוּר לְבִרְיָתוֹ קִנָּה וְהוּי הִיאוּשׁ מַעֲלָה אָף לִזֶּה דְּבִאיסוּרָא בֵּא לִידִי', מִש"ה י"ל כְּדַעַת הֶרִיטְב"א דְּבִיאוּשׁ וּש"ר קִנָּה גַם הַגֵּנֵב, וּמִש"ה ס"ל דִּאִין הַלּוֹקֶחַ צָרִיךְ לְשֹׁלֵם, כְּנֹלַע"ד.

וְמָה טוֹב וְמָה נָעִים מִיּוֹשֵׁב לַפ"ז מָה שֶׁהַחֲלִיט הִיש"ש פ"ז דְּבב"ק מִסְבָּרָא דְּבִיאוּשׁ וּש"ר קִנָּה גַם הַגֵּנֵב דִּמְקַרָּא מִלֵּא דִּיבֵר הַכְּתוּב וּמִכְרוּ, הִרִי דִּהַגֵּנֵב נִקְרָא הַמוֹכֵר, וְע"כ דִּקְנָה אוֹתוֹ, וְאָף דִּלְמ"ד דִּלְפָנֵי יֹאשׁ מִיּוֹרִי וּמִטַּעַם שֶׁרָצָה לְמַכְרוּ, מ"מ לִר"ש דְּדִרִישׁ וּמִכְרוּ דִּרְאֵהֵנִי מַעֲשִׂיו, דּוּמַכְרוּ כְּמִשְׁמַעוּ ע"כ מוֹכַח דִּהַגֵּנֵב קִנְהוּ יַעוּ"ש, וְלֹא זָכַר כְּלוֹם מֵהַנְּהוּ פּוֹסְקִים הִנ"ל, וּבִאֲמַת לְכַאוּרָה רֵאִיית מַהֲרִש"ל חֻזְקָה, וְצָרִיךְ יֵשׁוּב לְדַעַת הֶרֶמְב"ן, וְלִפִּי דְּבִרְיָנוּ נִיחָא, דִּי"ל דִּר"ש ס"ל כַּמ"ד בְּדָף קִי"ד דְּשִׁינוּי רְשׁוּת וְאִח"כ יֹאשׁ קִנָּה, וְהוּי יֹאשׁ מַעֲלָה לִזֶּה דְּבִאיסוּרָא אֵתָא לִידִי', וּס"ל בִּאֲמַת דְּבִיאוּשׁ וּש"ר קִנָּה הַגֵּנֵב כְּנ"ל. וְהֶרֶמְב"ן דִּכְתֵּב דִּלֵּא קִנָּה הַגֵּנֵב, הִינּוּ לְמָה דִּפְסִקִּינָן דְּש"ר וְאִח"כ יֹאשׁ לֹא קִנָּה מִטַּעַם דְּבִאיסוּרָא אֵתָא לִידִי' לֹא מֵהֵנִי יֹאשׁ, מִש"ה ס"ל דִּהַגֵּנֵב לֹא קִנְהוּ כְּנ"ל. וּמַעֲתָה לִפִּי הַנַּחֲתִינוּ לִר"ש דִּהַגֵּנֵב קִנְהוּ בִיאוּשׁ וּש"ר, מִמִּילָא א"צ הַלּוֹקֶחַ לְשֹׁלֵם כְּנ"ל, א"כ שְׁפִיר מִשְׁנֵי הַש"ס דְּמִית גִּזְלָן, דִּהֵתָם בְּכ"ב ר"ש הוּא מֵרָא דְּשִׁמְעֵתָא וְאִלִּיב' מִשְׁנֵי הַש"ס שְׁפִיר, וְק"ל. וְדִבְרֵי מוֹעִילִים לִיֵּשֵׁב דַּעַת הֶרֶמְב"ן וְהֶרָאב"ד, אֲבָל הֶרֶמְב"ס⁴ אִינוּ מִיּוֹשֵׁב דִּהָא פֶּסֶק דְּשִׁינוּי רְשׁוּת וְאִח"כ יֹאשׁ קִנָּה. וְיִתֵּר הָאֲרֻכְתִּי לִיֵּשֵׁב גַּם הֶרֶמְב"ס וְאִינוּ מוֹפְנָה לְהָאֲרִיךְ כֹּאן.

מ"ש מַעֲלָתוֹ שְׁנִית, דִּאִין נ"מ לְדִינָא בְּתוֹךְ זְמָנוּ דִּהַעִיקֵר כִּהֶרֶמְב"ס דֹּאם חֲזוּר וְאִמֵּר לֹא לְשֵׁם פְּרַעוֹן הוּי וּוְדֵאֵי קִידּוּשִׁין, וְהוּצִיא כֵּן מַעֲלָתוֹ מִדִּלָּא הִגִּיה רַמ"א ג"כ דְּבִשְׁדִּיךְ לֹא מֵהֵנִי כֹאמֵר לְשֵׁם פְּרַעוֹן וְלְשֵׁם קִידּוּשִׁין, דַּעַת הֶרֶשֶׁב"א נִרְאָה דִּלֵּא מֵהֵנִי מִדְּסָנִי לִי לְפָרֶשׁ בְּבִרְיָתָא כִּהֶרֶמְב"ס, עֲכָר"ק. וְלַעֲנֵד אִין זֶה כְּדֵאֵי לְהַכְרִיעַ לַעֲשׂוֹת וּוְדֵאֵי קִידּוּשִׁין, דִּי"ל דָּגֵם הֶרֶשֶׁב"א ס"ל לְדִינָא לְהֶרֶמְב"ס, וְהָא דְּסָנִי לִי

(4) הַגָּאוֹן מוֹה"ר לִיפְמָן הֶלְוִי אֲבֵד"ק צִילִץ וְצ"ל צִיין כֹּאן עַל הַגְּלִיוֹן, עֵיין תּוֹמִים ס' ל"ז ס"ק י"ט, וְלִק"מ.

לפרש כן, היינו מדקתני וחזר דמשמע שחזור מדבריו ראשונים, וכ"נ להדיא בהרשב"א בחי', ואדרבה משמע להדיא ברשב"א דמסכים לענין זה כרמב"ם, דהלשון אי יחיבנא לך, משמע שתתקדש בחזרתו, רק בלשון הברייתא איננו נוח לו לפרש כרמב"ם, והוא ברור. תרע דגם למעלתו קשה, למאי צריך הש"ס לשנויי' דמיירי בלא שדיך, אימא דמיירי שלא חזר ואמר לא לשם פרעון דלא מהני אף בשדיך לדעת מעלתו לשיטת רשב"א, אע"כ דהלשון וחזר דוחק לפרש כן, א"כ י"ל דמה"ט לא ניהא לרשב"א לפרש כרמב"ם.

מ"ש מעלתו עוד, דשאלתי בתקפתו חולה ובא ארי ודרס, מבואר להדיא בברייתא, ח"ו לא נעלם ממני ברייתא דעסיקנא בי', אולם בברייתא קתני רק דאלו ה' כאן לא ה' יכול להציל בזה וודאי פשור, וכן בחי' יכול להציל ועל בעידנא דעיילי אינשי פשיטא דחייב, אולם שאלתי, בתקפתו חולה ובא ארי, ואלו לא ה' חולה ה' בידו להציל, אם נדמה לגניבה ואבירה או לאונס, וע"ז כל דברי בנוים. ועתה אבקש נא מכבוד מעלתו לשום עינו בדברי, ואם שנית יודיעני כי לא פנית כל צרכי לעיין בזה מחמת כי אנכי אחוז (?) לשום חלקי בעיון עם חברים נחמדים, ולא יכולתי לעיין במכתבו דמר זולת באישון לילה בעת כי יפרדו חברי ממני לביתם.

ממני ידירו או"נ הקשור באהבתו ומתאבק בעפר רגלי ת"ח וחפץ לשרתם לטובתם,

הק' עקיבא כמו"ה משה גינז מא"ש

בענין תספורת לאבל על שאר קרובים תוך ל' המכנים בנו לחופה

מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבר"ק ברוינשווייג⁽¹⁾

ב"ה. כ"ו מנחם תקפ"א לפ"ק.

שלו' רב לגי'נ [=לגיס ידיר נפשי] הרב החרוף חכם ושלם מוהר"ר
מן ר"ב נ"י⁽²⁾ עם זוגתו אחותי ידירתי הצנועה תי' וכי"ח ה"י.

מכ"ה שבפנינו נכתב ביום ב' עבר לא ידעתי ענין עכבו עד היום עש"ק,
וייש"כ על טרחתו במסירת מעותי. והנה אחותי הצנועה תי' בב"ש
[=ברוינשווייג?] כבר יודעת ממניעת ביאתי על החתונה, ואקדים באמירת
מז"ט, ושמתחם גם אתם במצהלת חתן וכלה בחופתם. ולפי שאין בעשתנותי
להאריך אשיב בקצרה.

(1) ראה אודותו בכר"ש שנה ד' קונטרס ד' עמוד י"ב. — תשובה זו נעתקה מעצם
כת"ק מתוך קובץ שו"ת עמרת פ"ז (כת"י ירושלים — מספר 1046).
(2) הוא גיסו הרה"ג מוה"ר מן ראזענבאך ז"ל מהלברשטאט. ראה אודותו במכתב
שנרפס בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד י"ג.

ע"ד שאלת מחו' הקצין ר"ל מב"ב [=מבערינבורג], ראיתי כל מ"ש גי"נ הרב נ"י לרדן מדין הסנדק, והנה באמת בדין סנדק גופא אם קצתם לעצמם הקילו תספורת בתוך ל', אין זה מן הדין, אלא שהי' להם יתר לתלות בשו"ת שבות יעקב ח"ג דמיקל בזה, ואף שגוף הספר אין כעת בידי, מ"מ ראיתי מקרוב שנשלח לי מפראג ס' תשובה מאהבה, כ' שם חלילה להקל בשו"ת שבו"י בזה בפרט באתרי' דרב הגאון מפראג ז"ל דהורה לאסור עיי"ש, גם מבלעדו כבר כתבתי בשנת תקע"ט כן, ומבואר באל' רבה סי' תקנ"א דתספורות אין להתיר דאכתי מצות מילה מתקנת, וכן הסכימו המורים דפראג, גם בס' אדני פז בעל הוראה מופלג פסק כן עיי"ש, וכן מוכח באו"ח ס"ס תקנ"ט דמשום שהוא יו"ט שלו אינו משלים תעניתו, אבל היתר תספורת לא נזכר כלל בש"ע, וע"כ מהך טעמא דשאני תספורת דאין במניעתו ביטול שמחה דיי"ט שלו, ואם המקילים לעצמם נגררו אחר דברי שו"ת שבות יעקב, ואין כחנו למחות אם נוהגים היתר, עכ"פ מפינו לא יצא לומר מותר, שלא נפגע בזלזול הורים ומורים שרבו עליו ואסרו.

ומעתה נעיינ בדין השושבינות למשיא בנו אי שרי לאכול על הסעודה בתוך ל' לאבלו על א' משאר קרובים. הנה הב"ח והט"ז בס' שצ"ב דעתם דתוך ל' לשאר קרובים קיל מתוך ל' על אביו ואמו, והש"ך חולק, דתוך ל' בזה וזה שוין, והאחרונים הקילו כהב"ח והט"ז, וראיתי שגם בשו"ת נודע ביהודא סי' ק' הסכים לדעת הב"ח דיש ללמוד מק"ו מסעודת מריעות שחייב לפרעו, דאסור לאבל תוך יב"ח, אפ"ה שרי לאבל על שאר קרובים תוך ל', כ"ש בהך דינא דהראב"ד במשיא יתום דשרי לכנוס לסעודה לאבל תוך יב"ח, אינו דין דשרי לאבל על שאר קרובים תוך ל', עיי"ש. ובאמת בראי' זו יש לפקפק, ולא נעלם זה מהש"ך ז"ל תוך כ"ד, אלא דמה דהתירו בשמחת מריעות מבואר בגמ' ובסור סי' שצ"א דאעפ"י שאוכלין ושותין שם זה עם זה אין בו שמחה כמו חופת חתנים ע"ש, ולכך בשמחת מרעים דבר שאין עיקר אבלות תלוי בו, התירו בק"ו בתוך ל' על שאר קרובים ואסרו באבל על אביו ואמו כל י"ב חודש כמבואר בגמ', אבל לעולם במידי דעיקר אבלות תלוי כמו בשמחת נשואין וסעודתה ותספורת וגיהוץ, אבל תוך ל' על שאר קרובים שוה ממש לתוך ל' על אב ואם, זה הוא וראי' דעת הש"ך. אמנם לענ"ד באמת מ"מ יש לרדן דלענין עיקר אבלות נמי תוך ל' על שאר קרובים קיל מתוך ל' על אב ואם, וכדעת הב"ח וט"ז, דהרי מבואר בגמ' ובש"ע סי' שצ"ד דבאביו ואמו אין הרגל מבטל אפילו זמן הגערה לענין תספורת, ואלו בשאר קרובים הרגל מבטל גזירת למ"ד כל עיקר האבלות, מזה נראה בפירוש דאבל תוך ל' בשאר קרובים קיל יותר הרבה מאבל תוך למ"ד על אב ואם.

וא"כ וראי' שפיר הדין כמ"ש האחרונים שהמנהג לגרור אחר הב"ח והט"ז בהך דינא דהראב"ד במשיא יתומים והשמחה עיקרה תלוי בו, דשרי לאבל על שאר קרובים בתוך למ"ד לאכול בסעודת נשואין, ולא אסר הראב"ד אלא בתוך ל' על אביו ואמו, ומקורו מברייתא דאבל רבתי דתני על כל המתים אסור לילך לבית

המשתה עד שלשים יום ולאביו ואמו עד שיגערו בו חבריו אלא א"כ היתה לשם שמים, ופירש הראב"ד דהיינו במשיא יתומים ואם לא יאכל עמהם יתבטל הענין, וסובר הראב"ד דהיתר אלא א"כ היתה לשם שמים לא קאי אלא אמאי דתני בפירוש בברייתא דהיינו תוך למ"ד על שאר קרובים וזמן גערה על אביו ואמו, בזה מהני אם היתה לש"ש דהיינו שיתבטל הענין וזולתו, אבל תוך ל' על אביו ואמו, לא נזכר בברייתא בפירוש אין לנו להתיר, וכן משמעות הברייתא, מדלא תני ואם היתה לש"ש מותר, דאז הוי משמע דלגמרי מותר והוא ענין בפני עצמו, לכך תני אלא אם כן היתה לש"ש אדסמוך ל' דוקא אזמן גערה דאביו ואמו דשוה לתוך למ"ד על שאר קרובים, בזה דוקא שרי אם היתה לש"ש שלא יתבטל הענין, ותוך ל' באב ואם לעולם אסור.

ומעתה נדון נמי לענין שושבינות דאבי הבן, הנה מה שנראה מרברי מכתבו הנעים לדמות לסנדק לענין דמקרי יו"ט שלו, גם כאן מיקרי יו"ט שלו כיון שמצוה על האב להשיא אשה לבנו, אם נחזיק דעתו, אשר לא כן דעתין, ודאי אם מיקרי יו"ט שלו יש להקל הרבה בזה בתוך ל' על שאר קרובים יותר מתוך למ"ד על אביו ואמו, והי' מקום לומר אף לדעת הש"ך דמשהו תוך ל' בשאר קרובים לתוך ל' באב ואם, מ"מ לענין יום טוב שלו, טפי מקלינן בתוך למ"ד בשאר קרובים, והראי' דרגל מהני בתוך למ"ד לשאר קרובים לבטל אבלות, ובאב ואם לא מהני אפילו לבטל הגערה, ואף דאין להשוות רגל למה דאמרו יו"ט שלו גבי בעלי ברית דהרי רגל מבטל לגמרי ומפסיק האבלות אף לאחריו, משא"כ יו"ט שלו דבעלי ברית אינו אלא ביומו לפי שעה, מ"מ הא מיהת יש לילף, דלענין יו"ט שלו ביומו טפי יש להקל בשאר קרובים תוך למ"ד דשרי ביו"ט שלו להפסיק אבלות ביומו, אף דבאבל על אביו ואמו אסור, ואפילו ברגל ממש אין מפסיק אף זמן הגערה, לכ"ש בבעל ברית תוך ל' על אביו ואמו דלא מהני בזה יו"ט שלו, אבל בתוך ל' בשאר קרובים שפיר מודה הש"ך כיון דהוי כיו"ט שלו, מיהת בהך יומא דינו דשרי שלא לנהוג אבלות, והי' מותר בכל בסנדק ובעל ברית, ואם גם משיא בנו מקרי יו"ט שלו, ג"כ הי' מותר ביומו שלא לנהוג אבלות.

אבל באמת לא כן דעתי לדמות משיא בנו לסנדק ומוהל ובעל ברית לומר דהוי כיו"ט שלו, דהתם המצוה דהאי יומא גורם להיות יו"ט שלו, ואין יכול כלל להקדים או לאחר לעשות יו"ט זה אלא בזמנו הקבוע בההיא יומא, ועוד דמצות הסנדקאות והמילה אי אפשר לעשות המצוה בלי מוהל ובלי סנדק, ולעולם צריך מוהל וסנדק ובעל ברית, דעליו המצוה למולו ואם א"א למולו בעצמו שלוחו כמותו, ועל כל פנים [מוטל עליו] לבקש למוהלו כמ"ש התוס' בע"ז דף כ"ז דזו היא המצוה שצוה ד' אותו ולא אותה לבקש למוהלו, ולכך מצוה זו שאי אפשר מבלעדה, עושה לו יום טוב בההיא יומא, אבל המשיא בנו אין המצוה קבוע בההיא יומא, וגם עיקר המצוה על הבן, אלא דמה שאמרו בקדושין במצות האב ומשיאו אשה היינו להמציא לו אשה ולהשתדל בו ובצרכיו, אבל לא זו עיקר

המצוה להיות שושבינו להכניסו לחופה, ולא על זה נאמר דהוי יו"ט שלו ביום שמכניסו לחופה, אלא דבחתן עצמו נאמר ביום חתונתו וביום שמחת לבו, אבל כאב המשיא בנו, אף ששמחה היא לו, מ"מ כיון דלא מצינו בזה כגמ' ובפוסקים דהוי יו"ט שלו אין לנו לומר דבר ברור בזה.

אבל באמת עיקר הטעם יש להקל במשיא בנו דעדיף יותר מההיא דמשיא יתומים דשרי הראב"ד ולדעת הב"ח וט"ז אף תוך ל' בשאר קרובים, משום דאם לא יאכל עמהם יתבטל הענין, ומבואר בשו"ת מהרי"ל דהיינו שהשמחה תלוי בו עיי"ש, וכיון שהבן ודאי יבטל זמן הנשואין אם לא נתיר לאביו לעלות על ראש שמחתו, עדיף טפי מהך דינא דהראב"ד, ולכ"ש כשהאב הוא המכין לצורכי חופתו, ומאתו כל תהלת הבן, ודאי יש לן לסמוך בזה כמו בהך דינא דהראב"ד, ולדעת הב"ח והט"ז דנגררי עלמא כוותי' בזה, וכן הסכמת שו"ת נודע ביהודא, וכמו שהבאתי ג"כ קצת ראי' דיש לסמוך להקל שפיר יותר בתוך ל' על שאר קרובים, לכן בודאי יש לן להתיר בפירוש למחו' הקצין ר' ליב יצ"ו להיות שושבין ולאכול על סעודת חופת בנו. אבל תספורות אין אני אומר מותר, ואם כך נהנו היתר בפני הרבנים כבערינבורג גם בתספורת בנדרן כזה או כבעלי ברית, וסמכו הבעלי בתים על שו"ת שבות יעקב, אין עלינו למחות, אבל אין בידי להתיר תספורות מטעם המבואר, דאכתי המצוה מתקנת ומתקיימת מבלעדי תספורות. וה' ישמחנו וינחמנו בנחמות ציון אשר דורש יש לה, בפרט בעת הזאת אשר מרחוק נשמע שועת לומדים ויראים ושלמים אלי על זה בורר מין במינו, ועל הראשונות אנו מצטערים כי לו נדפסה כמו שרמזו עליו גדול בספר הברית³, ועתה ביקש לעקור יותר בגזרה משום חתנות ובנותיהן, והמשכיל ידום בעת ההיא וה' יהפוך מחשבות זרות, ואל יעבור האיש עוד בזדון למסור בנו להיות ממחללי שבת בפרהסיא בחנות בימי השוק אלו שעברו, ובאמת כבר זה עשרים שנה ויותר לא טעיתי בצבוע זה, ולהרחיק ממנו ומהמונו, ואני לקצר צריך מבלי כח להאריך, ה' שנותינו יאריך, בעבודתו ויראתו.

אחיכם, זאבל איגר

הנה אין לי מזה שום העתק, לכן אבקש לשלוח לי כתב זה ממש לחזרה, בפרט כיון שכתבתי בו באחרונה דברים שביננו, ובחכמתו יבין על מי שנתכוונתי.

(3) כנראה שכוונתו על ספר אלה דברי הברית (המבורג תקע"ט).

שני מכתבים מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל

בעזרה"י.

כבוד אהו' מח' ה"ה הרבני המופלא הקצין מו"ה משה נ"י.

נא שאל יעשה באופן אחר רק שילך [בזר] יזות להודיע להגדול מכם. בתי
חנה שתחי' שהיא לע"ע זה ד' שבועות במרחץ של חלב ושותה ג"כ ובפקודת
ה... וכעת בליל שבת ... על קרעמ ...

כ"ד מח' הק' מאיר בהמנוח זלה"ה

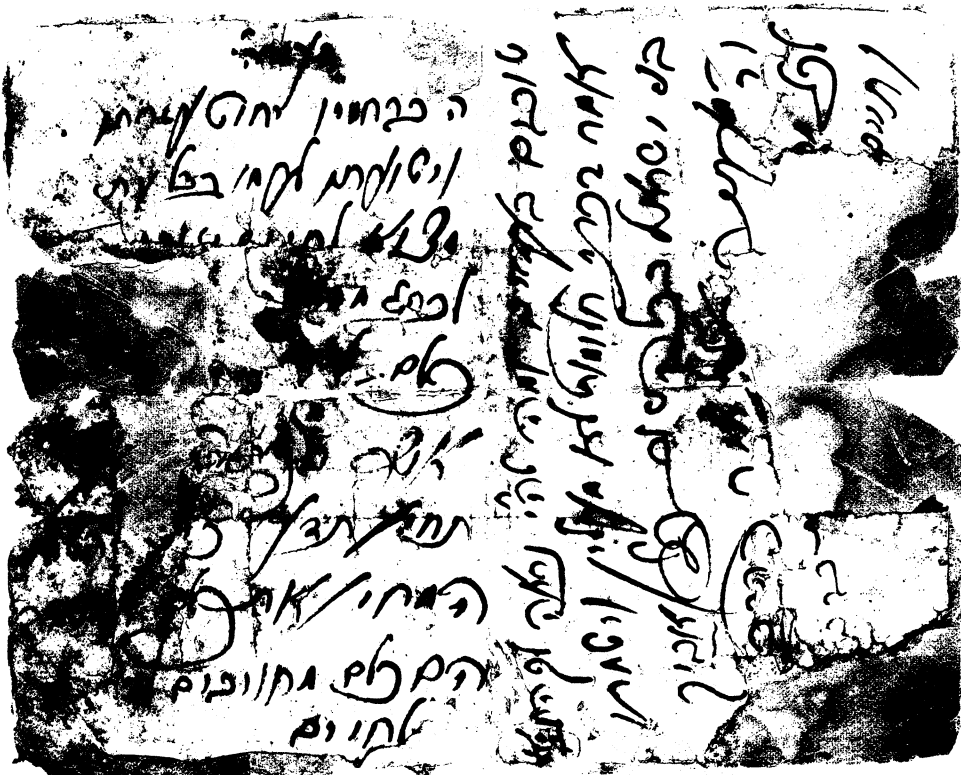
כבוד אהו' מח' ה"ה הרבני המופלא הקצין מו"ה משה נ"י.
נא שאל יעשה באופן אחר רק שילך [בזר] יזות להודיע להגדול מכם. בתי
חנה שתחי' שהיא לע"ע זה ד' שבועות במרחץ של חלב ושותה ג"כ ובפקודת
ה... וכעת בליל שבת ... על קרעמ ...

בעזרה"י.

ה' ברחמיו יחוש עזרתו וישועתו לעמו בכל עת מצוא לחיים טובים לבתי מרת ... כלם ... אשר סיפרה [זו] נתך תחי' תדע כלל ... השי"ת המחי' את כלם אדרבה הם כלם מחויבים ל... לחיים טובים בעדינו, ומה שהי' נראה לך, התנא אמר דברי חלומות לא מעלין, וישמחו בני ישראל בכל הטוב, כ"ד אבין המעטיר,

הק' מאיר בהרב

לכל מר[בית] ... [ת]תברכו ... וחיים ...

ב' מכתבים הללו הגיעו לירידנו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה משה העשיל שטערנהעלל נ"י מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל אבר"ק זאלצבורג ז"ל. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. מחמת חיבת הקודש וגורל החשיבות שאיקלע לירידנו עצם כתי"ק, הרפסנו המכתבים כמו שהם, אף שחסרים הרבה תיבות ואין ידוע לנו כוונתו הק'.

מכתב מהגאון מוה"ר ישמעאל כהן זצ"ל אבד"ק מודינא⁽¹⁾

בהגיע תור נערה יתומה בת טובים לפרק בתולה נישאת שהשיאונה אמה ואחיו לדעתה, ויהי הם מריקים שקיהם וימששו את כל כליהם ויפשפשו ולא מצאו כרי השגת יד להשלים הנדוניא ולהכניסה לחופה, ובכן בהסכמה עלו להטיל חלשים על הקרשים לקוח את ספ"ת הזוה הכתוב על גויל בכתיבה תמה יפה וברה מעשה ידי אמן מספרא דווקא מא' מהסופרים הקדמונים הבקי במלאכת שמים, עם תכשיטי', דהיינו מעיל ומפה כפולים א' בנונית וא' חשובה, כאשר עיין ראתה ותעידנה ויתנו בעליהם את עיניהם עליו לקבוץ סך פתקים אשר יעלה בידם דבר נאה ומתקבל לפי ערך זאת התורה וכל פיתק בג' פאוולי' פיוחשיני', ובהקבץ סכום הפיתקים לסך הגון, בחו"ק יומל את הגורל לפני בית דיננו הצדק כרי שיצא הדבר בצדק וכמשפט, ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי', והחפץ ימלא ידו להיות נמנה לדבר מצוה זו בשתים יתחתן, אחת היא להיות מסייע שיש בו ממש להכניס לחופה עניי' זו בת טובים, זאת ועוד אחרת היתה שם, כי אולי יגיע לפרק קנין תורה כמעט באפס דמים⁽²⁾, וישא ברכה מאת ה' טובה כפולה ומכופלת בה כו"ר.

כו"ר, הק' ישמעאל כהן ס"ט

המכתיב וחותם פה מודונא ביום ס' וארא שנת התקמ"ו.

והפסק סגל פתקם להם כיון דהם יושבין את כוונת אלה צדק
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'
פסקם על שיהיה סגל פתקם אלהים ואל אשר יצא לו שמה הגורל ל"ו יהי'

- (1) נולד בשנת תפ"ד לאביו מוה"ר אברהם יצחק הכהן. שימש כאב"ד בק"ק מודינא. נדפס ממנו שו"ת זרע אמת ג' חלקים, ספר שפת אמת עה"ת, וספר שבח פסח על הגש"פ. הי' מגדולי הרבנים באיטאליא. נלב"ע עשרה ימים לחודש סיון שנת תקע"א לפ"ק. — מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק והגיע לידנו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם הרגול והמרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. תשואה"ח לו.
- (2) עיין בשו"ת חכם צבי סי' קכ"ג שכתב דיש למחות באותן המוכרים ס"ת באופן שכל אחד ואחד מעלה בדמים, שזה הוי כבזיון לס"ת. ועיין עוד בזה בשו"ת ספר יהושע ח"ב אות ר"א.

בדין קרבן אשם תלוי

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר דייטש ז"ל אבד"ק באניהאד⁽¹⁾

ב"ה.

שוכ"ט לכבוד הרב הגדול המפורסם חריף ובקי נפלא גבור חיל
בתורה ידיו רב לו וכו' כש"ת מו"ה בנימין וואלף נ"י זינגער אב"ד
בק"ק מיקלאש יע"א.

יקרתו הגיעני. וע"ד הקושיא על רש"י מסכת כריתות ריש פרק ספק אכל, שכתב וז"ל, אבל אם בשעת אכילה הי' לו ספק והזיר ואכלה מספק מזיד הוא ופטור, והקשה מרש"י מס' נזיר כ"ג ע"א ד"ה דאיבקע איסורא שכתב דהא מיהו הוי ידע דחדא מינייהו של חלב אלמא אע"ג דידע מהספק ג"כ חייב אשם תלוי ולא הוי מזיד, והיא סתירה נפלאה⁽²⁾. ונ"ל ליישב, דבב' חתיכות יש תרי גווני מזיד, האחד שיודע שיש שם חתיכה אחת חלב והוא בעצמו מסופק איזה הוא ונכנס לבית הספק מעצמו במזיד ואוכל, דרך השני שיודע שיש שם חלב חתיכה אחת, אמנם הוא סומך עצמו על הכרתו וטועה בדמיונו שזהו שומן ואוכלו, ואח"כ נודע ע"י אחרים שהספק עדיין במקומו, או שהוא בעצמו לבו נקפו ומכיר שטעה בדמיונו ונשאר עדיין הספק. והנה כל מבין יודע כי באופן הראשון וודאי פשע יותר שנכנס כשאת נפשו לבית הספק, והוא בעצמו בשעת אכילה יודע שאוכל ספק איסור, משא"כ באופן השני אע"ג שנ"כ ידע שיש שם חלב, מ"מ בשעת אכילה טועה בדמיונו שאוכל שומן וליכא פשיעה כל כך.

וא"כ א"ש, דכמס' כריתות נקט רש"י והזיר ואכלה מספק, דהיינו בשעת אכילה יודע בנפשו שאכל ספק איסור, כה"ג וודאי לאו בר קרבן הוא דבכלל מזיד יחשב, אמנם בנזיר כתב רש"י וז"ל, דהא מיהו הוי ידע דחדא מינייהו של חלב עכ"ל, מ"מ אפשר שהוא טועה בדמיונו וסובר שמכיר שזהו שומן ואח"כ נודע לו שטעה בדמיונו או שבעצמו לבו נקפו, כה"ג וודאי אע"ג דגרע מחתיכה אחת, שיותר הי' לו לדקדק כיון שעכ"פ ידע שחתיכה אחת של חלב היתה שם, מ"מ כיון שבשעת אכילה עכ"פ הי' סמך על דעתו שהוא שומן סגי לי' בקרבן. וראי' לחילוק זה מצאתי במס' שבועות י"ז ע"ב דאמרין בשלמא אכניסה לחייב קסבר יכולני לבעול, והנה גם שם הרי ידע שיש כאן ספק איסור שהרי יודע שהוא סמוך

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ו' עמוד כ'. — תשובה זו הגיע לידינו מגנני ירידנו הרבני החסיד הנכבד והמפואר נדיב ושוע מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) עיין בכר"ש שנה א' קונטרס ד' עמוד מ"ב, שהעיר על זה האברך המופלג והנעלה מו"ה חיים דוד באקאן נ"י, ממש"כ הרחיד"א בשם הגדולים, ערך רש"י, שהפי' על מס' נזיר אינו מרש"י. ועיין עוד בזה בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ל"ח.

לדעתה, ואפ"ה חייב אשם תלוי, וא"כ קשה על רש"י מס' כריתות הנ"ל שכתב באם יודע שיש ספק הו"ל מזיד ולא סגיא באשם תלוי, וע"כ דחתם משום דקסבר יכולני לבעול הו"ל רק טועה בדמיונו ושפיר לא הוי מזיד, עיי' רש"י שם ד"ה אי לימא, וא"כ ה"נ אע"ג שידע שחתיכה אחת של חלב, מ"מ סמך על הכרתו והבחנתו, ואח"כ נודע שטעה, כה"ג וודאי לא הוי מזיד, ומ"ש רש"י במס' כריתות דהוי מזיד היינו שהוא עצמו מסופק גם בשעת אכילה, כה"ג וודאי הוי מזיד.

ומצאתי און לי לחילוק הזה, מדברי החתם סופר לחו"מ סימן כ"ט, שמע"כ נ"י הביאו, שם כתב וז"ל, דלעולם שונג הוי, "שסמך עצמו על דעתו", הרי מ"ש החתם סופר דאפילו במזיד מייתי אשם תלוי, היינו רק בכה"ג שסומך עצמו על דעתו, וכה"ג נמי יש לפרש דברי התלמיד ר"י בשיטה מקובצת מס' כתובות כ"ב ע"ב בדמזיד חייב אשם תלוי מיירי שהוא מזיד לענין שידע שחתיכה אחת שם של חלב, אבל הוא סובר שזהו שאוכל בוודאי של שומן, וחילוק זה הוא נכון וברור בס"ד.

ומה שהקשה עוד במס' כריתות שם דהגמרא פריך השתא חתיכה אחת מחייב ב' חתיכות מיבעי', והא איצטריך ב' חתיכות לאשמעינן דלא לימא דלא סגי' לי' בקרבן כסוגיא דנזיר, בפשיטות י"ל דלא ניחא לי' לגמרא לתרץ הכי כמתניתא, דמתניתא משמע דחויבא אשמעינן ולא לענין רבותא דכה"ג נמי סגיא בקרבן, אמנם בנזיר שם דסתמא דגמרא הביא הך ברייתא דאיסי בן יהודא מתרץ לנפשי' דאתא לאשמעינן דסגיא לי' בקרבן משא"כ לתרץ המתניתא לא ניחא לי' בהכי, דמתניתא משמע דרך חויבא דאשם תלוי קמל"ן, ולכך ניחא לי' שפי לתרץ זו ואצ"ל זו קטני, דזהו דרך התנא הרבה פעמים. אמנם מ"ש בזה לתרץ דברי התוס' סנהדרין דף ע"א ד"ה כולחו ס"ל דיש לקיים המקרא ומסורת לענין חתיכה אחת ולב' חתיכות דלמ"ל תרי קראי, וכבר רמז בזה בדבריו על דברי מלא הרועים בערך ספיקא (אות י"ג), בזה נכונים דבריו דעכ"פ הקרא אפשר לאוקמי בהכי דבב' חתיכות נמי סגיא בקרבן, מ"מ א"צ לחלק בין השוין לומר דסוגיא דמס' כריתות ומס' נזיר פליגי אהדרי, דהכל א"ש כנ"ל ודו"ק.

ולא אמנע לכתוב דבר בשם אמרו בשם הגאון מהר"ם שיק זצ"ל על המצות סימן קכ"ט [נדרפס מחדש] מ"ש לתרץ דברי התוס' דלמ"ל מקרא על ב' חתיכות דאי לאו קרא הוי אמינא דבב' חתיכות אם אחד אכל אחת והשני אחת אין הכהן רשאי להקריב אשם תלוי דאחת עכ"פ שומן היתה והוי כמו חולין בעזרה, ואשמעינן דאפילו כה"ג נמי מחויב באשם תלוי, ועוד מתרץ שם עפ"י קושית השואל בשו"ת הרשב"א הנודעת דלמא היתה של היתר גדולה ובטל האיסור ברוב לכך צריך קרא דבכה"ג נמי מחויב, ושערי תירוצים לא ננעלו, ויש לתרץ בכמה גווני, מ"מ אין מזה קושיא על הגמרא דפרק השתא י"ל חתיכה אחת מחייב, דהגמרא לא נחית לזה, ומצינו כה"ג בהרבה מקומות בש"ס.

ונבא לתרץ בס"ד גם מה שהקשה על מה דאמרינן בגמרא שם ב' חתיכות אפשר לברר, והקשה הא בב' חתיכות נמי לפעמים א"א לברר כגון שהיו שניהם של בשר האחד חולין והשני פיגול, וכן בחתיכה אחת נמי אפשר לברר כגון שלא אכלו כולו ונשאר מקצתו. הנה מה שהקשה דבשניהם של בשר והאחד חולין והשני פיגול א"א לברר, זה לק"מ, דהנה ידוע אפילו מה שאפשר לברר רק על צד רחוק נמי אפשר לברר מקרי, שהרי התוס' מס' יבמות פ"ח ע"ב ד"ה והבא עלי', כתבו דאפשר לברר ע"י הזמה, ופשיטא דהזמה וודאי לא שכיחא, וא"כ ה"נ כל שיש עוד חתיכה אחת הנשארת אפשר שיזרמן אחד בקי ע"י טביעת עין ויכיר שהחתיכה הנשארת היא מבשר של חולין, וא"כ מה שאכל הי' פיגול, והוי שפיר אפשר לברר, וזה פשוט. אמנם מה שהקשה דבחתיכה אחת אפשר לברר כשלא אכל כל החתיכה, נמי יש לתרץ, דהנה פשיטא דהתורה לא צותה דבר שיהא תרתי דסתרי, עיין במהר"ם שיק שהבאתי לעיל, והנה אם בא אחד ואכל מן החתיכה ונשאר הימנה, ובא השני ואכלו כולו, דהשני ע"כ תו לא מתחייב כיון שא"א לברר עוד, והראשון יתחייב, וא"כ איך אפשר דשנים יאכלו מחתיכה אחת והאחד יתחייב בקרבן והשני יפטור, זו לא שמענו, דבשלמא בב' חתיכות שהאחד אכל הראשונה והשני השני' דהשני פטור והראשון חייב, לא הוי תרתי דסתרי, דהא לא אכלו מחתיכה אחת, משא"כ בחתיכה אחת שאחד חייב והשני פטור זה לא שמענו, ולכך אמרינן דבחתיכה אחת בכל גוונא הוי אי אפשר לברר, דאי אפשר לחייבו אשם תלוי אפילו אם ישאר ממנה כיון דעל אותה חתיכה בעצמה יפטור השני, א"כ איך נוכל לחייב הראשון, ודו"ק.

והגם שיש עוד להאריך בעניינים האלו, אך מפני רוב הטרדות לא יכולתי להאריך יותר, וזה המעט לא כתבתי רק לכבודו כי רב הוא. ובזה אצא בשלום כאו"נ ונפש הד"ש. פה האנשוויטץ ד' אדר"ח חשון תרנ"ז לפ"ק.

... ואנב אורחא הנני שולח למעכה"ר ג"י ספרי חלק שני, והייתי שולח לו גם חלק ראשון, אמנם אין עוד תחת ידי, ונא ישים עינו עליו אקוה כי ימצא חן, ואי"ה כשיגמר חלק השלישי אשר הוא כעת ב"ה בדפוס, ג"כ אשלח לו, ויהי נא מטובו להודיעני אם הגיע לידו הספר לאשר לא שלחתי רעקאמאנדרט, ואם יש לו מעות בריוח להעניק לי להוצאות הדפוס, אל נא ימנע הטוב.

והנני בזה הדו"ש באהבה מוקירו ומכבדו,

אליעזר דייטש

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין פטר חמור שנפדה בשה טריפה

משה הלכרשטאם

דומ"צ בהעדה החרדית

ראש ישיבת דברי חיים משאקאווע

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד, יום ד' לסדר לא יחל דברו וגו' שנת תשמ"ב לפ"ק.

שלום וברכה למע"כ האי גברא רבא ויקרא דפקיע שמי' לתהלה,
שמו מהול"ל, הרב הגה"צ צמ"ס, ידיו רב לו בח"ן ובפרד"ס, כש"ת
מוה"ר יעקב משה הילל שליט"א, ראש ישיבת „אהבת שלום”
המתנוססת לתפארה פה עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט ושת"ה באה"ר ובכבוד הראוי לו.

הנני בזה למלאות את אשר נדרשתי מכת"ר שליט"א להביע חו"ד ע"ד
שאלתו, בדין פטר חמור, שזכה כת"ר נר"ו בחסדי השי"ת במצוה רבה וגדולה זו
שאינה באה רק לפרקים, וקיימה בפעיקו"ת ירושת"ו ברוב פאר והדר כיום י' סיון
העל"ט, וברוב עם הדרת מלך מאן מלכי רבנן, ובנוכחות אלפי אנשים ת"ח
חסידים ואנשי מעשה, ולאחר פדיונו נמסר השה באותו מעמד להכהן הגדול
מאחיו ה"ה כ"ק האדמו"ר רתולדות אהרן שליט"א, ואחר שחיתתו נמצא השה
טריפה, כי מצאו בבדיקת הריאה שהיתה סירכא משוך מהאונא המשוכה כחץ
לטרפיש, והוי סירכא שלא כסדרן, ועתה נפשו בשאלתו אם חייב לחזור ולפדותו
שנית כדקיי"ל אין פודין בטריפה, והראני כת"ר שליט"א מה שהעלו בזה רבנים
חשובים שליט"א דיעות שונות, ואכתוב לו בזה בעז"ה את הנלע"ד בהאי דינא.
הנה בשו"ע יו"ד (סי' שכ"א ס"ב) כתב המחבר, אין פודין לא בעגל ולא
בחיה ולא בשה שחוט ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכוי עכ"ל, ומקורו במתני'
דבכורות (דף י"ב ע"א) עיי"ש, וכתב רשיו"ל שם בר"ה טריפה זו"ל, שנחתכו
רגליה מן הארכובה ולמעלה עכ"ל, וכן פירשו שם רבינו גרשום, והרע"ב בפי'
המשנה, וכ"כ האור זרוע בהלכות בכורות (ח"א סי' תפ"ז), ומשמע לכאורה
מדבריהם דמתני' מיירי מטריפות הנראה וניכר לעין אבל טריפות שאינה ניכרת
אפשר לפדות בו, ברם כבר כתב בזה התוספות יו"ט ז"ל שם זו"ל, ופשיטא לי
מילתא דנקטו הכי לפי שהוא טריפות הנראה וניכר, אבל ודאי אי הוי טריפות
אחרת נמי הפדיה שפדה בו אינו כלום עכ"ל, ומילתא דמסתבר הוא דאין שום
סברא לחלק בין טריפות הנראה לבין טריפות שאינה נראה כרמשמע מסתימת
לשון המשנה והגמרא שם, וגם זיל בתר טעמא הוא, דלשני הטעמים שנאמרו
בדינא דמתני' למה אין פודין בכל אלו, וכפי שיתבאר לפנינו, אין שום מקום לחלק
בין הטריפות.

דאיתא בגמ' (שם), מתני' מני כן בג בג היא דתניא וכו' נאמר כאן שה
ונאמר להלן [בפסח] שה מה להלן פרט לכל השמות הללו אף כאן פרט לכל
השמות הללו וכו' עכ"ל, ופשוט דכי היכי דלקרבן פסח פסול טריפה דהרי אסור

באכילה ואין חילוק בין הטריפות, הכא נמי כאן דאין פורדין בטריפה דכל מיני טריפות בכלל, ועי' ברי"ט אלגזי בפירושו להלכות בכורות להרמב"ן בסוף המסכת (פ"א ס"ק י"ב) שכתב דמשמע מגמרא דיומא (דף מ"ט ע"ב) דהא דאין פורדין בשחוטא אינו ממשמעות שיה דשה משמע אפילו שחוט, ורק מגזירה שיה דשה שיה ממעטינן לה עיי"ש, וכ"כ בהדיא התוס' שם ד"ה שאני, והתו' ישנים שם, דשחוטא וטריפה מיקרו שיה, וכ"כ התוס' במרובה (ב"ק דף ע"ז ע"ב) ד"ה זה, דגם שיה האמור בפסח אי לאו דכתיב ביה (שמות י"ב ד') מהיות משה ודרשינן (יומא שם) מחיותיה דשה לא הוה ממעטינן שחוט ממשמעות דשה, והא דנתמעט שחוטא וטריפה הוא רק מהגז"ש דשה שיה.

אבל מדברי הרמב"ם לא משמע כן, שכתב בפ"ב מהלכות ביכורים ה"ח וז"ל, אין פורדין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוט ולא בטריפה ולא בכלאים ולא בכזי, שנאמר תפדה בשחוט ואין קרוי שיה אלא כבשים ועזים חיים בלבד עכ"ל, ומשמע מדבריו דס"ל דשה גופא משמעותו שיה חי, ומטעם זה נתמעט כל שאינו ממין שיה ושחוט וממילא נתמעט נמי טריפה לפי מה שפסק בפ"ה מהלכות שחיטה ה"א דטריפה אינה חיה, וגם למעם זה לא שייך לחלק בין הטריפות, והפרי"ח בהנהגותיו מים חיים על הרמב"ם ציין מקור לדבריו, מהגמרא דיומא הנ"ל, וכוונתו מבואר, דאיכא שם פלוגתא דאמוראי גבי אם מת הכהן לאחר ששחט את הפר אם כהן אחר נכנס בדמו של הפר, דרבי חנינא ורבי אמי ס"ל דאינו נכנס משום דכתיב בפר ולא בדמו של פר, וריש לקיש ורבי יצחק נפחא ורב אשי ס"ל דנכנס משום בפר ואפילו בדמו של פר עיי"ש, ואיתא שם דמתיב מר זוטרא למ"ד ואפי' בדמו של פר ממתני' דידן דקתני אין פורדין וכו' ולא בשחוטא וכו' אלמא דשחוטא לאו שיה הוא וה"ה דדם הפר לא מיקרי פר, ומשני שאני התם דיליף שיה שיה מפסח, ר"ל דלעולם ממשמעות דשה לא אימעוט שחוטא והא דאין פורדין בשחוטא הוא משום גז"ש דשה שיה עיי"ש, ומשמע דזהו רק למ"ד בפר ואפי' בדמו של פר אבל למ"ד בפר ולא בדמו של פר שפיר יליף ממשמעות דשה למעוטי שחוטא, וכן משמע שם בגמ' דרבי אמי דסובר בפר ולא בדמו של פר נמי ס"ל כן מדמקשי לרבי יצחק נפחא ממתני' דפסחים דנמנין ומושכין ידיהן עד שישחט דמשמע דלאחר שנשחט תו לא מיקרי שיה, [וצ"ל נמי דמר זוטרא לית ליה האי גז"ש דשה שיה, דלא קבלה מרביה, דאל"ה לא הוי מקשה כלום ממתני' דאין פורדין בשחוטא, וכ"מ קצת מלישנא דגמ' מתני' מני בן בג בג הוא דיליף גז"ש דשה שיה, משמע דלאו כו"ע נפקא להו מגז"ש, וכ"מ נמי דעת התוספתא כמו שיתבאר לקמן, ובוה יתיישב מה שהקשו התוס' ביומא שם מהא דתנן בחולין (דף פ"א ע"ב) דאותו ואת בנו נוהג בטריפה, דלמה לא יליף בגז"ש דשה שיה דאינו נוהג בטריפה, ותירצו דשה דיריה אינו מופנה לגז"ש עיי"ש, ולדרכנו אולי י"ל דתנאי דמתני' דאז"ב ל"ל האי גז"ש, וכע"ז כתב בספר נזר הקודש עמ"ס בכורות], ולמר זוטרא ורבי אמי הא דאין פורדין בכל אלו היינו דס"ל דכל שאינו ממין שיה ושחוט נתמעט ממשמעות דשה ומטעם זה נמי אין פורדין בטריפה דטריפה אינה חיה וכו"ל, ומעתה דעת הרמב"ם הוא כמר זוטרא ור"א ושפיר כתב בטעמא דאין פורדין בכל אלו משום דכתיב תפדה בשחוט שמשמעותו שיה ודאי

וחי, וצ"ל נמי דסובר הרמב"ם דהא דאמר רב פפא התם דבעור ובשר ופרש כו"ע לא פליגי דמיקרי פר והיינו דבגוף הפר כו"ע מודי דמיקרי פר אפי' שחוט (עיי"ש ברש"י) כי פליגי בדם וכו', הוא רק דעת רב פפא ואין זה מסקנת הגמ' מדלא אמר אלא אמר רב פפא, ובע"כ דמר זוטרא ור"א לא ס"ל כן דאל"ה לא הוי מקשי למ"ד בפר ואפי' בדמו של פר ממתני' דפסחים ובכורות דהא שם מיירי מנוף השה ותיקשי נמי לדירהו, אלא ע"כ דפליגי על ר"פ וס"ל דאפי' גוף השה והפר לא מיקרי שה ופר כשהם שחוטים, וא"ש דעת הרמב"ם, והן אמנם דבספר שיח יצחק עמ"ס יומא כתב דהא דר"פ הוא מסקנת הגמרא אליבא דכו"ע ועיי"ש שנדחק מאד למה לא איתא בגמ' אלא אמר ר"פ, מ"מ צ"ל דהרמב"ם לא ס"ל כן, וכ"מ דעת הלח"מ כפי שיבואר להלן.

ומצאתי מקור נוסף למעם הרמב"ם, והוא בתוספתא דבכורות (פ"א ה"ו) דאיתא שם כשם שאין פודין בשחוטא כך אין פודין פטר (כצ"ל, רי"ט אלגזי שם) חמור שמת עכ"ל, ופי' הכוונה ברי"ט אלגזי דר"ל דכשם שאין פודין בשחוטא מטעם דשה שחוטא לא מיקרי שה כך מטעם זה עצמו אין פודין פט"ח שמת דפט"ח תפדה כתיב דבעודנו חי איתיה בפדיון ולא אחר שמת דפט"ח מת לא מיקרי פט"ח וכל שמת בלא פדיון אסור בהנאה ויקבר דאין לו תקנה בפדיון עכ"ל, ועיי"ש עוד שנדחק ליישב התוספתא לפי גמ' דידן דשה שחוט מקרי שה, ומעתה דהרמב"ם נקט טעם התוספתא דממעט ממשמעותא דשה, והא דשביק טעמא דסתימת הגמרא דידן ונקט טעם התוספתא ומר זוטרא, י"ל דס"ל דעדיף יותר לדרוש היותר פשוט ממשמעות הפסוק ולא מגז"ש וכדרכו בהרבה מקומות כידוע (עי' יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד') שהביא כן מדברי הפוסקים).

ועדיין צריכין אנו למודעי למה נקט הגמ' טעמא דבן בג בג מהגז"ש דשה שה ושביק טעם התוספתא ואינך אמוראי דילפי ממשמעותא דשה דאריך טפי למילף ממשמעותא דהכתוב, וי"ל דבעי למיקם לה אליבא דכו"ע אפי' למ"ד בפר ואפי' בדמו של פר דס"ל דשחוט מיקרי שה, וביותר אליבא דרב פפא דס"ל דבגוף השה כו"ע מודי דשחוט מיקרי שה ולא מתמעט אלא מגז"ש, א"נ דבעי למוקים לה אפי' אליבא דמ"ד דטריפה חיה, דממשמעות שה לא נתמעט טריפה משום דחיה, משו"ה נקט הגז"ש דכמו בפסח פסול טריפה משום דאסור באכילה ה"ה הכא נמי ואתי שפיר לכו"ע, וכעין זה מצינו ברמב"ם בפ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הי"ח שכתב דהשעיר לעזאזל שהיה טריפה פסול שנאמר יעמד חי עכ"ל, והקשה הלח"מ הא בפ"ק דחולין (דף י"א ע"ב) ילפינן לה מסברא משום דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לה' וא"כ ל"ל קרא, ותירץ המשנה למלך דאיצטריך קרא להיכא דנטרף אחר הגרלה, והקשה הפר"ח במים חיים א"כ למה לא נקט הגמ' טעמא דיעמד חי, ותירץ דהגמ' בעי לאוקמי אליבא דכו"ע אפי' אליבא דמ"ד דטריפה חיה דלא נתמעט טריפה מיעמד חי משא"כ הרמב"ם דפוסק דטריפה אינה חיה שפיר מצי למילף מיעמד חי ועדיף יותר משום דנתמעט גם נטרפה אחר הגורל עכ"ל, וא"כ הה"נ כאן דהגמ' בעי למיקם לה אליבא דכו"ע משו"ה נקטי הגז"ש, משא"כ הרמב"ם דפוסק דטריפה אינה חיה שפיר ממעט לה ממשמעותא דשה דעדיף טפי למילף ממשמעותא וכמו שנתבאר.

והלום ראיתי בלח"מ (שם הי"ג) שהקשה דברי הרמב"ם אהרדי שפוסק שם דאם שחט הכהן הפר ומת קודם שיכפר בדמו, הכהן האחר נכנס בדם זה ומכפר בו עכ"ל, משמע דס"ל כמ"ד בפר ואפי' בדמו של פר וא"כ היאך פסק כאן גבי פט"ח דאין קרוי שה אלא כבשים ועזים חיים בלבד [ומדבריו אלו אפשר להביא רא' דס"ל דהא דרב פפא דבגוף הפר כו"ע מודי דשחוט מיקרי פר אינו מסקנת הגמ' ואין כן דעת שאר אמוראי שם וכש"כ לעיל, דאלת"ה למה מקשה כן משום דפסק בפר ואפי' בדמו של פר הא בלא"ה קשה אליבא דרב פפא דהא גבי פט"ח מיירי בגוף השה דלכו"ע הוא דמיקרי שה, אע"כ דס"ל דאינך אמוראי לא ס"ל כר"פ ומש"ה הקשה רק למ"ד ואפי' בדמו של פר ודו"ק], ותירץ ראולי מ"ש הרמב"ם ואין קרוי שה ר"ל שה זה אינו קרוי אלא כבשים ועזים חיים בלבד ולא ממשמעותא כ"א מהכרח הגז"ש ולא חש הרמב"ם להאריך עכת"ד, [שו"ר בס' נזר הקודש כאן שהקשה כן ונשאר בצע"ג, ולא ראה שכבר קדמו הלח"מ בזה ותירצו], אמנם מדברי הפר"ח הנ"ל שציין ליומא מ"ט משמע דלא ס"ל כן ברעת הרמב"ם אלא דילף ממשמעות דשה, וכ"מ מפשטות לשון הרמב"ם, וגם הלח"מ לא כתב כן רק בדרך אפשר, שו"ר גם בלבוש (סי' שכ"א ס"ב) דסובר דממעטין לה ממשמעות דשה שכתב וז"ל, וכשיש לו שה אין פודין לא (כצ"ל) בעגל ולא בחיה דשה כתיב, ולא בשה שחוט ולא בסריפה דשה חיה משמע עכ"ל.

המורם מכל זה, דלשני הטעמים במתני' דממעט טריפה אין שום סברא לחלק בין טריפות הניכר לבין טריפות שאינו ניכר, והא דכתבו רש"י וסיעתו דמיירי מטריפות הניכר כוונתם לפרש המשנה, דאין לומר דמתני' דאין פודין בסריפה ר"ל דאין פודין בשה שנשחט כבר ונמצא טריפה, דהא בלא"ה אין פודין בו משום שכבר נשחט וקתני אין פודין בשחוטא, וגם אין לומר ככוונת המשנה בשה שנפדה עליו הפט"ח בחיים חיותו ולאחר שחיתתו נמצא טריפה, אשר להלכה באמת אינו פדוי כמשי"ת להלן, דהא ע"ז אין שייך לומר אין פודין דמשמע לכתחילה והי' צ"ל הפודה פט"ח על שה ונמצא טריפה אינו פדוי, וגם אין זה דומיא דהנך דאין פודין דמתני' דכוונתם לכתחילה, אלא ע"כ דמתני' מיירי משה חי שטרפותה ניכר כגון שנחתך מן הארכובה ולמעלה אשר ע"כ שייך שפיר לומר דאין פודין בו, וכתבו כן רק בפירוש דברי המשנה אבל ודאי דס"ל דאין פודין בכל מיני טריפות וכש"כ בתיוו"ט הנ"ל דפשיטא ליה כן, וכן משמע כוונת הב"ח שהוסיף מילת כגון בתחילת דברי רש"י, וביאור המשנה הוא בדרך לא זו אף זו דמתחיל אין פודין בעגל ובחיה משום דאינו מין שה, ואח"כ אמר ולא בשחוטא אף שהוא מין שה, והוסיף ולא בסריפה היינו אף שהוא מין שה והוא חי מ"מ אין פודין בו, שו"מ מפורש כן במאירי במסכת יומא שם וז"ל, פט"ח נאמר בתורה שיפדה בשה וכו' ואין פודין אותו בעגל או בשאר בהמה ואצ"ל בחיה אלא בשה, ואף כשפודין אותו בשה אין פודין אותו בשה שחוטא או אפי' חי אם הוא טריפה וכו' אלא בשה חי שאינו לא טריפה וכו' עכ"ל.

ומדברי רוב הראשונים שהעתיקו להלכה דברי המשנה כלשונו בסתם נמי משמע דס"ל דאין לחלק בין הטריפות, ה"ה הרמב"ם והמאירי הנ"ל, הלכות בכורות להרמב"ן בפירקין, הרא"ש והאגודה בפירקין, הלכות גדולות בהלכות

בכורות (סי' ע"ג), רבינו ירוחם (ח"א נתיב כ' ח"ב), ספר יריאים (סי' שנ"ד), סמ"ג (עשין קמ"ה) וסמ"ק (סי' רמ"ג), וכ"מ נמי מסתימת לשון השו"ע ונו"כ, ומדברי הלבוש הנ"ל. אמנם הטויו"ד בסי' שכ"א השמיט הא דאין פורין בטריפה, וכבר תמה עליו התויו"ט בזה במשנתנו ונשאר בתמיהתו, ובאמת דכן משמע נמי דעת התוספתא הנ"ל דז"ל, פרה שילדה מין שה אין פורין פט"ח שכל מקום שנאמר שה תופס כבשים ועזים גדולים וקטנים וכו' כשם שאין פורין בשחוטא כך אין פורין פט"ח שמת עכ"ל, הרי שהשמיט טריפה, ואפשר ליישב דעת התוספתא דלא ס"ל האי גז"ש דשה שה מפסח, והא דאין פורין בשחוטא משום דס"ל דשה שחוט לא מיקרי שה וכש"כ ברי"ט אלגזי הנ"ל בכוונת פשטות דברי התוספתא אלו, וס"ל דטריפה חיה משו"ה שפיר אפשר לפדות בטריפה, וחידוש יותר גדול מזה מצאתי בדברי הארחות חיים בהל' פדיון בכורות (ח"ב ס"ס ב') ובכל בו (סי' צ"ה) שהשמיטו לגמרי הא דאין פורין בשחוטא וטריפה, דז"ל, ואין פורין אותו אלא בשה כשבים או בשה עזים ולא במין אחר, פורין בשה בין בזכר וכו' עכ"ל ותו לא מירי, והי' אפשר ליישב דעתם דס"ל כהתוספתא דל"ל הג"ש דשה שה וס"ל כריש לקיש וסייעתו דשחוט וטריפה מיקרי שה וכמו שכתבו התוס' שם כנ"ל, אבל בדעת הטור אין ליישב כן דאפי' את"ל דס"ל כהתוספתא דל"ל הגז"ש ושחוטא איתמעט ממשמעות שה, הא מ"מ כיון דפסק בסי' כ"ה דטריפה אינה חיה א"כ למה פורין בטריפה וצע"ג, ובלא"ה קשה לדברי כולם למה פסקו דלא כסתם משנה בלי שום חולק וגם הובא כיומא (שם) ובב"ק (דף ע"ח ע"א) בלא פלוגתא וצע"ג, ובאמת דלהלכה כבר פסקו רוב הראשונים, ובתוכם הבה"ג שכל דבריו דברי קבלה, והשו"ע, דאין פורין בשחוטא וטריפה וכל מיני טריפות במשמע וכמו שנתבאר.

ואכתי פש גבן לברורי אי כל אלו דקתני במתני' דאין פורין בהם אם הוא דוקא לכתחילה אבל בדיעבד אם פרה בהן פדוי או דילמא דאפי' בדיעבד אין פדיון פדוי, והנה היכא דכל אלו הם שווים של הפט"ח פשיטא דפדיונו פדוי (ועי' בב"י דאיכא פלוגתא דרבוותא אם אפשר לפדותו על דבר אחר בשווי אף אם יש לו שה), דאף דאינו פדוי מדין שה מ"מ הוא פדוי מדין שוויו וכראיתא בבכורות (דף י"א ע"א) דאפשר לפדותו בשווי בכל דבר דלא יהא חמור מן התקדש ולא אמרה תורה שה להחמיר עליו שלא יפרה אלא בשה אלא להקל עליו דאם פודהו בשה יכול לפדותו אפי' בפחות משווי וכפירשיז"ל שם, וכן פסקו כל הראשונים והשו"ע בסעיף ה', וכ"כ בהדיא הב"י כאן דהא דקתני במתני' דאין פורין בכל הני היינו בפחות מכדי שוויו, וכ"כ הטו"ז בסק"ג והש"ך בסק"א דבשווי פורין אפי' בכל אלו, אבל היכא דהוא פחות משווי והפדיה הוא מדין שה יש להסתפק אי אמרינן דאפי' בדיעבד אינו פדוי.

והנה מלשון הרמב"ם משמע בהדיא דאינו פדוי אפי' בדיעבד, דלאחר שהעתיק שם בה"ח דברי המשנה דאין פורין לא בעגל וכו' כתב לאחריו בה"ט וז"ל, אין פורין בשה הדומה למין אחר ואם פרה פדוי עכ"ל, משמע דכל הנך דלעיל אם פרה אינו פדוי, וכ"מ מדברי הכס"מ שם שכתב בטעמא דהא מילתא משום דאיבעיא הוא בגמ' מהו לפדות בנדמה ולא איפשיטא, ופסק בה הרמב"ם

לכתחילה לחומרא דאין פודין בו ובדיעבד לקולא דכיון דספק הוא אין מחייבין אותו לחזור לפדותו כיון דאין בו קדושת הגוף עכ"ל, [ועי' בהגהות רעק"א ז"ל שם שכתב עליו ז"ל, לא זכיתי להבין דמ"מ איך החמור פדוי ומתיר ליהנות ממנו הא הוא ספק איסור רשמא לא הוי פדיון ולא פקע איסוריה וצ"ע עכ"ל, וכן הקשה החזו"א בחיו"ד סי' קצ"ב, ובאמת דכבר קדם בקושיא זו הרי"ט אלגזי בפ"ק דבכורות סק"א ד"ה והנה, ותירץ דהרמב"ם מייירי שכבר נתנו לכהן ואח"כ נודע לו דאיכא ספיא דדינא דאמרינן דפדיונו פדוי דאיסורא בתר ממונא גריר וכיון דכבר זכה בו הכהן דאין מוציאין מידו א"כ ה"ה לענין איסורא אמרינן דנפקע מיניה, דכיון דכבר זה תלוי בממון איסורא גריר בתר ממונא, ועיי"ש עוד באורך ואכמ"ל, משמע מדבריו דבדבר שאינו ספק דבוראי אסור לפדות בו פשוט דאין פדיונו פדוי, וכ"מ כ"ז מלשון המחבר בס"ג שהעתיק לשון הרמב"ם בזה, וביותר משמע כן מדברי הרא"ש והרמב"ן דס"ל דאפילו בנרמה אין פדיונו פדוי מספק ולא נפקע האיסור מהפס"ח כמבואר בדבריהם, וכ"פ הרמ"א שם, וכ"ש בדבר שבוראי אין פודין בו שאין פדיונו פדוי אפי' בדיעבד והפס"ח נשאר באיסורו. ברם המנחת חינוך (מצוה כ"ב) חירש ברעת הרמב"ם דכל הנך דאין פודין היינו לכתחילה אבל בדיעבד פדוי אפי' בפחות משווי, ותמך ידותיו בטעם הגמרא דמשו"ה אפשר לפדותו בכל דבר בשווי ולא יהא חמור מן ההקדש שפודין בשווי בכל דבר, א"כ כיון דקיי"ל דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה יצא לחולין א"כ כאן נמי דמצוה מה"ת לכתחילה לפדות בשה אפי' בפחות משווי אך אם אין לו שוה אינו חמור מהקדש דנפרה בשווי, א"כ אם בדיעבד פדה הפס"ח בפחות משווי פקע איסוריה מיניה, דאל"ה הרי זה חמור מן ההקדש דהקדש בדיעבד מחולל אפי' על שוה פרוטה עכת"ד ועיי"ש באורך שנדחק ליישבו בלשון הרמב"ם, וכן מצאתי בשו"ת דבר אברהם ח"א סי' ט"ו בהג"ה שכתב בחד תירוצא ברעת התו' דבדיעבד פדוי, וכתב עו"ש שמצא כבר מי שחירש כן, עיי"ש באורך גדול, אמנם אין כן דעת רוב האחרונים, וכמו שהביא גם מדברי הטורי אבן במגילה (דף כ"ג ע"א) שכתב ז"ל, בכל אלו דתנן התם דאין פודין לא בעגל וכו' משמע ודאי דאם עבר ופרה בהן אפי' בדיעבד אינו פדוי והפס"ח באיסורו קאי למאי דקיי"ל כר"י דאמר פס"ח אסור בהנאה, כדאיתא התם והכי מוכח שם, וכ"כ המפרשים גבי הא דמבע"ל התם מהו לפדות בנרמה ולא איפשט דאם פדו בו ומת פס"ח יקבר [כפסק הרמ"א שהוא דעת הרמב"ן והרא"ש] ש"מ דאם פדו בדבר שאין פודין אפי' בדיעבד אינו פדוי וזה ברור עכ"ל, וגם המנ"ח גופיה כתב דלא משמע כן מלשון הרמב"ם וכנ"ל, וגם כתב שם בהדיא דאליבא דתוס' אפי' בדיעבד אינו פדוי, וכ"מ בהדיא דעת הרמב"ן והרא"ש גבי נרמה, וכ"מ דעת הרי"ט אלגזי והגרעק"א והחזו"א הנ"ל, וכ"כ בהדיא התויו"ט הנ"ל דהפדיה שפדה בו אינו כלום, וכ"מ דעת השו"ע דאינו פדוי וכמו שנתבאר.

(המשך התשובה יודפס ברצ"ה בקובץ הבא)

בדין בישול בשבת

שלמה בהגר"נ שליט"א געשטעמער

ראש הכולל שע"י ישיבת פנים מאירות
עיה"ק ירושלים ת"ו

בש"ס שבת (עד:): אמר רב אחא בר רב עזריא האי מאן דשרא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, פשיטא מהו דתימא לשרורי מנא קא מכוין קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט, ופירש"י ז"ל, דשרא סיכתא, שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה, דמרפי רפי, ע"י חום האור והמים שבתוכו יוצאין ולאחר שיצאו מימיו קמיט מתקשה וכי רפי ברישא הוה בישולו, ומשמע, דבזה שמתרפה הוה בישול, ובשעה שמתרפה מתבשלין ויוצאין המים שבתוכו, היינו דאם לא היה מים ביתד לא מקרי בישול.

אולם ברמב"ם (פ"ט מה' שבת ה"ו), לא ס"ל כן, שכ', כללו של דבר בין שריפה גוף קשה או שהקשה גוף רך ה"ז חייב משום מבשל, והעתיקו גם המ"ב ריש סי' שי"ח, והרב המגיד שם כ', דהיינו הך דינא דשרא סיכתא באתונא, ולא חילק אם יש שם מים או לא, ואאמו"ר הנאון שליט"א הוכיח ממש"כ הרמב"ם מקודם שם, „וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום מבשל“, ואם היה החיוב משום בישול המים א"כ למה כתב הרמב"ם „עד שיעשו חרס חייב משום מבשל“ הרי על בישול המים הוא מתחייב מיד כשיתחממו אף טרם שנתקשה כלי האדמה וטרם שנעשה חרס, משמע מרבירי הרמב"ם דחייב על בישול אף שאין שם מים.

ובאמת ענין חיוב בישול כאן הוא דוקא באופן כזה שע"י הבישול מתקשה, וזש"כ הרמב"ם בין שריפה גוף קשה באש, וכבר ביאר בשער הציון (סי' שי"ח סק"ד), דר"ל, כיון שהקשה מסתמא מתרפה תחלה וחייב על הריפוי, כן מוכח בנמ' ופיר"ח שם, משמע מזה דאם מבשלו ומתקשה ולא מתרפה מקודם לא הוה בישול, וכן משמע גם מלשון הראב"ד (פי"ב מה"ש ה"א) שהקשה על הרמב"ם, ולמה לא מבשל כמו סיכתא לאתונא דמרפא רפי והדר קמיט עכ"ל, והוה ליה למימר סיכתא באתונא שמתקשה, אמאי צריך להדגיש דמקודם מרפא רפי והדר קמיט, אלא ע"כ דענין הריפוי היא היא הבישול וכדמשמע מהנמ' ומפרש"י שם. וכדברים האלה יש ללמוד גם בחי' הרמב"ן והריטב"א, שכ' דאע"ג דאיהו מסיק לשרורי מנא כיון דאי אפשר אא"כ רפו מעיקרא גבי שבת חייב, הרי משום דא"א בלא רפוי, והרפוי עושה החיוב.

אמנם ראיתי ברש"י על הרי"ף שם, שכ' דהחיוב הוא בשרא סיכתא „דמירפא רפי ע"י חום האור והמים שבתוכו חמין ולאחר שיצא מימיו קמיט וכי רפי ברישא הוה מבשל“, חזינו להדיא דלא כהרמב"ם, דרש"י ס"ל דבשעה שהוא רפוי המים חמין ואז עובר על בישול, ומדבריו שכ' מים חמין הוי הוכחה שרש"י בש"ס שפי' מים כונתו שהבישול הוא המים.

והנה בתשו' זקניי החת"ס ז"ל (חיו"ד סי' צ"ב) ביאר דבישול בשבת צריך

שיהא דומיא למלאכת המשכן, דשם בבישול הסממנים, דבר המבושל היה בעולם, והיו צריכים לו, וכל בישול שכיוצא בזה חייב עליו, ובבישול בשבת חייב כשצריך להדבר המתבשל ועכ"פ נשאר בעולם. ולכאורה יש להקשות ע"ז טובא, חדא, דמש"ס שבת שם משמע מרש"י דמתחייב משום בישול על המים שמתבשלים והרי הם כלים ע"י הבישול, וכן הוא גם בתוס' ישנים בשם ריב"א בשבת (זו:), חזינן להדיא דאפי' לא נשאר כלום מהמים המבושלים חייב משום מבשל, והנה באמת החת"ס בעצמו נקט לשון רש"י וס"ל הכי בהגה' לש"ע (או"ח סי' שי"ח מג"א סק"י), שהביא מלשון רש"י (עד:) דמשמע דבישול הוה רק ע"י משקין, והאיך יתירן סברתו, ועוד קשה אם הבישול הוא המים הרי הוה מלאכה שאצל"ג וכמו שציין החת"ס בתשובה הנ"ל, ומצאתי שעמד בזה בחי' הר"ן, ותי' דכיון דהוה פסיק רישיה חשבינן ליה כצריכה לגופה ובישולי ושרירא מנא באין כאחד.

כרם, הקושיא הראשונה על החת"ס, הראה אאמו"ר הגאון שליט"א בספרו מאורות נתן (ח"ב סי' ו') שהקשה כן על החת"ס בס' אמרי בינה להגר"מ אוירבאך ז"ל, (דיני יו"ט סי' א'), דהאיסור בישול הוא המים והם כלים, ולפלא שגם החת"ס בהגה' לש"ע או"ח שם, ג"כ למד כן בגמ' (עד:) דהאיסור בישול הוא ע"י משקין דא"כ מאי דוחקיה לרש"י לפרש דיש שם מים, ומזה הגמ' קשה לסברתו של החת"ס בתשובותיו שם, ואאמו"ר הגאון שליט"א תירץ ע"ז דבכל הני לאו משום בישול המים מתחייב משום מבשל, אלא משום שהבגד והחביתא מתבשל בלחלוות המים ואלה הרי מתקיימים ואינם נאכדים מן העולם אחר בישולם, וכמוש"כ התוס' ישנים שם, דכשנותנין את האונין לתוך התנור להתיבש יש בו איסור מבשל שטרם שיתייבשו מתרכך מחמת הלחלוות וכדאמר' בשבת (עד:) האי מאן דשרא סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, היינו שהריפוי נעשה ע"י לחלוות המים והבישול הוא הבגד, וכמו שכ' הגר"א בש"ע או"ח (סי' ש"א סעי' מ"ו ד"ה אסור), דהריב"א בתוס' ישנים ס"ל דאונין אפי' יבש ג"כ חייב.

ולכאורה היה אפשר לומר דנחי דהריפוי נעשה ע"י המים, מ"מ איסור הבישול הוא המים, וכמו שציין החת"ס בהג' לש"ע שם, דבישול הוה דוקא ע"י משקין, ודלא כהרמב"ם, דאל"כ אמאי כ' רש"י שיש בו לחלוות מים, מאי צריך כאן למים, אף בלא מים כשמתרפה חייב משום בישול, וכדברי הרמב"ם שכ' כל שהקשה גוף רך, ועוד, אמאי כ' רש"י על הרי"ף שהמים חמין בשעת הריפוי, מאי איכפת לן אם המים חמין, דעצם הדבר שמתרפה ע"י המים הוה בישול אפי' אם המים הם קרים, אלא ע"כ, דהבישול הוא כאן דוקא המים, וכהנהגה החת"ס הנ"ל, וא"כ קושיית האמרי בינה על החת"ס עדיין במקומה עומדת.

אולם י"ל דמש"כ החת"ס בהג' לש"ע דבישול הוה דוקא ע"י משקין, רצה בעיקר להקשות על המג"א שהקשה דאיכא סתירת הרמב"ם עיי"ש, ולא שצריך דוקא מים, ולא יתכן לומר דאישתמיט ליה להחת"ס בתשובה דברי רש"י בדף עד: דצריך מים, דהרי החת"ס בתשובה עצמה מביא הנהגתו מה שציין בש"ע. והלום ראיתי לדברי ק"ו החת"ס בחי' עמ"ס שבת (עד:) שכ' דלהרמב"ם היה לו גירסא ברש"י שם יתד של עץ, וכ' דמלשון רש"י יראה דהמלחלח ברזל במים ומשליכו לאור להתיכו ולצרפו ה"ל כמבשל מכח המים שעליו, ומשמע

דהבישול הוא המים שעליו, וא"כ הדרא קשיא לדוכתא דלכאורה יוצא שיסתור דבריו ממש"כ בתשובה דאם המים כלים אין איסור בישול והא מרש"י משמע דאע"פ שכלה חייב משום מבשל וכקושית האמרי בינה הנ"ל, (ומש"כ החת"ס דמשמע דלהרמב"ם היה גירסא יתר של עץ, ראיתי במרכבת המשנה (פ"ט ה"י) שכ' דלהרמב"ם היה לו גירסא יתר של מתכות ודלא כה"ה והלח"מ יעו"ש ואכ"מ).

ואכתי קשה אמאי הוצרך רש"י לומר דיש שם מים והמים יוצאין, הא אף באין שם מים הוה בישול, אלא על כרחך צריך לומר דרך הוא דרכו של היתר להיות לח עם מים, ושפיר מתורץ דברי החת"ס. שו"ר בס' אנלי מל (מ' אופה סעי' ו' סק"ט או' ו') שפי' דרש"י לשיטתו בע"ז דף ל"ח דאין בכלים משום בישול ועל כרחך המים מתבשלים וזהו חיובם.

ועדיין לא העלינו ארוכה בדברי החת"ס, מדברי רש"י על הרי"ף שכ' להדיא דהמים חמין, משמע דהבישול הוא המים, וכדברי רש"י אלו מבואר להדיא בס' יראים (סי' ק"ב), הביאו גם האמרי בינה, דבשדא סיכתא באתונא החיוב הוא שמתבשל המים שבתוך העץ, וכ"כ גם הלבוש. שוב הראוני דבס' מל אורות למד ג"כ ברש"י על הרי"ף דהאיסור הוא שהמים מתבשלים, (וקצת פלא שבס' שביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק ל"ד ד"ה גם) צידד לומר דהמרדכי יסבור כהיראים, וזה אינו, ואכ"מ).

והנה זקיני הגאון רעק"א ז"ל בהגה' לש"ע או"ח (סי' ש"א סעי' מ"ו) על מג"א סקנ"ז, שכ' דבגדים השרוים במים אסור לנגבם סמוך לאש היינו משום מלבן או משום מבשל, וכ' הגרעק"א ז"ל דאיכא נפק"מ, אם הבגדים שרויים במים חמים שהיס"ב דמשום בישול ליכא דאין בישול אחר בישול וכ"כ גם הפמ"ג עיי"ש, והקשה ע"ז אאמו"ר הגאון שליט"א דמדבריהם משמע דהא דאסור לנגב סמוך לאש בגד השוי במים היינו משום בישול המים הספוג בהבגד ועל כן אם כבר נתבשלו פ"א שוב אין בו משום בישול, והקשה דהא מקור דין זה הוא מהגמ' בשבת עד: האי מאן דשדא סיכתא באתונא והרי מפורש כאן בביאור הגר"א ובהג' מרדכי פ"ק דשבת שם, דהבישול הוא בעצם הסיכתא שמתרפה, וכן בנ"ד האיסור הוא במה שהבגד מתרפה, א"כ מה בכך שהמים נתבשלו פ"א ואין בישול אחר בישול מ"מ כיון דהבגד לא נתבשל עדיין שפיר חייב משום בישול הבגד, וכדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל, דאינו חייב על רתיחת המים טרם שנעשו חרם, ונשאר בצע"ג.

ולענ"ד לחומר הקושיא י"ל בפשיטות, דהגרעק"א ז"ל נקט הערה זו דוקא לפי שיטות הראשונים דס"ל דהבישול הוא במים ולא בסיכתא או בבגד, הלא המה, ס' יראים הנ"ל, ורש"י על הרי"ף והלבוש, והחת"ס בחי' ובהג' לש"ע הנ"ל דמשמע דלמד בדברי רש"י ברף עד: שהבישול הוא המים, וא"ש.

שוב התבוננתי בדברי החת"ס בש"ע אין שום סתירה לדבריו שבתשובה, דכונתו דאין בישול בלא משקין היינו דאין עוברין על בישול אלא כשיש משקין, אבל אין האיסור בישול על בישול המים, אלא על הריכוך, וא"ש.

בענין תשביתו שאור מבתיכם

מרדכי הכהן לוטערמאן

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

המנחת חינוך (מצוה ט') כתב לחקור בגדר דין תשביתו אם המצוה הוי רק ע"י קום ועשה או מקיימה אף בשב ואל תעשה, ומביא שם כמה נפק"מ. (א) אדם שאין לו חמץ כלל, אם נאמר דתשביתו הוי בקום ועשה צריך לקנות חמץ כדי לקיים המצוה, ואם נאמר דמקיים המצוה אף בשוא"ת, אין צריך לקנות, מכיון שעיקר המצוה היא שלא יהא חמץ בביתו. (ב) אם רוצה לבער חמצו בפסח ובא אחר וחטפו הימנו וביערו, דמבואר בחו"מ סי' שפ"ב דהמונע את חבירו לעשות מצוה חייב לשלם לו, א"כ גם הכא יצטרך לשלם לו קנס שהרי חטף המצוה ממנו, אבל זה הוא רק מדין קום ועשה, אבל להצד שאינה רק שוא"ת פטור חבירו מלשלם לו הקנס מאחר שהמצוה סוף סוף נתקיימה על ידו כיון שהחמץ מושבת מרשותו. (ג) המוצא חמץ בביתו בפסח ורוצה לקיים תשביתו ע"י שיאכלנו, דאי מדין קו"ע הוי מצוה הבאה בעבירה ולא קיים תשביתו למ"ד מהב"ע לא יצא המצוה מן התורה, משא"כ מדין שוא"ת לא שייך בזה מצוה הבא בעבירה דהמצוה עשה מתקיימת בזה שאין לו עוד חמץ ברשותו, ואין תלוי אי מעשה ההשבתה היתה בעבירה. (ד) עוד יש נפק"מ אם השבית אחד חמצו קודם חצות, לאותו צד דהוי קו"ע צריך להיות דוקא מחצות ואילך ואם השבית קודם לזה לא קיים המצוה, ולאותו צד דהוי שוא"ת יכול להשבית קודם חצות, וכשמגיע הזמן ואין לו חמץ ברשותו קיים המ"ע. וכתב שם המנ"ח דהחקירה הזאת תליא במחלוקת רש"י ותוס' בפסחים דף ד' ע"ב, רש"י דסובר דביטול הוא ממעם תשביתו דהוי השבתה בלבד, לדירי' הוי מדין שוא"ת וצריך שיהא החמץ מושבת בחצות דאחר חצות אינו רשאי לבטל, ולתוס' הוי מדין קו"ע וביטול בעלמא הוא מדין הפקר ולא מדין תשביתו, א"כ צריכין לקיים תשביתו מחצות ואילך דוקא. והראי' מדרקשו התוס' על רש"י שהרי תשביתו שייך רק אחר חצות כדילפינן מאך חלק, וביטול א"א לעשות אחר חצות, ולא תירצו בפשיטות שיבטל קודם חצות וכשיגיע חצות יהי כבר מבטל, הרי דסוברים דהוא מדין קו"ע.

והנה האחרונים מקשים (עיי' בקובץ שיעורים) מהנמ' דף י"ב ע"ב אמר ר' יהודה אימתי (חמץ בשריפה) שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר, ומחולקים שמה רש"י ותוס', לרש"י הפי' של „שלא בשעת ביעורו" לפני חצות, אבל אחר חצות מודה ר"י לרבנן דהשבתתו בכל דבר, ולתוס' לפני חצות מודה ר"י שאפשר להשבית בכל דבר ומחלוקתם היא לאחר חצות. ולכאורה לפי"ד המנ"ח שכ' דלשי' רש"י הוי תשביתו מ"ע דשוא"ת ואפשר לבער אף לפני חצות, א"כ למאי נפק"מ צריך לר' יהודה לשורפה לפני חצות, הרי העיקר הוא שלא יהא לו עוד חמץ בביתו אחר חצות. ועוד מקשים דמדאמר ר"י אין ביעור חמץ אלא שריפה משמע שמפרר וזורר לרוח לא מהני, וקשה בשלמא

לשיטת התוס' דמחלוקת ר"י ורבנן היא לאחר חצות שפיר מוכן דלא יועיל ביטול אחר חצות, אך לרש"י שמחלוקתם היא לפני חצות הרי בוודאי ביטול מועיל אז, וא"כ מהו ההכרח בשריפה דווקא, וכי מפרר וזורר לרוח גרע מביטול בעלמא. עוד נקדים קושיית האחרונים שהקשו על הרמב"ם ש"כ בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג וז"ל, אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קונה חמץ בפסח או חימצו, כדי שיעשה בו מעשה וכו', ה"י לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אינו לוקה מפני שלא עשה בו מעשה, עכ"ל. וקשה למה לא כתב הטעם המבואר בפסחים דף צ"ה ע"א דהוי לאו הניתק לעשה ולכן לא לקי. עוד נקדים קושיית הגרעק"א דהטור בס' תמ"ה כתב, חמץ ששרפו לר"י האפר מותר בהנאה משום דחמץ בשריפה ולרבנן דמבערו בכל דבר אפרו אסור כדן כל הנקברים שאפרן אסור, והקשה הגרעק"א מתוס' תמורה דף ל"ג שכתבו דרק אם לא נעשה מצותן אפרן אסור, וא"כ מדוע לרבנן יהא אפרן אסור, הרי נעשה מצותו בשריפה כמו בשאר אופני הביעור דהרי השבתתו בכל דבר. ותירץ הגר"ח הלוי מבריסק דרבנן ור"י אינם מחולקים רק באופן ההשבתה כיצד תהי' אם בשריפה או בכל דבר, אלא גם על גדר המצוה, לרבנן מצות תשביתו היא חיוב על הגברא שלא יהי' לו חמץ, ולר' יהודה החיוב הוא על החפצא, שיהי' החמץ מושבת, וכששורף החמץ נתקיימה המצוה. ולפי"ז מיושב, דלרבנן שהחיוב הוא על הגברא לא שייך לומר דכיון שנשרף נעשה מצותו שהרי אין המצוה על החפצא ולכן האפר אסור, משא"כ לר"י שחיוב השבתה הוא על החפצא שפיר שייך לומר דאם שרפו נעשה מצותו ואפרו מותר. ומיושב בזה דברי הרמב"ם ה"ל, שכל דין לאו הניתק לעשה הוי לר"י דלאו דבל יראה ניתק לעשה של תשביתו דהוי מצוה ממש דמנתק הלאו, אבל לרבנן החיוב הוא על הגברא ולא שייך לאו הניתק לעשה, דתשביתו הוי רק כמו איסור עשה שלא יהי' לו חמץ.

אמנם לכאורה יש להקשות על זה, שהרי הרמב"ם כתב בפ"ב מהל' חמץ ומצה, כיצד ביעורו שורפו או זורקו לים או מפררו עכ"ל, דסובר כרבנן דמבערו בכל דבר, והק' המג"א בס' תמ"ה סק"א מדברי המשנה בסוף תמורה דכל הנקברים לא ישרפו אלא יקברו שמא יכשל באפרן, וא"כ איך פוסק הרמב"ם שמבערו בכל דבר כרבנן, ומתירץ האבני מילואים בתשובה י"ט דהרמב"ם סובר דלרבנן בחמץ אפרן מותר משום שהתורה אמרה מה לעשות עם החמץ ולכן שפיר י"ל דלאחר שנעשה מצותו מותר האפר, משא"כ בהנקברים שלא אמרה התורה מה לעשות, ולכן אפי' נשרף לא נפקע האיסור וטעון קבורה. הרי דהרמב"ם אעפ"י שפוסק כרבנן מ"מ החיוב הוא על החפצא ואפרן מותר דנעשה מצותו, ואילו הגר"ח כתב דלרבנן החיוב הוא על הגברא ומה"ט לא שייך לומר אפרן מותר. ועוד קשה דהרמב"ם כתב, נפלה עליו מפולת אם קודם שעה ששית א"צ לבער ונותנו לעכו"ם, משמע דאחר שעה ששית לא יועיל נתינה לעכו"ם, ולדעת הגר"ח ה"ל החיוב הוא על הגברא לרבנן, וא"כ מה איכפת לן מתי נותנו לעכו"ם, הרי העיקר שלא יהא חמץ ברשותו.

לכן נראה ליישב, דבמצות תשביתו יש ב' הלכות, (א) כתיב, לא יראה ולא

ימצא, וע"ז קאי המ"ע דתשבינו שלא יראה חמץ והוי מדין שוא"ת וע"ז די בביטול בעלמא, ב) באיסורי הנאה צריך לכלותם מדין קום ועשה, ובזה חלוקין ר"י ורבנן אי בשריפה או בכל דבר, אבל לכו"ע הוי מדין קו"ע, וכ"כ בס' מקור חיים לענין שריפה בחמץ ולענין כלאים שצריך לשרוף דהוי איסורי הנאה ואינו שלו, הרי דאפילו אינו שלו צריך שריפה מדין איסה"נ. ולפי"ז מיושב מש"כ האבני מילואים דחשיב נעשה מצותו, כי הרמב"ם פסק דדינו בשריפה או שאר מיני כילוי מדין קו"ע, ובחצות מגיע זמן הביעור, ולפני כן מוסרו לנכרי, ומיושב גם דברי הרמב"ם שלא כתב דאין לוקין בחמץ מחמת להנל"ע, דהלאו של ב"י וב"י א"א לתקן כי ענין הביעור הוא רק גדר כילוי של איסורי הנאה ואין זה מענין עשה לנתק הלאו. ומיושב מה שקשה מדף י"ב מדוע לר"י בשריפה, כי רש"י קאי על ביעור חמץ שדינו בשוא"ת, אבל מחלוקת ר"י ורבנן מיירי באיסורי הנאה מדין קו"ע וצריך דוקא שריפה. וכן מיושב מה שהק' האחרונים, כי ביטול מועיל דוקא מדין חמץ, אבל לכלות איסורי הנאה צריך לר"י דוקא שריפה ולא בדבר אחר. אך לפי דברינו נשאר הקושיא על הסוד מדוע לרבנן אפרן אסור, ואפ"ל דמצות תשבינו בין לר"י ובין לרבנן הוי בקו"ע כמ"ש לעיל, אלא דלרבנן שריפה לא מהני וצריך השבתה שלא ישתמשו בו, ולר"י הואיל ונעשה מצותו די בזה, ואין נ"מ כלל מה יהי עם אפרו, וא"כ לר"י נעשה מצותו, ולרבנן לא שייך כאן נעשה מצותו משום דכילוי היינו לגמרי ואף שישרף יש ענין כילוי, ומיושבין כל הקושיות, ודו"ק. ועפי"ז י"ל במה שהקשה המנ"ח מהא דאיתא במס' סוטה דעגלה ערופה אסורה בהנאה וקוברין אותה במקום שנשחטה ואפרה אסור, וקשה נמי נעשית מצותה ומדוע תיאסר, ולהנ"ל יובן, דעגלה ערופה עיקר המצוה לקבורה ושתישאר כן בקבורה, ולכן אפרה אסור, שאם לא תישאר בקבורה הרי לא נעשית מצותה, כי כן היא המצוה שתהא תמיד נקבר, כמו לרבנן בחמץ דלא סגי בשריפה דהמצוה היא שתהי' נאכר וכלה לגמרי, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

דברים

אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל. י"ל בזה, עפי"ד חז"ל ל"ו תוכחות כמנין אל"ה הוכיח משה את ישראל, תוכחה אחת בכל יום, נמצא משה התחיל להוכיח את ישראל באחד בשבט, כי ב'ז' באדר מת משה¹). והנה דעת הרלב"ג (כפ' חוקת) דמה דכתיב שאהרן מת בחודש החמישי באחד לחודש, היינו חודש שבט, כי מתשרי מנינן. נמצא דבר"ח שבט ה' משה רבינו אבל על אחיו, ואבל אסור בד"ת, ואיך לימד את ישראל, אך מבואר ביו"ד סי' שפ"ד דאם רבים צריכין לו שרי. וזהו כוונת הפסוק, אל"ה הדברים אשר דיבר משה, שמשא לימד

את ישראל ל"ו יום והתחיל באחד בשבט, וקשה הלא אבל אסור בדברי תורה, ומתוך הפסוק, אשר דיבר משה אל כל ישראל, והוי צורך רבים, ושרי. (הגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל אבר"ק נ"ש ופראג²)

תשעה באב

במס' גיטין (דף נ"ו ע"א) מרתא בת בייתוס עתירתא דירושלים הויא שדרתה לשלוחה ואמרה לי' זיל אייתי לי סמירא אדאזל איזרבן וכו' אמרה איפוק ואחזי אי משכחנא מידי למיכל וכו' גרוגרות דר' צדוק אכלה ואיתניסא ומתה, ע"כ. ובספר החיים (לאחי המהר"ל מפראג) בס' זכיות חלק א' פרק ב' בסופו כתב, שנברה אנרופה של כת המינין בשעת כשלונה של ירושלים ומאסו בלחם התלמוד על כן הסיר מהם הארון ד' צבאות כל משען לחם מדה כנגד מדה וכו' ומרתא היא שם לכנסת ישראל שנעשית בת לכת הארורה הנקראת בייתוס, ועל כן השיגוה שברון משה לחם, גם הגרוגרת דרבי צדוק שמצצה היא ומתה, יש לפרש שהוא רמז לנופת תסופנה שפתי זרה שמצצה כנסת ישראל מן הכת השנייה הארורה הנקראת צדוקי, אלא שאין ראוי להחליף שם הצדיק הזה בשם של צדוקי, עכ"ל.

אמנם יש לתקנו יפה ע"פ דרכו, כי בודאי רבי צדוק, צדיק גמור הי', אלא הוא הי' מוצץ גרוגרת של כת צדוקים ובלע התוך הטוב הנמצא בה והשליך הקליפה, כענין ר"מ שלמד מאחר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, אבל מרתא זו, מצאה הקליפה המצוצה שלא הי' בה שום לחלוחית טוב ואכלתה, לכך מתה ממנה, וזה יפה אף נעים.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל³)

מגילת איכה

מה אעידך מה אדמה לך הבת ירושלים וגו' כי גדול כים שברך מי ירפא לך, (איכה ב', י"ג). ובמדרש, מי שהוא עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא לך. וצריך להבין מה זה שברו של ים שמדמין אליו שברו של ירושלים. וי"ל בזה עפ"י מה דאיתא במדרש רבה בפ' בא (פס"ו ס' כ"ב) כשאמר הקב"ה ותראה היבשה, אמרו המים הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו להיכן אנו הולכין בעט

(1) עיין בילקוט שמעוני ריש ספר יהושע וז"ל, מאחד בשבט עד ששה באדר ל"ו ימים פירש משה את התורה כולה שנא' הואיל משה באר וגו'.

(2) בספר דרך חיים (זולצבאך תס"ג) להג"ר חיים ליפשיץ מאוסטראה אבר"ק סווינק, בהקדמת הספר, בשמו.

(3) מד"ה אמנם והלאה, הועתק מעצם כתי"ק בגליון ספר החיים המונח בבריטיש מוזעאום בעיר לונדון, והגיע לידנו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות בכמ"ס.

השי"ת באוקיינוס והרגו, ולמה הרג אותן, שהבית שהוא מחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים לכך נקרא אוקיינוס ים המות וכו' עיי"ש. וכתבו המפרשים שהמים הראשונים היו חלולים מלאים רוח וענין ההריגה היתה שהוציא הרוח המעורב בתוכן ועי"ז נתמעט כמותן. ומדברי המדרש משמע שנתמעט כמותן עד עשירית, שהרי אמרו דבית המחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים. והנה כתיב (ישעי' ו') ועוד בה עשירי, וברד"ק שם כ' דקאי על חורבן ירושלים. וברש"י שילחי מס' כתובות (ק"ב ע"ב) כ' על פסוק זה דתשעה חלקים יהיו אבודין ולא נותר כי אם העשירית.

ועי"ז יתפרש היטב המקרא הנ"ל, כי גדול כים שברך, דכמו ששברו של הים הי' שאחר הריגתו לא נותר כי אם חלק עשירית כדמשמע במדרש הנ"ל, כך הי' שברו של ירושלים שלא נותר כי אם העשירית.
(הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק גלוגא⁴)

ואתחנן

לא תרצח. יש ב' אופנים בקריאה תיבה זו, ביחיד קורין לא תרצח בפת"ח, ובציבור בקמ"ץ. וי"ל הכוונה בזה, עפ"י מה דתנן במס' מכות (ז' ע"א) סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית ראב"ע אומר אחד לשבעים שנה ר"ט ור"ע אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם, רשב"ג אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל, ע"כ. נמצא דבית הדין הפותחים הדין להרוג אחת בשבוע נקראים חובלים, ובית דין המקמצים שלא להרוג אדם מעולם נקראים שופכי דמים, ואיזהו דרך הישר שיבור להם הבית דין, דרך הממוצע. וזשה"כ, לא תרצח בפת"ח, להיות פותחים תמיד הדין להריגה, ולא תרצח בקמ"ץ, לקמוץ בהריגה לחייבי מיתות, רק לנקוט דרך הממוצע.
(הגאון מוה"ר משה אבד"ק הראדאק זצ"ל⁵)

עקב

ברוך תהי' מכל העמים לא יהי' כך עקר ועקרה. י"ל בזה, ע"ד המדרש, מפני מה היו אבותינו עקרות כדי שלא יאמרו תפלותינו עשה פירות, והיינו כי לבן אמר לרבקה אחותו, אחותנו את הי' לאלפי רבבה, וכדי שלא יאמרו האומות ברכת לבן גרם לרבקה שהי' לה בנים, על כן היתה עקרה. והיינו ברוך תהי' מכל העמים, ושמה תאמר מה ברכה היא זו, הלא בהכרח יהי' שנהי' עקר ועקרה כדי שלא

(4) מתוך דברי הספרו על בנו שנפטר על פניו הרה"ג מוה"ר ישראל זצ"ל. הועתק מכתי"ק הגאון מוה"ר מרדכי סג"ל הורוויץ זצ"ל אבד"ק באלחוב, בנו של הגאון מוה"ר יוקל הנ"ל, והגיע אלינו ע"י ידידנו היקר החשוב והנעלה איש חי ורב פעלים העומד תמיד מוכן לשובת כרמנו ה"ה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.
(5) בספר תפארת ישראל (פפד"א תקמ"ד) למוה"ר ישראל זוסא, בדף ס"א ע"א, בשמו.

יאמרו האומות ברכותינו עשה פירות, לזה אמר לא יהי' בך עקר ועקרה, היינו שהבטיחם שלא יהי' בישראל עקר ועקרה, אעפ"י שיהיו ברוכים מן האומות. (הנאון מוה"ר חיים כ"ץ זצ"ל אבר"ק פפר"מ מפוזנא⁶)

ראה

בפסוק עשר תעשר את כל תבואת וגו'. ובמדרש אבכיר, שאל ר"א לאבוהו רשב"י תלת עשר שנין הוינא גבך במערה ולא פירשת לי עשר תעשר, א"ל עשר בשביל שתתעשר, והוא תמוה. ונ"ל בהקדים דא"י בס' נחלת בנימין טעם על הא דמשפט רשעים בניהנם י"ב חודש, דהוא שס"ה ימים, שהוא נגד שס"ה מצות ל"ת, ונגד רמ"ח מצות עשה שעבר, בא אברהם דהוא כמנין רמ"ח ומוציאו מגיהנם, ע"כ. אמנם זהו ניחא אי ליכא אלא רמ"ח מ"ע, אבל הרמב"ם בספר המצות מונה רמ"ט מ"ע, וא"כ אין מקום לרמוז דנחלת בנימין הנ"ל.

והנה בשבת אי' בעובדא דרשב"י ור"א בנו דהוי יתבי תריסר שנין במערה כי הוי נפקי כו', אמר משפט רשעים בניהנם כו', אמנם בשלמא אי ליכא אלא רמ"ח מ"ע ניחא, אבל אי נאמר כהרמב"ם קשה מה הועילו בתקנתן שישבו שנת י"ג כמשפט רשעים. ונ"ל דזהו דקשיא לי' לר"א, מאי עשר תעשר, וע"כ לומר ב' מעשרות, א' מעשר בהמה, וא' מעשר דגן, כפי' הרמב"ם, וא"כ איכא רמ"ט מ"ע, וא"כ מאי טעמא דיתבינן שנת י"ג, וע"ז השיב לו, דעשר בשביל שתתעשר, וא"כ ליכא אלא רמ"ח מ"ע, ויפה כחו וטעמו דנחלת בנימין, ושפיר דיתבינן שנת י"ג, ודו"ק.

(הנאון מוה"ר ישראל ליפשיץ זצ"ל אבר"ק קליווא⁷)

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. ולכאורה הוא כפל הלשון, בכל מעשה ידך, ובכל משלח ידך. וי"ל בזה, דהנה במצות צדקה ישנם ב' בחינות, אחד שנותן צדקה בלב שלם ונפש חפיצה ולא ירע לבבו, והב' מי שירע לבבו ואין רצונו ליתן, רק שנותן מפני הכושה או משום פני' אחרת. אמנם אף שבחינה הראשונה רצוי' ומקובלת יותר לפני הקב"ה, עכ"ז לא יקופח שכר של הנותנים נגד רצונם, וכאז"ל (חולין ז' ע"ב) ישראל קדושים הן יש רוצה ואין לו ויש שיש לו ואינו רוצה. ובתוס' שם בד"ה ויש שיש לו ואינו רוצה, ואפ"ה איקרו קדושים שמזמן את חבריו לאכול אצלו מפני הכושת, עכ"ל. והנה נודע מה שפי' הגה"ק הרבי ר' מענדלי מרימאנוב זצ"ל הפסוק בפ' עקידה וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת, דהנה אברהם אבינו הי' מקדש ומטהר את כל אבריו עד שהאברים

(6) הועתק מעצם כתי"ק הנאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל בעל יסוד יוסף, בשמו. (ועיין בספה"ק נועם מגדים בפרשתן).

(7) הועתק מעצם כתי"ק המונח בגניי ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם כש"ת מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

בעצמם הרגישו רצון הבוית"ש ולא היו יכולים לעשות רק מה שהוא רצון ד', לכן כשרצה אברהם לשחוט את יצחק, ה' צריך לשלוח את ידו בכח, כי היר בעצמה לא רצתה לשחוט מאחר שזה לא ה' באמת רצון הכורא, זת"ד. הרי דשליחות יד מורה על עשיי בעל כרחו. וזה"כ כאן, כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידיך, כלו' בין אם תעשה המצוה ברצונך הטוב ולא ירע לבבך בתתך לו, ובין שתהי' בבחי' שליחות יד דהיינו בעל כרחך ונגד רצונך, בין כך ובין כך, יברכך ד' אלקיך.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

שופטים

צדק צדק תדרוף למען תחי' וירשת את הארץ אשר ד' אלקיך נותן לך. וברש"י, צדק צדק תדרוף, הלך אחר בית דין יפה, למען תחי' וירשת, כדאי הוא מנוי הדריינין הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על ארמתן, עכ"ל. ולכאורה יש להקשות מנ"ל דההבטחה של למען תחי' וירשת קאי על מינוי הדריינין, דילמא קאי על הדריינים עצמם כששופטים בצדק. וי"ל, דמבואר בגמ' דכל מצוה שמתן שכרה בצידה אין בי"ד שלמטה כופין עלי'. ואיתא בש"ע חו"מ סי' ד' דהתובע יכול לכוף להנתבע שילך אחריו לבית דין הגדול. ולפי"ז אם היינו אומרים דהבטחת למען תחי' וירשת קאי על ההליכה אחר בי"ד יפה, א"כ הוי מצוה שמתן שכרה בצידה, ואיך כופין ע"ז כבי"ד שלמטה, לכן פירש רש"י, כדאי הוא מינוי הדריינין וכו', דמתן שכר קאי רק על מינוי הדריינים.

(הגאון מוה"ר משה בארניווער זצ"ל⁸)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ואתחנן

קאפ' ב' פסוק י"ד.

ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם, תורה שבעל פה: וברפוס אלקבץ הנוסחה, ואותי צוה ה', תורה שבע"פ: וברפה"ר, ואותי צוה, תורה שבע"פ: הנה בגמרא (גדרים דף ל"ח ע"א) א"ר יוסי בר חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו וכו'. ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל וכו' מתיב רב חסדא ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם, ומשני ואותי צוה ואני לכם וכו', ושוב מקשה מפסוק ועתה כתבו לכם את השירה הזאת למען תחי' לי השירה הזאת לעד בבנ"י, ומשני אלא פלפולא בעלמא ע"ש. מלשון אלא משמע שחוזר בו ממה דקמתרץ אותי צוה ואני לכם, בפסוק ואותי צוה ללמד אתכם, אמנם בש"ס כת"י

(8) בספר עיר דמשק אליעזר (ואלקאווא תקכ"ד) לתלמידו הג"ר אליעזר אבר"ק ראזוואראוו, ברף ל"ד, בשמו.

מינכן אין הגירסא „אלא“ רק „א“ל“, לפ“ז לא חוזר בו ממה דקאמר בפסוק ואותי צוה רק על קושיתו מפסוק למען תהי' לי השירה הזאת לעד מתרץ שמה שאמר שלא נתנה אלא למשה היינו חלק הפלפול והוא תורה שבכ"פ והפסוק למען תהי' לי השירה הזאת משתעי בתורה שבכתב ולפ“ז אם נפרש ואותי צוה תורה שבכ"פ מוכרח לתרץ ואותי צוה ואני לכם כי לא חזר בו ממה שתירץ. ועפ“ז יובנו שני הנוסחאות שלפנינו, כי אם גרסינן שם „אלא“ וחזר בו, א“כ הפירוש כאן ואותי צוה ה' ללמד אתכם תורה שבכ"פ, כמו שהוא בנש"ש, אבל אי גרסינן שם, אמר לו, ולא חזר בו מתירוצו, הוא כמו נוסחת דפוסים הראשונים, ואותי צוה, תושבע"פ ואני נתתי את לבי ללמד אתכם, כמש"כ שם הר"ן.

קאפ' ד' פסוק כ"ג.

אשר צוה ה', אשר צוה שלא לעשות: בספר הזכרון גרס, אשר צוה עליך שלא לעשות, והביא שכלשון מקרא זה תקנו לנו רז"ל בברכת ארוסין וצונו על העריות, כלומר וצונו שלא לבקול אחת מהעריות, עכ"ל. וממקום שהביא יותר קרוב לפירוש הגור ארי' שפירש אשר צוה על ענין הפסל הנזכר, ופירש"י שהצוה היתה שלא לעשות פסל. וכפירושו, כן הוא הנוסחה בדפח"ר ובדפוס אלקבץ, וכן העתיק הרא"ם דגרסי אשר צוה „עליו“ שלא לעשות, וזהו כנוסח הברכה וצונו „על“ העריות, וכן הגי' בספר יוסף דעת.

עקב

קאפ' י"א פסוק ו'.

בקרב כל ישראל, כל מקום שהי' אחד מהם בורח הארץ נבקעת מתחתיו וכולעתו אלו דברי ר' יהודה א"ל ר"נ והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פי' ולא פויתיה, א"ל ומה אני מקיים בקרב כל ישראל, א"ל שנעשית הארץ מדרון כמשפך וכל מקום שהי' אחד מהם הי' מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה: לפי נוסחה זו יקשה מה שאמר ר"י מה אני מקיים, הלא לדבריו ניחא והקושיא הוא על דברי ר"נ. ועוד, אם הארץ נעשית כמשפך היאך ניצולו ישראל ולא נתגלגלו למקום הבקיעה. אך בדפח"ר מתוקן, שכך הוא הנוסחא, בקרב כל ישראל, כל מקום שהי' אחד מהם בורח הארץ נבקעה מתחתיו וכולעתו, אלו דברי ר"י א"ל ר"נ והלא כבר נאמר ותפתח הארץ את פי' ולא פויתיה א"ל מה אתה מקיים בקרב כל, אמר לו שנעשית כל הארץ מדרון כמשפך בכל מקום שהי' אחד מהם בורח הי' מתגלגל ובא עד מקום הבליעה.

ועיין בילקוט פ' קרח (תשנ"ב) שגם שם נאמר ומה אתה מקיים רק ששם הוא בשנוי לשון קצת ע"ש, וגם בס' יוסף דעת הביא שבס"א במקום אני גורסים אתה. ולפי נוסחה זו שגרס „בכל“ תחת „וכל“, פירושו שהארץ נעשית מדרון כמשפך בכל מקום שהי' א' מהם בורח, ולא כמו שמשמע בנוסחאות שלנו שנעשית כל הארץ כמשפך, ומחלוקת ר"י ור"נ הוא רק שלר"י כל מקום שברח נבקעה שם הארץ ולר"נ כל מקום שברח נעשית שם הארץ כמדרון והי' מתגלגל עד מקום הבליעה.

ראה

קאפ' י"ב פסוק ג'.

מזבח, של אבנים הרבה: מצבה, של אבן אחת, והוא בימזם ששנוי' במשנה (ע"ז דף מ"ו ע"ב) אבן שחצבה מתחילתה לבימזם:

הנה המצבה שנוכרה בתורה, פירשה רש"י על ב' פנים, הא' שהמצבה מקריבין עלי' קרבנות כמו המזבח, אלא שהיא מאבן אחת, וכמ"ש בפסוק ולא תקים לך מצבה (לקמן ט"ז, כ"ב) מצבת אבן אחת להקריב עלי' אפי' לשמים וכו' ואע"פ שהי' אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה וכו' וכן בכ"מ, והשניה היא המצבה שהיא עצמה ע"ז, וכמו שפירש הפסוק בפ' משפטים (כ"ג, כ"ד) הרס תהרסם, לאותם אלהות. מצבותיהם, אבנים שהם מציבין להשתחוות להם, עכ"ל. הרי שהמצבה הוא פסל שמשתחוים לה, וכן הפסוק לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם (ויקרא כ"ו, א') נראה מפשטות דקרא שמתפרש כן שהמצבה הוא ע"ז, וצריך לפרשה בכל מקום מענינא דקרא דהיכא דסמוכה למזבח היא המצבה שמקריבין עלי' והיכא דסמוכה לפסל וכיוצא היא ע"ז עצמה. וכן בפירוש בימזם, כתב רש"י במס' ע"ז (דף ט"ז ע"א) בד"ה בימוסאות, ומאי בימזם, בימה של אבן אחת ומקריב זבחים, דהוי תשמיש דתשמיש לע"ז, עכ"ל. ושם (ברך מ"ז ע"ב) אבן שחצבה מתחלה לבימזם הרי זו אסורה, פירש"י מקום מושב ע"ז שמושיב הצלם עלי' ועובדין את הבימזם כע"ז עצמה עכ"ל.

וא"כ בפסוק שלפנינו שכפי שמשמע מפירש"י שכתב מזבח של אבנים הרבה מצבה של אבן אחת, הרי משתעי קרא הכא במצבה שמקריבין עלי', ואיך כתב רש"י והיא בימזם ששנוי' במשנה וכו', ששם המדובר בבימזם שהוא ע"ז עצמו, (ולא ראיתי במפרשים שעמדו בזה), ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, **מצבה של אבן אחת והיא במזם, שכך שנינו במשנה אבן שחצבה וכו', והלשון הזה אפשר ליישוב, שרש"י מביא רק ראי' מן המשנה שהבימזם היא של אבן אחת, ולא שזו היא השנוי' שם.**

קאפ' ט"ו פסוק ב'.

שמוט כל בעל משה ידו, שמוט את ידו של כל בעל משה: בדפח"ר נתוסף, וכן הוא אומר למטה תשמט ירך, וכן הוא בדפוס אלקבץ. ונוסחה זו הביא בספר זכרון ופירשה שלפי הניקוד (שניקד משה בצרי) ולפי המעמים (שנשטעם) „בעל" בקרמה ו„משה" במונה) צריך לפרשו שישמוט כל בעל חוב את חוב ידו, וכן נדרש בספרי, ורש"י מפרש שידו לא קאי על משה רק על שמוט, ומכריע את פירושו מן הפסוק הנאמר בענין תשמט ירך, עיי"ש באורך. וכתב שם עוד בס' זכרון וז"ל, ומה שכתוב בפירושו הרב ז"ל את אשר צויתך וכו' לא ידענו טעמו, ובנוסחאות ישנות לא מצאתיהו וגם לא בחדשות המדויקות ואיברא דתוספות סופרים הוא, והאומר שהם דברי הרב ז"ל עליו לבארם לנו באופן המתקבל על הדעת ועלינו לשבח, עכ"ל. והנראה שהיתה לפנינו הנוסחה כמו שהיא בדפוס אלקבץ בזה"ל, **את אשר צויתך, אבל את האכיון לא יהי' בארץ ואם צריך תתן לו. ובאמת שהדברים סתומים, אבל בדפח"ר הנוסחה היא, אבל אשר יושיבך**

[אולי צ"ל צויתוך] להשמיט אעפ"י שאכיון לא יהי' בארץ, אם צריך תן לו. ונוסחה זו מבוארת שרש"י מפרש המשך הפסוק אפס כי לא יהי' בך אכיון.

שופטים

קאפ' ט"ז פסוק י"ח.

ושוטרים, הרודין את העם אחר מצותן שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט:

ולעיל בפ' דברים (א' ט"ו) בפסוק ושוטרים לשבטיכם, כתב רש"י, אלו הכופתין והמכין ברצועה ע"פ הדיינים: ולא הזכיר מקל. וצריך להבין מאי עניינו של מקל לענין מלקות, הלא מבואר במשנה דמכות (דף כ"ב ע"ב) שהמלקות היו ברצועה של עגל ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה, הרי שהמלקות היו ברצועה לא במקל. ויתבאר ע"פ הגמרא (סנהדרין דף ז' ע"ב) רב הונא כי הוי נפיק לדינא אמר הכי, אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה וכו' ופירש"י רצועה, למלקות, מקל, למכת מדרות עד שיחזור בו: ועיין שם בס' טל תורה להגאון ר' מאיר אריק ז"ל שכתב שהוא חרוש דמכת מדרות במקל הוא ולא ברצועה, וכן כתב ג"כ בכתובות (דף י' ע"א) על דברי הגמ' אסבוהו כופרא שפירש"י הלוקוהו במקלות חריות של דקל, שמשמע מכאן דמכת מדרות אינם ברצועה אלא במקל כרש"י סנהדרין הנ"ל. [אמנם מה שהביא שם בשם בן אחיו מברכות (דף נ"ח ע"א) יהבו לי קולפא, שפירש"י מקל לרדות, אין משום ראי', שלא מיירי שם מדיני מכת מדרות רק מדיני מלכות האומות עיי"ש, רק זכר לדבר יש שהלשון רדיי' שייך במקל, וכעין זה יש להביא ג"כ ממשנת כל הצלמים (ע"ז דף מ' ע"ב) אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל וכו', ואמרו שם בגמ' שמראים בזה שרודה א"ע תחת כל העולם במקל, ופירש"י שהוא לשון גנאי, כלומר שרודה על כל העולם במקל, הרי שהרדיי' הוא במקל, וכדמות ראי' יש גם מהפסוק (ישעי' י"ד, ה') מטה רשעים שבט מושלים מכה עמים רודה באף גוים, הרי שבמטה ושבט הוא רודה]. ועפ"ז יובנו דברי רש"י, שכאן שהוא מצוה לדורות, כתב שמנוי השוטרים הוא להכות במקל וברצועה היינו מקל למכת מדרות ורצועה למלקות, אבל לעיל בפ' דברים שמדבר בשוטרים שמינה משה רבינו לא הזכיר מקל דאולי לא היו נוהגין מכת מדרות בימי משה, ויש להעיר מגמ' דסנהדרין (שם) עה"פ ואצוה את שופטיכם בעת ההיא, א"ר יוחנן כנגד מקל ורצועה תחא וזרי עיי"ש.

אמנם לפ"ז יקשה לאידך גיסא למה היתה לרב הונא הרצועה למלקות הלא ר"ה הי' בכבל [ועיין בברכות (דף מ"ו) שנקרא ר"ה דמן בבל ופירש"י שהוא ר"ה סתם שבש"ס] הלא כתב הרמב"ם בפס"ו ה"ג מהלכות סנהדרין שכל מלקיות שמלקין דייני חו"ל בכל מקום אינה אלא מכת מדרות, א"כ הרצועה למה. [וע"פ דברי הרמב"ם אלו יש לכוון בלשון הגמ' (סנהדרין דף ה' ע"א) לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט, והתוס' שם העתיקו שרודין את העם במקל, שמאחר שכל המלקיות שמלקין בח"ל אינן אלא מכת מדרות, ע"כ אמרו שרודין במקל] ואין לומר דהרמב"ם יפרש שהרצועה דר"ה היתה שכופתין בה את הנלקים, וכמו שהי' אפשר ג"כ לפרש את דברי רש"י כאן

שמכין וכופתין במקל וברצועה ונאמר שמכין במקל וכופתין ברצועה (ובדפה"ר ובדפוס אלקבץ וכן ברש"י כת"י קלף תיבת וכופתין ליתא בדברי רש"י) שהרי מבואר בדברי הרמב"ם שהכפיתה היתה במיתרים (כפי"ז ה"ו מהל' סנהדרין), אמנם כשנדרק בדברי רש"י נראה שלא מילתא דפסיקא הוא שכל מכת מרדות היו במקל ולא ברצועה, דהנה הר"ן כתב בפ"ד דכתובות (ס' רכ"ט) שאין מדרקין במכת מרדות שתהי' כמו הרצועה של מלקות האמורה במס' מכות, משמע מדבריו שבמכות מרדות אין צריך לדרק שתהי' של עגל וכפולה א' לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור, ורחבה טפה, אבל מ"מ נראין הדברים שהיו מכין מכת מרדות ברצועה, א"כ הוא חולק על רש"י בזה שכ' דמכת מרדות הם במקל ולא ברצועה כלל, והנכון בזה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

דהנה כבר האריכו הקדמונים במנין המלקות של מכת מרדות, אם היו במספר ארבעים כמלקות של תורה או כפי ראות עיני הדיינים לפי חומר האיסור, והעלו שאותן שמכין אותן מכת מרדות על איסור שעברו כבר רק שאין בו מלקות דאורייתא אלא שחכמים תקנו לענוש אותם במכת מרדות אז תקנו כעין דאורייתא מלקות ארבעים, אבל מכת מרדות שמלקין בדרך כפי' שיקבל ויציית לדברי הדיינים אין להם קצבה, ועיין בזה באריכות בשדי חמד מערכת מכת מרדות, והר"ן כתב בכתובות שם דכל שמלקין אותו לענוש על מה שעשה לא היו מכין אותו מלקות ארבעים רק כפי אומד ב"ד ולחקל על של תורה, לפ"ז צ"ל דגם זה אם היו מכין במקל או ברצועה תלוי בזה, דהנה מבואר בתוספתא דסוטה (פט"ו, ג') דמכות המקל הם קשים ממכת הרצועה שכן אמרו שם משל למה"ד לאחד שסרח בעיר ומסרוהו לרוצען ורצעו, ה' קשה מן הרוצען מסרוהו לבעל הזמורה וחבטו וכו', ופי' שם במנחת בכורים דהרוצען הוא המכה ברצועה ואם ה' ענוש גדול ולא סני ל' בעונש הרוצען מענישין אותו בעונש קשה מזה והבעל זמורה הוא המכה בזמורה שהוא יותר מן הרצועה ע"ש, א"כ א"א כלל לומר שהענוש על עברה שעבר כבר יהיו חובטין אותו במקל שהוא קשה יותר ממלקות דאורייתא שהם רק ברצועה, וע"ז כתב הר"ן הנ"ל שאף הרצועה אין מדרקין בה שתהי' כמו במלקות דאורייתא שמקילין באלו המלקות משל תורה. אבל רש"י שכתב שמכת מרדות הוא במקל דקדק בלשונו (שם בסנהדרין) למכות מרדות עד שיחזור בו, וכן כאן שהזכיר את המקל כתב עד שיקבל עליו את דין השופט, היינו שמכין אותו בדרך כפי' שיציית ויקבל עליו את דברי הדיינים או בעברה נמשכת שמכין אותו שלא יוסף בה לא על העבר שאז מכין אותו מכות שאין להם קצבה ובמקלות, לפ"ז אין כאן מחלוקת בין רש"י להר"ן, והחילוק הוא רק על מה באים המכות מרדות, לפ"ז ניחא דהי' צריך רב הונא למקל ורצועה אף שכל מלקיותיו היו רק מכת מרדות.

ואפשר להעמיס ענין זה דהר"ן כתב שם בשם הערוך שמכת מרדות פירושו מלשון מרד על שמרד על ד"ת וד"ס, היינו שעבר עבירה שמחייבין אותו מכת מרדות ועל עבירה שעבר היו מכין אותו ברצועה וכמ"ש הר"ן, אבל רש"י פירש

בכ"מ ומהם בחולין (דף קמ"א) מכת מרדות רדיו ותוכחה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו, לכן כתב רש"י שמכת מרדות הם במקל, ומלקות על עברה שעבר הגם שהם ג"כ מדרבנן כלל במלקות דאורייתא שהם ברצועה.

תמיהות וישובים

תמי' בספר החינוך

בספר החינוך (מצוה תק"ל) במצות עגלה ערופה כתב בא"ד, ויקחו פרה שהיא בהמה גדולה עיי"ש. וקשה, הא לוקחים „עגלה" ולא פרה, וצ"ע ג. (ול"ל דט"ם היא, שהרי כתב שהיא בהמה גדולה).

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הגאון מהר"ם שיק זצ"ל

בספר מהר"ם שיק על תרי"ג מצוות (מצוה תר"ה אות ג') כ', מצוה זו אנו מחייבים לקרותה פ"א בשנה והמעם כדאמרינן בפרק אלו מציאות (ב"מ כ"ח ע"א) דאבירה משתכחת בי"ב חודש, וכן על המת נגזרה גזירה שבי"ב חודש ישתכח, וכאן צוותה לנו התוה"ק שלא נשכח, ובוראי צריכים לזכור פ"א בכל שנה ושנה. ופ"א שאל הר"ר משה מעיר חרש (שנסע אח"כ לאה"ק) שבשנת העיבור יהי' יותר מי"ב חודש, והשיב החת"ס שהוא באמת מתכוין לצאת בפרשת כי תצא על תנאי, וכך ראוי לנו לעשות, עכ"ד מהר"ם שיק זצ"ל.

ויש להעיר בזה ממש"כ בשו"ת חתם סופר חאהע"ז ח"א סי' קי"ט (והובא בספר עורה שחר מקרוש זקני זצ"ל אות ז' ערך זכירת מעשה עמלק) וז"ל, ונ"ל מזה, מה שאנו קורין פרשת זכור פ"א בשנה ולרוב הפוסקים הוא דאורייתא או סמך מן התורה דכתיב לא תשכח, ושיעור שכחה היא שנה, וא"כ במערבא דמסקו לאורייתא בתלתא, נמצא שנה האמצעית אין בו לא פ' עמלק בבשלח ולא פ' עמלק שבכי תצא, רק מה שקורין פ' זכור, ונמצא אם היא שנה מעוברת עוברים על לא תשכח, אע"כ ילפינן מערי חומה שכך הוא שיעור שכחה עכ"ל. (פי' דבכתי ערי חומה חושבין שנה תמימה עם עיבורה). — ובהשקפה ראשונה דברים הללו סותרים למה שהביא המהר"ם שיק בשמו, דהרי מבואר בדברי החת"ס כאן דקורם שנשלם השנה אין שכחה אף ביותר מי"ב חודש, (ועי' בשו"ת דברי יואל חאו"ח סי' ל"ג שהעיר ג"כ בדברי מהר"ם שיק הנ"ל, ולא העיר מדברי החת"ס בתשובותיו), וצ"ע.

מאיר נתן נטע סג"ל לנדא

ברוקלין, ניו יארק

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנחרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בענין ביעור חמץ

מהאברך החו"ב מו"ה יעקב סג"ל גאלדוואסער הי"ד
ממשעבין¹

ב"ה. ועש"ק מטו"מ תרצ"ה לפ"ק פה לימאנוב יע"א.

בין המצרים, יזרח אור לישרים, כבוד ידינ"פ אהובי ויקירי הב' החו"ב מופלא ומופלג בתו"י ענף עץ אבות כש"ת מ' משה אהרן הלברשטאם שליט"א²).

מכתבך עם ח"ת לנכון קבלתי, ומאוד שמחתי שאהבה הישינה כינינו לא נתפרדה ח"ו, ולכבודך אכתוב לך קצת ח"ת אף שאין לי פנאי מחמת סירדות שונות, וזה החלי בעצו"ג.

כתבת להקשות על הא דאמרינן במס' פסחים (דף ל"ה ע"ב) דאין יוצאין במצה של טבל שנא' לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום בל תאכל טבל. והערת, הלא נודע שיטת בעל המאור דבאכילת חמץ מקיים מצות עשה דתשבינו, וידוע מש"כ רש"י במס' פסחים (דף מ"ו ע"א) ובמס' ביצה (דף כ"ו ע"ב) דכשם שאין שורפין קדשים ביו"ט כמו כן אסור להאכילה לכלבים, דרחמנא אחשבי' למלאכה, כיון דמקיים בזה מצוה, וא"כ הכא נמי אם אוכל חמץ בפסח הלא חוץ מאיסור חמץ עובר משום לאו דמלאכה דכיון דמקיים המצוה רחמנא אחשבי' למלאכה, ולא הוי איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד, עכ"ק המושכלת³).

(1) ראה אודותו בכר"ש שנה ד' קונטרס ג' עמוד ל"ו. — מכתב חידו"ת הללו נעתקו מא' מקונטרסיו שנשארו לפליטה, והגיע לידנו מאת אחיו הצעיר ירידנו הנה"ח מו"ה פנחס הלוי גאלדוואסער נ"י מרמת-גן שהמציא לנו קונטרסי חידושי להוציאם לאור עולם בעז"ה. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא בנו הצעיר של כ"ק מרן אדמו"ר הנה"ק זצוק"ל הי"ד. — ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד י"ט, ועיין עוד בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד מ"ז.

(3) קושיא זו נדפסה כבר בשמו בכר"ש שנה א' קונטרס א' עמוד כ"א אות ג', ושם הערנו ע"ז מהא דמבואר בנוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' צ"א בדרוש לכן המחבר (בר"ה אמנם) ראפי' לדעת בעל המאור דבאכילת חמץ מקיים מ"ע דתשבינו, היינו רק לפני זמנו אבל בתוך הפסח בוודאי ליכא שום ה"א דמקיים העשה דתשבינו באכילת האיסור, יעו"י"ש.

ובדרך פשוט יותר י"ל, דהא הקושיא היא רק לשיטת רש"י דסובר דבכל אופן שמבער נחשב למלאכה, אמנם כאמת על רש"י לשיטתו לק"מ, שהרי עיקר הקושיא היא דבאכילת חמץ מקיים מ"ע דתשבינו, והתינוח לשיטת כמה אחרונים (הנוב"י מהדו"ק

ולענ"ד נראה לתרץ בטו"ט, די"ל בסברת שיטת רש"י הנ"ל ראסור לבער קדשים ביו"ט אף להאכיל לכלבים, עפי"ד הירושלמי בריש פ' במה מדליקין שאסור להצית את האור במדורת קדשים מבעור יום והיא דליקה והולכת בשבת, ומסביר שם הירושלמי דאיסור התלוי בעשיית מלאכה, אמרינן אם עשה המלאכה מבעור יום אפי' נגמרת אח"כ המלאכה מאל"י שרי, אבל בשריפת נותר התורה הקפידה שלא יבערו קדשים ביו"ט, א"כ אם נעשית מאל"י אסור, ועיין בחק יעקב סי' תמ"ו ס"ק ב' שהביא בשם תשו' הרשב"א סי' ע"א ראסור להצית את האור בחמץ מעיו"ט והיא דולקת והולכת ביו"ט, והביא רא"י מירושלמי הנ"ל בנותר, והוא מטעם דדין שריפה בחמץ ילפינן מנותר⁴). וי"ל שזהו סברת רש"י שכ' ראסור להאכיל נותר לכלבים, דהתורה אסרה הביעור אף שאינה מלאכה⁵). אמנם זהו דוקא לר' יהודא דסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה דילף לה מנותר, שפיר אסור בחמץ בכל אופן שמבער אף שאינה מלאכה גמורה, אבל לדירן דקיי"ל להלכה דהשבתתו בכל דבר, א"כ לא ילפינן מנותר, ממילא לא אסרינן ביו"ט אלא מלאכה גמורה, וזה ברור כשמש⁶).

ולפי"ז יתורץ ג"כ מה שהקשה הפנ"י במס' פסחים (דף ה' ע"ב) דאמרינן שם ש"מ מדרע"ק תלת, ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה, ופירש"י דאי השבתתו בכל דבר ס"ל הו"ל לאוקמא ביו"ט ויבערנו בדבר אחר יאכלנו לכלבים או ישליכנו לים, וחק' לשיטת רש"י הנ"ל ראסור להאכיל נותר לכלבים דרחמנא אחשבי' למלאכה א"כ הכא גם לכלבים אסור ביו"ט, ולפי הנ"ל אתי שפיר, דאי ס"ל השבתתו בכל דבר, א"כ לא ילף מנותר, ואז לא אסרינן אלא מלאכה גמורה, ולא הי' אסור להאכיל החמץ לכלבים ביו"ט.

חאו"ח סי' כ', ומהדו"ת חאו"ח סי' ס', ושנא"א סי' פ"ב) שסוברים דמ"ע דתשביתו נוהגת אף ביו"ט, אבל בשד"ח מערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ"ב ד"ה עתה, הביא בשם קונטרס נפן אדרת להגאון מפאנוויז שכתב בפשיטות דשיטת רש"י היא דעשה דתשביתו נוהגת רק בע"פ, וא"כ לק"מ. — אכן מה שפשוט לו כ"כ בשיטת רש"י, לכאורה אינו, כי הגאון מברעזאן בהסכמתו לס' משיב נפש עמ"ס פסחים, העיר דרש"י סובר במס' פסחים (בדף צ"ה סוף ע"א) דעשה דתשביתו נוהגת כל ימות המועד.

(4) לפלא שהביא ממרחק לחמו מדברי החק יעקב, שהרי בירושלמי שם מבואר להדיא כן דהוא הדין לגבי חמץ בעיו"ט, דאם ילפינן חמץ מנותר אסור להצית בעיו"ט אם תהא דולקת ביו"ט עיי"ש. והתמוה היא ג"כ על החק יעקב, וצ"ע. ובאמת בשו"ת הרשב"א המובא בחק יעקב הביא כן בשם הירושלמי.

(5) בספר ראשית בכורים עמ"ס בכורות (להג"ר אברהם וויינבערג מווארשא הי"ד) בדף י"ב ע"א העמים ג"כ כוונה זו בדברי רש"י דאזיל בשיטת הירושלמי, ולבסוף כתב דדוחק הוא לפרש כן, יעוי"ש. ועיין בשו"ת הרי בשמים (להגאון מסטריא) ח"ג בסוף הספר בחידושים למס' פסחים דף ה' שכתב כן בכוונת רש"י.

(6) בלא"ה למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה, לק"מ, דכתב הגאון מברעזאן בשו"ת מהרש"ם ח"ב בסוף הספר בחלק הירושים (דרוש ב' הקדמה ה') דסברת בעל המאור לא קאי למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה. ולדירן דקיי"ל השבתתו בכל דבר, כבר כתב בס' פתח הבית על סוגיות סי' ז' סוף ד"ה ונחזור, דלדירן דפסקינן כרבנן לא שייך עשה דתשביתו רק בע"פ ולא ביו"ט, וממילא לק"מ.

עוד נראה לתרץ הקו', דזה פשוט דאף דמקיים השבתה באכילה זה דוקא אם כבר מונח במעיו אבל בעוד שהוא בגרונו וודאי לא הוי השבתה, דאמרינן במס' פסחים (דף ל"ה ע"א) המחנה וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת, ועיין תוס' כתובות (דף ל' ע"ב) ד"ה לא צריכא ובתו"י שם, א"כ דוקא כשמונח כבר במעיו ולא מצי לאהדורי בקל אז הוי השבתה, אבל על אכילת חמץ עובר תיכף בהנאת גרון דהלכה כר' יוחנן (חולין ק"ג ע"ב) דבהנאת גרונו חייב, נמצא דבשעה שעובר בכל תאכל חמץ אין בו איסור של עשיית מלאכה. ונראה עוד יותר דגם לרשב"ל דסבר דלא מחייב אלא בהנאת מעיו, מ"מ לא אתי בהדי הדדי, דאמרינן בפ' בהמה המקשה (דף ע"א ע"ב) בלע טבעת טמאה טובל ואוכל בתרומתו, ועיי"ש בתוס' ד"ה כי קאמר, דכשנוגעת בטבעת כבר היא מעוכלת, כמו כן י"ל הכא דלא פקע מינ' שם חמץ עד שיתעכל ואז מקיים מצות השבתה⁽⁷⁾, אבל על אכילת חמץ חייב תיכף בהנחת מעיו, ודו"ק.

עוד נראה דקו' מעיקרא ליתא דמה שאמרו בגמ' דצריך להיות משום כל תאכל חמץ בלבד, הכוונה שלא יהי' בו עוד שום איסור אכילה חוץ מאיסור אכילת חמץ, כגון טבל דמיירי בה הגמ', אבל אם עובר גם משום כל מלאכה לא יעשו בהם, זה לא איכפת לן, ומדוייק שם לישנא דש"ס. כל זה כתבתי במהירות גדול, ואתך הסליחה על קצירת האומר. ובזה הנני אוהבך עוז הרו"ש בלונ"ח ומברכך בשבתא טובא, יעקב הלוי גאלדוואסער

(7) עיין ברש"ש בפסחים (דף כ"א ע"ב) שכ' דהא דמקימין שריפת חמץ ע"י אכילה, הוא משום דחום הטבעי אשר בכע"ח, המעכל המזון, הוי כשריפה יעוי"ש.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידנו היקרים,
הרה"ח מו"ה מענדל צעהנווירטה נ"י
בהלקח מאתו אחיו הרה"ח מו"ה יהושע העשיל צעהנווירטה ע"ה

* * *

הרה"ח מו"ה שמואל צוויבעל נ"י
בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

* * *

האברך היקר והנעלה מו"ה שרגא פייוויל לנדא נ"י
בהלקח מאתו בתו הילדה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שור ושבר בנבולנו, אכי"ר.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. כ"ט תמוז תשמ"ג.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

ראיתי בכרם שלמה קובץ נ"ז (אייר-סיון תשמ"ג) מכתב מאת הרב הג' מו"ה נחום ברוך גינזבורג הי"ד בעמח"ס מקור ברוך. ודע שמה שהוא כתב בענין איסור הנאה בדם אדם, זה כבר נכתב בספרו מקור ברוך ח"א סי' כ"ג וביותר אריכות. ובעיקר הערתו שדם אדם יהא מותר בהנאה כדם עגלה ערופה, יש לתרץ לפי מש"כ בשו"ת בית יצחק או"ח סי' י"ד דמה שהוא כמת ממש לא ילפינן מעגלה ערופה ואסור בהנאה, עיי"ש, וא"כ ה"ה בדם האדם דאיכרי נפש כראיתא בחולין דף ע"ב. ובכמה דוכתי לא ילפינן מעגלה ערופה אלא כיון שדם הוא כמת ממש אסור בהנאה.

ועוד כתב שם ברין מסתפק משמן הנר ביו"ט אי חייב משום מכבה, עיין כאמרי בינה דיני יו"ט סי' י"ט שכבר כתב בזה, וגם מדריך מדברי הרמב"ם בזה שפליג על רש"י בביצה דף כ"ב.

החותם בכרכת כל טוב,

משה סאכאטשעווסקי

בעמח"ס משכן משה

באלשימאר, מר.

בס"ד.

א"כ מערכת „כרם שלמה“.

ראיתי בכר"ש מחודש אלול תשמ"ב שהביא הרב יודל לעזער נ"י קו' המנ"ח על הרמב"ם שכתב הטעם דפטור מלהשיב פחות מש"פ בגזילה משום דיש הלל"מ דצריך פרוטה ומדוע לא כתב טעם המבואר בגמ' דהנגזל מוחל על פמש"פ, דיש הרבה חילוקים כגון בעומד וצווח שאינו מוחל, ועוד הביא קו' האבני נזר דהיאך מהני מחילה בגזילה דהלא מחילה לא שייך רק על חוב שיש עליו שיעבוד, ותי' דהמחילה הוא על החיוב השבה, וממילא קונה הגזילה ע"י קניני גזילה שקנה בו כשגזלו, וע"ז הק' דבגזול פמש"פ דאין בו חיוב השבה היאך מהני בו מחילה, וא"כ יהא חייב להחזירו כשהוא בעין כמו גבי מחתרת דפטור מהשבה וחייב להחזירו כשהוא בעין, וכתב לתרץ דדברי הרמב"ם הוי כמו פ' על הטעם של הגמ', דלכן מהני מחילה דהוי כמו יאוש, אע"ג דהוי כאתא לידו באיסורא דלא מהני בו יאוש, אבל כיון דהוי ח"ש ולא נתחייב בהשבה, הוי כבהיתרא אתא לידו, ולכן פטור מלהשיב אפי' כשהוא בעין.

ולענ"ד אינו דומה להדין של מחתרת, דשם מעולם לא נתחייב בהשבה משום קלבד"מ וממילא לא קנה בו קניני גזילה וחייב להחזירו כשהוא בעין, משא"כ בגזול פמש"פ נתחייב באחריות א"כ קנה בו קניני גזילה וכמ"ש המנ"ח דאם הוא עומד וצווח דאינו מוחל לו חייב להחזירו, וכ"כ המנ"ח (מצוה י"א) בשם המחנה אפרים דחייב להחזירו כשלא מחל לו, וכתב ע"ז המנ"ח דלפי"ז חייב באחריות רק דאמרינן דמסתמא מחל לו על פמש"פ, וזהו דוקא אחר שגזל וכבר נתחייב בהשבה, ועל חיוב זה מוחל לו. ובאמת י"ל בדרך אחר למה מהני מחילה גם על פמש"פ, לפמ"ש הקצח"ח בס"י קכ"ג בשם הרמב"ן דבכל קנין גרוע אע"ג שאין הקנין חל, מ"מ כל זמן שלא חזר בו יכול חבירו לזכות, דמ"מ יש גילוי דעת שמסכים שיוכה בו חבירו, והוי כאומר לו לך חזק וקני, ה"נ אע"ג דמחילה לא מהני על פמש"פ, מ"מ יש גילוי דעת שמסכים שיוכה בו הגזלן, א"כ שוב ק' על הרמב"ם דהטעם שמבואר בגמ' שהנגזל מוחל על פמש"פ בלבד סגי, ולמה הוסיף הטעם משום הלל"מ.

ואולי י"ל דהגמ' סובר דיש מצוה בח"ש (וכמו שהוכיח התו"י ביומא ל"ט מפסחים דף ג') א"כ לא היה סני במאי דיש הלל"מ דצריך ש"פ, דמ"מ יש חיוב מצד ח"ש, ולכן הוצרך לחדש דיש אומדנא דהנזיל מוחל על פמש"פ, אבל הרמב"ם דחה סוגיא זו מהלכה מכח מה שפסק כר"י בתרומות פ"ח משנה ח' (ע' בקובץ שעורים בפסחים אות ס"ט), וכן ממה שפי' המשנה בפסחים דף צ"א דלא כרש"י דנראה שסובר דליכא מצוה בח"ש, ולכן סני ליה בטעם דהלל"מ, ולא הוצרך לחדש דיש אומדנא דהנזיל מוחל על פמש"פ. אמנם יש להסתפק אי חיוב דח"ש בגזילה הוי דומה לח"ש דכל המצות דשם עושה בזה רצון הקב"ה א"כ י"ל דחפץ הקב"ה גם בח"ש, משא"כ בגזילה אין הקב"ה נוח בזה להתחלה והוי רק תיקון על מה שגזל, א"כ אפשר בח"ש אין הקב"ה חפץ בזה, אבל אפ"ל בהיפך דכל המצוה של והשיב הוא להשיב מה שגזל, א"כ פמש"פ נמי, כל מה שגזל הוא משיב.

בנימין קלאנג

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענסקי נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם שבתי עכער ציטראנענבוים נ"י מאנשווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' ברוך הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים ארי' ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב ציטראנענבוים נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יצחק הכהן ראזענגארטען נ"י להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה ישראל מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה דוד געטץ נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנגער נ"י ממאנטרעאל להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה גייגער נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' יהודה ארי' האלשטוק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להרב יהודה חיים לעזער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יונה באראן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחזקאל יהודה העסקעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה היימפעלר נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי רובין נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' פסח קעסלער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה שמעון ליפא סעגאל נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלעזר גאלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים יחזקאל יצחק צבי פרייבערג נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית
באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' יהודה יצחק שמאיע נ"י לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם בארבער נ"י מטאראנטא לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה
כמר נחמי' נ"י

להב' החתן הנעלה כמר אשר נאה-יאקאבאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר פנחס אלעזר מיינעראוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שלמה נאה-יאקאבאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נבקש מאת אנ"ש, שכל מי שנתן השי"ת
שמחה במעונו, יודיע נא אל המערכת.

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

from:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לספול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאונים וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אלול תשמ"ג

(ס')

שנה ו' קונטרס י'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לראש השנה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז במס' ראש השנה כ"ט ע"ב . . . הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבד"ק פראג זצ"ל
ח חידושים בענינים שונים . . . הגאון בעל חתם סופר זצ"ל
י דרוש לראש השנה . . . הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל
יב בענין תוס' יו"כ, וס"ס . . . הגאון בעל מנוחת אשר אבד"ק טשעננער זצ"ל
יד בענין מינו, ועד מסייע פוטר . . . הגאון מהרש"ס אבד"ק ברעזאן זצ"ל

מדור אגרות קודש

טז שלשה מכתבים מהרה"ק מוה"ר יעקב ישראל מטשערקאס זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

יז חשבונות נפלאים בפ"ב דמס' תמיד . . . הגה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל
כ הפסק בין תפלת לחש לחזרת הש"ץ . . . הגרא"י הורוויץ אבד"ק פרוביזנא ז"ל

מדור פלפול והלכה

כא בדין פט"ח שנפדה בשה טריפה . . . הרב מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א
כה בדין טלטול שופר ברה"ה . . . הרב ארי' איזראעל נ"י
כח בסוגיא דשופר של עולה . . . הרב יעקב דוד גארדאן נ"י

מדור תפארת בחורים

לג בענין קידוש בתפלה ועל הכוס . . . הב' אברהם אפרים גאטהייל נ"י

עולת שבת בשבתו

לו ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . המערכת
לט נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

מב הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

מד במס' יבמות דף ט' ע"א . . . הר' זאב הכהן ענגלענדער הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מד נוסח התנאים שנכתב בין הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל ואחיו הגר"ש אבד"ק גארליץ ז"ל .

מדור תעודות וסמיכות

מו מכתב „תעודה" כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
מו מכתב „הסכמה" הגאון מוה"ר שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלע זצ"ל
נ ציונים והערות
מז מכתבים אל המערכת
מט ברכות והודאות
נג מפתח כללי לקובצי שנת תשמ"ג

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת אסתר בת מו"ה אליעזר וואלאך ע"ה

נהרגה עקה"ש ביום ז' לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

ד' ינקום דמה ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

ארי' ציטראנענבוים

אנשווערפען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנגיד הנכבד

מחשובי ויקירי חסידי באבוב

מו"ה משה בן מו"ה שמחה באכנער ע"ה

נכד הגה"ק מוה"ר שלמה אבד"ק קראשנוב זי"ע

נפטר בש"ט ביום ט' לחודש תמוז שנת תשמ"ב לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,

אשתו, חתניו, ובנותיו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הילד שעשועים, נחמד ונעים,

אברהם יהושע ע"ה במו"ה חיים ארי' נ"י ליפשיץ

נשמתו עלתה לשמי מרומים

אחרי סובלו יסורים גדולים ונוראים

ביום ש"ק י"ד לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי המשפחה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת אלטע חיי' שרה בת מו"ה צבי ארי' הכהן ע"ה

וויינבערג

נפטרה בשם טוב ביום ו' לחודש סיון שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה, בני', ובנותי',

משולם זלמן וויינבערג

מרים רבקה וויינבערג

יצחק מנחם וויינבערג

אסתר שינדל וויינבערג

וכל המשפחה

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לראש השנה

בתפלת מוסף לראש השנה. וכל מאמינים שהוא גואל חזק הדן יחירי לבאי עולם, וכל מאמינים שהוא דיין אמת ההגוי באה' אשר אהי', וכל מאמינים שהוא ה' הוה ויהי' הוראי שמו כן תהלתו. להבין המשך החרוז, י"ל עפ"מש"כ בספה"ק קדושת לוי בפ' שמות (בר"ה ויאמר משה) לפרש מה שאנו מתפללים בכל יום וגאלנו גאולה שלימה כו' כי גואל חזק אתה, ויש לדקדק למה לנו לשפת יתר כי גואל חזק אתה, הול"ל כי גואל אתה, כי איך שייך אצל הקב"ה התחזקות. ומקדים שם לכאר הפסוק ויאמר אלקים אל משה אהי' אשר אהי', כי הנה יש שני גאולות, גאולה אחת כשיש בבני ישראל תורה ומעשים טובים אז הם ראויים לגאולה ואין הקב"ה צריך לעשות גבורות לגאולה זו מאחר שהם ראויין לכך, ויש עוד גאולה, שהקב"ה גואל את ישראל אף שאינם ראויים לגאולה, ואז צריך הקב"ה לעשות גבורות. והנה כשהיו ישראל במצרים לא ה' בידם תורה ומעשים טובים שיהיו ראויים לגאולה, אך הקב"ה לא השגיח על המעשים שיש בהם עכשיו רק צפה על העתיד להיות, שיקבלו ישראל את התורה והמצות בהר סיני. וזה ששאל משה את הקב"ה איזה מידה יש לך עכשיו שאתה רוצה לגאול אותם, כי לפי המעשים שלהם אינם ראויים לגאול, ויאמר לו הקב"ה, עתה אני בשם אהי' שאני צופה ומביט על מה שעתיד להיות, ואעפ"י שעכשיו אינם ראויים אבל עתידים לקבל את התורה. וזהו מה שאנו אומרים בתפלה כי גואל חזק אתה, כי מלת חזק מורה שצריך להתחזק על מדותיו ית"ש, כי כשיגאלם מצד זכיותם ומעשיהם הטובים אינם נגאלים למען שמו, אפס אם נגאלים אפי' אם אין ראויים לגאולה, אז הגאולה היא למען שמו הגדול, וזהו וגאלנו מהרה למען שמך, אפי' אם אין אנחנו ראויים לגאולה, כי גואל חזק אתה, והתחזק על מדותיך כו', עכתודה"ק.

ונקדים עוד מש"כ כ"ק מרן אא"ז מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים (במאמרים לראש השנה דף ג' ע"א) דכמו שבבריאת העולם ה' רק בחסד לבד כי לא ה' שום דבר שנאמר שבעבורו נברא העולם ורק השי"ת מרצונו הפשוט עלה ברצונו לברוא העולם בחסד גדול ונמלך בנשמתו של צדיקים, והיינו שראה הקב"ה מעשה ישראל הצדיקים ונשתעשע כביכול עם מעשיהם ובעבורם נברא העולם הגם שעדיין לא ה' שום נשמה אפי' בגדר מה, רק כביכול נגלו לפניו שבתוך העולמות שרוצה לבראות יהי' צדיקים, וצירף מעשיהם למה שיהי' וזוה נקרא השי"ת אהי', דומין אנא, וכמו כן בכל ראש השנה שאז הוא התחדשות הבריאה אנחנו מתעוררים הגם שחטאנו הרבה ואין ראוי להתקיים העולם, יראה לפני הקב"ה תשובתנו ומעתה נהי' טובים וזה בחי' אהי' בחי' תשובה כמו בבריאת העולם שהי' הבריאה בשביל מה שיהי' צדיקים, ככה גם עתה יחשוב הקב"ה עלינו מה שנחי' טוב. וזוה מובן הכוונה של שופר בשמות אהי' כמבואר בספרי מוסר, עכתודה"ק בדברי חיים.

וזה יש להעמים בכוונת החרוזים הנ"ל, וכל מאמינים שהוא גואל חזק, כדברי הקדושת לוי הנ"ל, שאעפ"י שאין ישראל ראויין עתה, אעפ"כ גואלים ומושיעים בחזק יד על שם העתיד שיהיו ראויין, וראוי לדבר, הדין יחיד, שהקב"ה בעת הבריאה שהי' אחר יחיד ומיוחד, דן לבאי עולם על שם העתיד כמש"כ בדברי חיים הנ"ל, ואם תשאל ותאמר הלא כל מאמינים שהוא דיין אמת, וא"כ עפ"י דין אינם ראויים עתה ח"ו לגואלם, על זה ממשיך, ההגוי באהי' אשר אהי', כמו שהשיב הקב"ה למשה רבינו אהי' אשר אהי', שהוא בזכות העתיד שעתידין לקבל את התורה, ושעם הדבר שהקב"ה דן על שם העתיד, הוא משום וכל מאמינים שהוא ה' הוה ויהי', כי אצל הקב"ה העבר והוה והעתיד הכל אחד הוא וכאלו כבר נעשה, לכן הוראי שמו כן תהלתו, להלל שמו ית' באהי' אשר אהי', וכדברי הקדושת לוי על אמרינו וגאלנו מהרה למען שמ"ך, כי גאולה ע"ש העתיד היא למען שמו הגדול וכנ"ל.

ובענין זה נוכל לפרש כוונת התפלה בימים נוראים, חמול על מעשיך ותשמח במעשיך, ולכאורה הדברים סתרי אהדדי, דחמול משמעו שאינם ראויים מצד מעשיהם ולכן מבקשים שהשי"ת יחמול עליהם ברוב רחמיו וחסדיו, א"כ לשמחה מה זו עושה באומרו ותשמח במעשיך. וגם יל"ד רלפי משפט הלשון הול"ל חמול על מעשיך ושמח במעשיך, מהו אומרו ותשמח בלשון עתיד. ולהנ"ל יובן הכוונה היטב, שמבקשים מאת ד', חמול על מעשיך, אעפ"י שאינם ראויים, ובאיזה זכות, ותשמח במעשיך, כי הלא עתיד אתה לשמוח במעשה יריך, כשיישיבו דרכיהם ויסגלו מצות ומעש"ט, וא"כ ראוי תיכף עכשיו לחמול עליהם על שם העתיד.

ויש להוסיף עוד ברזם, בפסוק בפרשת העקידה שקורין בראש השנה, אשר יאמר היום בחר ד' יראה, והנה תיבת היום קאי על ראש השנה, כאוז"ל (פסיקתא רבתי פ' מ') אשר יאמר היום, מהו היום, ר"ה ה'. והנה בעוה"ר מחמת תוקף הגלות אין מתנהגים כראוי, אבל לעתיד כשיסיר הקב"ה עול השיעבוד מעל צוארינו ויבנה בית המקדש במקומו, הלא כל עסקינו יהי' אז רק בתורה ובמצות, וזהו, אשר יאמר היום, בחר ד' יראה, שצריכין להזכיר היום זכיותינו, שהקב"ה יראה עתה בחר ד', וידין אותנו על שם העתיד, כשיביאנו אל הר קדשו, כי אז נעבוד אותו בלב שלם כב"א.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במס' ראש השנה דף כ"ט ע"ב

מהגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראבד"ק פראג¹

במס' ראש השנה (כ"ט ע"ב) תנו רבנן פעם אחת חל ראש השנה להיות בשבת אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירה נתקע אמרו לו נדון, אמר להם נתקע ואח"כ נדון, לאחר שתקעו אמרו לו נדון, אמר להם כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר מעשה, ע"כ. יש לדקדק למה אמר לשון „קרן“ הלא לאו דבר ריק הוא. וי"ל שרמזו להם על קושייתם, שהם אמרו לו נדון, ופרש"י אם יש לגזור אף במקום בית דין שמו יעבירונו. ולכאורה קצת דחוק, דוודאי ב"ד זרזיון, כדאמרינן בדוכתי טובא. ולולא דבריו י"ל שרצו להקשות קושיית התוס' שם ד"ה אבל, שהקשו דקודם החורבן הי' לולב ניטל בכל המדינה ושופר היו תוקעין רק במקדש אבל לא בכל המדינה, והטעם דשבות דלולב לא חמירא כולי האי שאינו אלא מלשול בעלמא משא"כ תקיעת שופר שהיא מעשה חכמה, וא"כ קשה למה לאחר החורבן הקילו טפי בשופר מכלולב, דלולב לא אשתרי כלל ובשופר תיקן ריב"ז שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בית דין, ותיירצו התוס' דשופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו לבטל לגמרי עיי"ש.

והנה לעיל (ברף כ"ו ע"א) במשנה תנן, כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן, אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנא' במשוך בקרן היובל, ובגמרא אמר עולא טעמא דרבנן כדרב חסדא דאמר ר"ח מפני מה אין כה"ג נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, ומקשה הגמ' והא איכא בגדי זהב מבחוץ, ומשני מבפנים קא אמרינן, ושוב מקשה שופר נמי מבחוץ הוא, ומשני כיון דלזכרון הוא ככפנים דמי יעויי"ש. ודברי הגמרא הללו מכוונים עם תירוץ התוס' הנ"ל.

והנה הרשב"א שם הביא בשם הרמב"ן, דהי' קשה לעולא מה שהקשה במשנה רבי יוסי לרבנן והלא כל השופרות נקראו קרן, ומה"ט מחזי לי' טעמא דרבנן במתני' חלוש, לפיכך עשה לו סניף טעמא דרב חסדא. נמצא דמחמת שכל השופרות איקרי קרן ואפ"ה פסול שופר של פרה, הוצרך לומר טעמא דרב חסדא ועי"ז הי' מוכרח לתרץ דשופר הוא להעלות זכרון של ישראל. ולפי"ז שפיר מובן מה שהשיב ר"י בן זכאי לבני בתירה כבר נשמעה „קרן“ ביבנה, שרצה לרמז להם, הטעם שתיקן לתקוע בכל מקום שיש בית דין, דשופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו לבטל לגמרי, וכדברי התוס' הנ"ל, ודו"ק.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט ב' עמוד ט' ובקונטרס ד' עמוד ו'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד א' הנשלח אלינו מאת ידידנו הרגול והמרומם הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער ז"י מאנטווערפן. ישלם לו ד' פעלו הטוב בכט"ס.

חידושים בענינים שונים

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל⁽¹⁾

ע"ן בחי' אנשי שם פ' שמנה שרצים מייתי תשו' רשב"א שאוסר לצאת להציל בשבת מי שירצה להמיר⁽²⁾ דאין אומרים לאדם חטא איסור זוטא בשביל חבירו, והוא נשאל אם להציל הציבור משום מצוה דרכים כמו ר"א דשיחרר עבדו (גיטין ל"ח ע"ב), והעלה לאיסור, דשאני ר"א דהוא עצמו התפלל עמחם, ע"ש. והקשני הרבני המופלג מה' מיכל קיצע נ"י מה יענה אההוא אמתא דעבדי בה אינשי איסורא (גיטין ל"ח ע"א) רכ' רשב"א נמי טעמא משום מצוה דרכים, והתם לא זכה המשחרר בשום דבר רק חטא בשביל רבים.

והשבתי לו עפ"י מה שחילקו אחרונים בין מי שרצו לאונסו לעבור עבירה דאין לחלל שבת משום דאונס רחמנא פטרי' וכדאמרינן פ"ק דכתובות, ולדרוש להו דאונס שרי, עיי' מג"א סס"י ש"ו, והשתא נהי דרשב"א אוסר להציל אפי' שרוצה להמיר ברצון משום אין אומרים לאדם חטא כו', מ"מ השואל רצה להתיר להציל רבים אונסים, ובודאי אי מזידין היו פשוט להתיר מרא' דההוא אמתא הנ"ל, אך להתיר להציל אנוסים אין רא' מהאי אמתא, והיו רוצים להביא רא' מר"א דשחרר עבדו והתם [אם] אין כאן עשרה אין צריך להתפלל בעשרה ואין כאן עבירה כלל, רק כשיש כאן עשרה איכא תוספת מצוה ואפ"ה שחרר, ומהא הוה בעי לאתויי להציל ציבור אנוסים, ודחי אנשי שם דהתם ר"א גופי' עשה המצוה, והש"ס דגטין דמייתי האי דשחרר עבדו אהך עובדא דהאי אמתא, בהדרגה מייתי רא', אי ר"א שחרר היכי דעבדו הוא המצוה, אע"ג דלא הי' מכשול וחטא ברצון כלל, ה"נ מותר לשחרר עבדו היכי דעבדי רבים איסורא ברצון אע"ג שאין המשחרר עושה שום מצוה, ואין ללמוד מזה תרתי לריעותא היכי שאין העובר עבירה עושה שום מצוה, וגם שהציבור אנוסים בעלמא, אע"פ שהם רבים, כנ"ל ליישב דברי אנשי שם, מ"מ לדינא עמג"א הנ"ל⁽³⁾.

* * *

עיי' שם בגיטין מ"א ע"ב מייתי פלוגתא דרבה ור' יוסף אליבא דרבנן ורבי אי משחרר חצי עבדו קנה או לא קנה, ומסיק הש"ס שם כחא דהתירא עדיף ל'.

(1) חידושים הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח ברשותו של נכדו ירדנו הרבני הנכבד הנגיד המפורסם נדיב ושווע מו"ה אליעזר שרייבער נ"י. תשואת חן חן לו. — קטע הראשון והשני כתוב בתוך חידושי על סוגיא דמי שחציו עבד בריש מס' חגיגה, וקטע השלישי כתוב בתוך חידושי לסוגיא דאיסור חל על איסור ביבמות דף ל"ב.
 (2) הכוונה, להצילו שלא ימיר, וכן כמה שנשאל אם להציל הציבור, היינו מדבר איסור.

(3) עיין עוד בזה בשו"ת חת"ס אהע"ז ח"א סי' ל"ו וח"ב סי' קכ"ה ר"ה ומה.

והקשני מו"ח הגאון נ"י⁴) מה כחא דהתירא שייך, הא אי קנה אסור בשפחה ובבת חורין ואי משום דעי"ז כופין ועושין אותו כולו בן חורין, מ"מ קשה הא סברא דכחא דהתירא היא כך, דהאוסר אפשר שאוסר מספק אבל המתיר אי לאו דברירא לי' מילתא לא הי' מתיר, ומשו"ה כחא דהתירא עדיף, וזה לא שייך (הכי) [הכא] דהרי אפי' אם מסופק אי קנה עצמו בן חורין או לא, הי' נאסר בשפחה ובת חורין מספק, ומיד שנאסר בשניהם כופין לשחרר, ונמצא אפי' אי מסופק נמי קנה, ומאי כחא דהתירא, וצ"ע ודפח"ח.

ולכאורה הי' אפשר לומר, דעכ"פ לענין ממונא קולא הוא, דקנה עצמו בן חורין להוציאו מרשות אדונו המוחזק בו, ואי לאו דברירא לי' לא הי' מוציא מיד המוחזק. אלא שזה אינו לכאורה, דכיון דאיכא ספיקא לענין איסורא דשפחה ובת חורין וכופין את רבו, ממילא פקע לי' ממונא, והדרה ק' לדוכתא. לזה נ"ל דהרי עיקר פלוגתתם אקרא קאי, דמיירי בשפחה דליכא כפי', ונפקא מיני' נמי בעבד של קטן דלאו בר כפי', א"כ הוה כח דהתירא לענין דינא ממונות להוציאו מיד המוחזק בו.

* * *

עיי' מהרי"ט בקידושין ע"ה דס"ל אע"ג דאין איסור חל על איסור היינו דלא ללקות ב', אבל אם התרו על איזה מהם לוקה, ודבריו מאור תמוהים. ונ"ל, מהרי"ט לא אמרו אלא כמו התם באחותו ונעשה אלמנה דעכ"פ שם אלמנה עלי' לגבי שארי כהנים גדולים ומשוח מלחמה וכהן שעבר וכדומה, נמצא כשמתרה בו משום אלמנה הרי שם אלמנה עלי', ע"כ אפי' כה"ג שהוא אחי' לוקה עלי' משום אלמנה, לאפוקי חלב בחלב דליכא שם בשר בחלב כלל, וחמותו ואשת איש אעפ"י שאשת איש שייכא אשאר אינשי דעלמא, מ"מ אין מיתתן שוה שזה בחנק וזה בשריפה, משא"כ חלב בחלב דחייבי כריתות לוקין, דחייבי כריתות שלקו נפטרם וההתראה היא על מלקות והוה שפיר שם א' אלא שאין כאן שם בב"ח כלל, וחמותו ואשת איש דאיכא שם אשת איש לעלמא מ"מ אין התראתן שוה, משא"כ אחותו אלמנה שניהם במלקות וגם יש עלי' שם אלמנה לשארי כהני גדולים ע"כ אם התרה עלי' לוקה, כנלע"ד ליישב דברי מהרי"ט ז"ל.

(4) הוא הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא. — ועיין בשו"ת חת"ס אהע"ז ח"ב סי' קנ"א שהביא קושיא זו בקיצור בשם חותנו הנרעק"א זצ"ל, וגם בחידושי חתם סופר לגיטין בדף מ"א ע"ב ד"ה כח דהיתרא עדיף, הביא קושיא זו בשמו בקיצור נמרץ, וכאן מבורר כוונת הקושיא באר היטב. ואשתקד נדפס בירושלים עיה"ק ספר חדש דרוש וחדוש רעק"א מכת"י, ושם בחידושי לגיטין מ"א ע"א נדפס קושיא זו, ורוצה לתרץ כמש"כ החת"ס כאן דפלוגתייהו לא נשנית לענין איסור והיתר כי אם לענין ממונא, ומדחה שם תירוץ זה יעווי"ש.

דרוש לראש השנה

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל מפראג⁽¹⁾

בעה"י. חידשתי לר"ה שנתקע"ו לפ"ק.

ר"ה דף ט"ז ע"א דתניא הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ דברי ר"מ, ר' יהודה אומר הכל נידונין בר"ה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו כו' ואדם נידון בר"ה וגז"ד שלו נחתם ביוה"כ, ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר כו' אמר רב יוסף (ובגדרים דף מ"ט איתא רבא) כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כר' יוסי, ואבע"א לעולם כרבנן וכר' יצחק כו' יפה צעקה לאדם כו' בין לאחר גזר דין, ועיין תוס' בר"ה כמאן מצלינן כו' מה שהקשו מסוגיא דשבת דף י"ב ושני תירוצים שתירצו בזה, ובשבת דף י"ב ע"ב בר"ה ר' יהודה כו' הקשו ג"כ קושיא זו (ועי' ש"ס במהרש"א), ותירצו בתחילה דמיירי בשבת שבין ר"ה ליוה"כ, ושוב כתבו, ולפי מאי דמשני התם ואבע"א כר' יצחק כו' בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד אתיא הכא שפיר עכ"ל.

וראיתי להפרשת דרכים בדרך הרבים דרוש י"ג דף כ"ט עמוד ג' בר"ה וראיתי כו' אחרי שהעתיק לשון התוס' דשבת, כתב ולא ידעתי כוונתם, דמי לא ידע בכל אלה דלפי האבע"א ליכא קושיא כלל, והקושיא של התוס' מעיקרא דדינא לא היתה אלא לרב יוסף דאמר כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כר' יוסי, דמשמע דלר"מ ור' יהודה לא מהניא צלותא, והכא בשבת מצינו דר"מ ור' היו מתפללים על החולים, ודבריהם צריכין אצלי תלמוד, עכ"ל, וכן הקשה האלגזי בספר זהב שבא.

ונלע"ד ליישב בהקדם עוד דקדוק עצום דקשיא לי בלשון התוס' דשבת הנ"ל, שסיימו, אתיא הכא שפיר, דמה זה שדקדקו התוס' לומר הכא כו', והלא עיקר קושייתם רק אדהכא הוי. ותו קשיא לי לר' יצחק דאמר יפה צעקה אף לאחר גזר דין, ולקמן דף י"ז ע"ב תניא יורדי הים באניות כו' ויצעקו כו' עשה לה סימניות כו' צעקו לאחר גז"ד אין נענין, ואם פליג ר' יצחק אהך ברייתא, מאי דריש בסמניות שלה, ועוד דא"כ לא ה' פריך שם הש"ס שפיר לר' יוחנן מברייתא זו כיון דר' יצחק שהוא תנא פליג עליה, גם מה שחידש ר"ת דמתי יתרפא לא נגזר, צריך סעד וחזוק מנ"ל הא דלקושיית ר"ת הא איכא תירוצא אחר בתוס' דר"ה.

וליישב כל זה ראיתי ליישב בתחילה מה שראיתי להאלגזי בספר זהב שבא הנ"ל הרבה לתמוה על התוס' דר"ה הנ"ל שתירצו בשם ר"ת דמה שהתפללו ר"מ ור"י על החולה, וכן מה שאנו מתפללין רפאנו היינו שיתרפא, דמתי יתרפא לא נגזר, והקשה הוא שזהו נגזר סוגיא דע"ז דף נ"ה ע"א יעושה"ה, דשאל זונין לר"ע, לבי ולבך יודעין דע"ז לית בה מששא, והא קחזינו גברי דאזלי כי מתברי, ואתי כי

(1) הועתק מכת"ק המונח בנגזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאמטווערפען. יצו ר' אתו את הברכה.

מצמדי, א"ל אמשול לך משל כו' כך יסורין בשעה שמשגרינן אותן על האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא תצאו אלא ביום פלוני כו' וכיון שהגיע זמנן לצאת, הלך זה לבית ע"ז, אמרו יסורין דין הוא שלא נצא, וחוזרין ואומרים וכי מפני ששוטה זה עשה שלא כהוגן אנו נאבד שבועתינו, הרי מבואר עכ"פ בסוגיא זו דנגזר נמי מתי יתרפא, שהרי היסורים מושבעים באיזה יום ושעה שיצאו, והניח בצ"ע.

ולפענ"ד י"ל דבלא"ה יל"ד בסוגיא דע"ז הנ"ל מדוע נקט הלשון דרך שלילה שלא תלכו אלא ביום פלוני ושלא תצאו אלא ביום פלוני, והל"ל שתלכו ביום פלוני ושתצאו ביום פלוני, ועוד ק' אחרי שמשביעין היסורין בלשון שלילה שלא תלכו אלא ביום פלוני, עכצ"ל דמלאך הממונה על היסורין מגמתו שיבואו היסורין מקמי הכי, ולכך הוצרך להשביעו שלא תלכו אלא ביום פלוני (ומיושב לשון השלילה בזה), א"כ לאיזה צורך הוצרך להשביעו שלא יצאו אלא ביום פלוני דהשתא איקרומי מיקרמי (אלולי השבועה), מכ"ש שלא ימהרו לצאת טרם זמנן, וברור בעיני שזהו קצת מן הדקדוקים והקושיות שכתב מהרש"א בח"א שם שישנן בסוגיא הזאת, והם מתורצים היטיב בדברי מהרש"א יעו"ש"ה שתמצית דבריו הם, דסמך לו הש"ס בזה אמאי דאמר בתר הכי הבא לטהר מסייעין לו, והבא לטמא פותחין לו לטמא, ומזדמנין לו אז להלוך לבית ע"ז שיטעה בה שבהליכתו לשם נתרפא ע"י הע"ז, ומפני שלפי הענין ולשון השבועה שלא תלכו אלא ביום פלוני, לא בא למעט אלא שלא ילכו לייסרו קודם הזמן ויום פלוני, (כי מלאך רחמים הוא וחפץ בהצדקו שימהר להשיב), אבל שלא יתחילו ולא ילכו לייסרו לאחר זמן, זה לא נתמעט, דשמא יחזור בתשובה בזמן האיחור, וכן שלא תצאו אלא ביום פלוני כו' לא משמע להתמעט אלא שלא יפסיקו ממנו עד יום פלוני כפי חטאו אז, אבל שלא יבואו עליו היסורים עוד יותר מיום פלוני לא נתמעט באם לא ישוב, וע"כ אמר שאמרו היסורין כיון שזה לא שב והולך לבית ע"ז, דין הוא שלא נצא שלא בא לנו שבועה על זאת, אבל חוזרין ואומרים, וכי מפני ששוטה זה עשה שלא כהוגן נאבד שבועתינו, שלא יאמרו שלא משום קיום שבועתינו ייסרנו אותו עד יום פלוני שהרי גם לאחר שבועה נייסרו כו' עכ"ל יעו"ש באורך.

ולפ"ז מתורץ תמיהת האלגזי הנ"ל, דשפיר קאמר ר"ת דמתי יתרפא לא נגזר, ומה שמשביעין היסורין שלא יצאו אלא ביום ובשעה פלונית, היינו שלא יקדימו לצאת, אבל שלא יתאחרו לא נגזר, ולא נשבעו על זה, וכמ"ש מהרש"א ז"ל, וזה אמת נכון ליישב שיטת ר"ת ז"ל האמורה.

ובזה מתורץ גם קושיית דלא סתרי הבריייתא ור' יצחק אהרדי, דמה שאמרה הבריייתא צעקו לאחר גזר דין אין נענין, היינו דלא תועיל צעקתם לצאת מהיסורין והבהלות שנגזרו עליהם עד זמן ההוא שמוגבל בשבועה להיסורין שלא יקדימו לצאת, ונגזר זה לא מהני צעקה דלאחר גז"ד, אבל ר' יצחק אמר יפה צעקה לאחר גז"ד, היינו לענין שלא יתאחרו היסורין יותר מדאי דמתי יתרפא הא לא נגזר, באופן שעלה ביריני לתרץ דעת רבינו תם מקושיית האלגזי וקושיית, והוכחה לדבריו נמי איכא דלא תהי' סתירה מהבריייתא לדברי ר' יצחק, דהשתא ר' יצחק נמי דריש להנהו סימניות דהבריייתא, ודו"ק.

באופן שעלה בידנו דהא דמוכח מהאיבעית אימא כדר' יצחק כו' לחלק דמתי יחלה נגזר, ומתי יתרפא לא נגזר, סברא זו אהני לן גם לרב יוסף דאמר כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כר' יוסי, וכדמתרץ ר"ת, ולא פליגי, אלא דהאיבעית אימא כר' יצחק כו' סובר דגם אמריעי מהני צלותא (וזה שאנו מתפללין בכל יום ועל פליטת סופריהם וכפרשיי בנדרים דף מ"ט יעו"ש), ולפ"ז מדוקדקים דברי התוס' דשבת באר היטיב, וזה שאמרו, ולפי מאי דמשני התם ואבע"א כדר' יצחק יפה צעקה כו' לאחר גז"ד (ר"ל ומוכרח לפ"ז לחלק כר"ת דשמא יתרפא לא נגזר), אתיא הכא שפיר (ר"ל אף לרב יוסף דלענין חולים מודה רב יוסף דמוכרח הוא וכאמור), וזה שדקדקו התוס' בצחות לשונם לומר, אתיא הכא שפיר, ר"ל הכא בסוגיא דשבת דמיירי רק מחולה, דבוה אף לרב יוסף מהני צלותא אף לר"מ ור"י, דרב יוסף לא אמר למילתי, אלא נגד מריעי דזה הוי לרב יוסי דוקא, והדברים ברורים ודוק היטיב.

בענין תוס' יוה"כ, ובענין ספק ספיקא

מהגאון מוה"ר אשר אנשיל הלוי יונגרייז זצ"ל
אבר"ק משעננער⁽¹⁾

הירושלמי הקשה אמאי לא עבדינן יום הכפורים תרי יומי משום דספק הוא שמא עברו לאלול, ותי' משום חיי נפש. והקשה הנודע היהודה (בתשובה נ"ז) דאכתי קשה לאסור מלאכה בתרי יומא דלא שייך משום חיי נפש. ונראה, דהנה רוב שנים לא ה' אלול מעובר כמו שהקשה הנודע ביהודה גופי' על קושית הירושלמי⁽²⁾, אמנם יש לומר לפי מה דאיתא ביצה ריש פרק המביא דתוס' יום הכפורים אסור באכילה ובשתי' מקרא ועניתם את (נפשיכם) [נפשתיכם], והנה לכאורה כיון (דרק) דהלימוד הזה (הוא) מועניתם הוא רק על אכילה ולא על המלאכה, וכן כתב הרמב"ם בפירוש דתוס' יום הכפורים הוא רק לענין אכילה, לפ"ז יש לומר דהכי ה' קושית הירושלמי, הלא במוצאי יום ראשון של יום

(1) נולד בעיר סעטשע לאביו הגאון מוה"ר שמואל הלוי אבר"ק סעטשע. ה' תלמיד של הגאון מהר"ם א"ש אבר"ק אונגוואר ושל הגאון מוה"ר קאפיל חרף מווערבו. אחר חתונתו דר בעיר אלמאש ואח"כ בעיר מאטערסדארף. בשנת תקצ"ד נתקבל לאבר"ק משעננער. נרפס ממנו ס' מנוחת אשר על סוגיות הש"ס ותשובות, וס' מנוחת אשר עמ"ס כתובות. נלב"ע במשעננער ביום ה' כסלו שנת תרל"ד לפ"ק ושם מנ"כ.
חידושים הללו הגיעו לידינו מאת ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז נ"י מגניז אביו הרב המפורסם וכו' אבר"ק משעננער שליט"א. תח"ח להם.

(2) וכן העיר בטורי אבן עמ"ס ראש השנה כדף כ"א ע"א בר"ה ומה, יעו"י"ש.

הכפורים קודם לילה ממ"נ אסור לאכול, אם היום יום כפורים א"כ אסור, ואם
מחר יום כפור נמי אסור מכח תוס', וא"כ הוא באיסור אכילת יום כפורים בוודאי,
וא"כ הקשה הירושלמי שפיר כשבא הלילה, אם יש חשש שמא הוא יום כפורים,
הגם דהוא רק מיעוט, מ"מ נוקי אחזקה כמו שקודם הלילה ה' אסור לאכול, כן
עתה, א"כ לענין מלאכה לא שייך לומר דאוקי אחזקה כמו שהי' קודם הלילה
אסור במלאכה ה"ה אח"כ, דממ"נ אם נאמר דהי' אסור במלאכה קודם לילה
וע"כ דהי' יום כפורים וא"כ ממילא כלילה לאו יום הכפורים הוא, א"כ ממילא
מותר במלאכה, ולא הי' קשה להירושלמי, רק מאכילה. ומהירושלמי זה נוכל לומר
דהוציא הרמב"ם דינו דתוס' יום הכפורים אסור רק באכילה, ודו"ק.

* * *

הקשה הנודע ביהודה תשובה נ"ד על הרשב"א שהקשה למה בנכנס ארי
לבין השוורים צריכה בדיקה והלא איכא ס"ס, חדא שמא לא זה הבהמה דרסה רק
אחרת, ואת"ל זה דרסה שמא לא הגיע לחלל, ועל זה תירץ הרשב"א דס"ס
דיכולין לבררו צריך לברר, והקשה על הרשב"א שני קושיות, חדא, שהרי
הרשב"א כתב סתם כלים של עכו"ם אינם בן יומו ושעמו משום ס"ס, עיין מג"א
סי' תמ"ד ס"ק כ"ג שהביאו, וא"כ קשה עליו קושית הרא"ש בפרק אין מעמידין
סי' ל"ה הלא אפשר לברר ע"י קפילא ארמאה, והרא"ש תירץ כיון שהוא מירחא
אין צריך, אמנם להרשב"א קשה, ועוד מקשה עליו באותה תשובה, א"כ לדירי'
למה אין אנו צריכין לבדוק אחר כל י"ח טריפות משום דסמכינן ארוב, הלא
הרשב"א כתב בס"י ת"א בתשובה דס"ס עדיף מרוב, ואם צריך לברר אחר ס"ס,
כ"ש אחר רוב.

ונראה דחדא קושיא מתורצת בדרך חברתה, דוודאי גם הרשב"א מודה
דס"ס אין צריך לברר וה"ה ברוב, אמנם אם נפל בבהמה ספק איסור, הגם דאיכא
ס"ס צריך לברר הך ס"ס, דהא כל הטעם שכל הבהמות מותרות בלא בדיקה, הגם
דלא נפל בה שום ספק טריפות, משום דסמכינן ארובא, וא"כ אם נפל עוד ספק
בבהמה זו הגם דהוי ס"ס מ"מ איכא בבהמה זו תרי מיעוטי, חדא דמיעוט טריפות
מכל הבהמות, והגם דאמרינן דהוא מהרוב, יש עוד האי מיעוט דס"ס מן הדרוסה
שנמרפה, לכך צריך לברר הך ס"ס, דומה לזה כתב הר"ן בסוף אלו טריפות
בביצים שאין להם סימן דאסורים, הגם דרוב כשרים הם, מ"מ איכא מיעוט בהרוב
שהם טריפה, ולתרי מיעוטא חיישינן, והרשב"א כתב דעכ"פ צריך לברר בכה"ג,
וא"כ אתי שפיר שסתם כלים של עכו"ם שבשלו בהם א"צ ליתן לקפילא, ובסתם
בהמה א"צ לבדוק אחר י"ח טריפות.

בענין מיגו, ועד מסייע פוטר

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. א' בא תרמ"א בוטשאטש.

להחריף מו"ה יחיאל מיכל לייטער בהרב מוהר"ש
מבברקא (וכעת בק' זאוואליב).

מכתבו הגיעני, וע"ד מה שהקשה בב"ב מ"ה דפריך לרבה מראה עבדו ביד
אומן, היכי דמי אי דאיכא עדים כו', והא לפמ"ש התוס' לעיל דף ה' ע"ב דגם
למ"ד המלוה בעדים צריך לפרעו בעדים היינו בהלוהו בפני עדים ולא האמין לו
אלא בעדים משא"כ בהודה לפני עדים ע"ש, א"כ הו"ל לאוקמי הכא דמיירי
בהודה בפני עדים ולהכי בעינן ראה, ויפה הקשה, אבל מ"ש ליישב לא ניתן
להיאמר, ולפענ"ד נראה דרוקא בהלוואה כתבו תוס' שפיר לחלק כן דרוקא בהלוה
בעדים ולא האמין לו, אבל בפקדון דגם בעדים יוכל למעון נאנסו ויופטר א"כ גם
בעדים ל"ש לומר דלא האמינו, א"כ כיון דס"ל דהמפקיד בעדים צריך להחזיר
בעדים בע"כ דס"ל דאין דרכו להחזיר בלא עדים כלל והוי טענה גרועה או מטעם
אחר א"כ שוב אין חילוק בין הפקיד בעדים או הודת⁽²⁾, ועי' בה"ג בתומים סי'
קל"ג סוסק"א.

ומה שהאר"ך בענין מיגו דנאנסו דהוי מיגו דלא שכיח, הנכון כתירוצו
הסמ"ע סי' ק"ח סק"ז דהחזרתי הוי העזה ושוב אמרינן מיגו דלא שכיח. ובזה
ישבתי דברי רשב"ם ב"ב ע"א שהקשה בהא דקאמר שם דהמפקיד בשטר נאמן
בשבועה במיגו דנאנסו, והא בשבועות (מ"ה ע"ב) ס"ל לרמב"ח דבשטר אינו
נאמן, ותירץ דלא קי"ל כרמב"ח, ותמה התומים סי' ע"ב סקמ"ה ובכללי מיגו סי'
מ"ו דכיון דצריך לישבע לא קשה קו' רמב"ח שם שבועת שומרין דכתב רחמנא
היכי משכח"ל ומנ"ל דרמב"ח חולק. ונראה דהא התוס' בשבועות שם הקשו
בהא דפריך שבועת שומרין היכי משכח"ל הא י"ל מיגו דלהר"ם או החזרתי דהא
הוי מיגו דהעזה, ותי' דרמב"ח ס"ל כשמואל שם דאמר בדרמי לפי שטרוד ול"ה
העזה ע"ש, והרא"ש ור"ן הוכיחו באמת דלא קי"ל כרמב"ח, ולדידן גם בשלא
אפקיד בשטר נשבע דהוי מיגו דהעזה ע"ש, וא"כ הרי כבר הבאתי דברי סמ"ע
דכל טעמא דנאמן בהחזרתי במיגו דנאנסו אף דנאנסו לא שכיח משום דבהחזרתי
מעיו, א"כ התיינח לדידן דקי"ל דלא כרמב"ח, אבל לרמב"ח דס"ל דליכא העזה,
שוב לא הוי מיגו משום דלא שכיח ואינו נאמן גם בשבועה, וא"ש ודו"ק.
ומה שהקשה במיגו דטענת החזרתי ונאנסו דלמא רוצה להראות הבגד,
יעויין בש"ך סי' ס"ד סק"ד, דלא קשה מדי.

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח אצל ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער
שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. טוב עין הוא יבורך.
(2) עיין בספר ליקוטי ופסקי מהרש"ם על מס' בבא בתרא (שנדפס לפני איזה שנים
בירושלים עיה"ק) ברף מ"ה ע"ב, שהביא המהרש"ם קושיא זו והתירוצו, בקיצור.

ומה שהקשה בתוס' ב"מ ג' בהא דכתבו דלמ"ל קרא דעד אחד מחייב שבועה אי נימא דכופר הכל חייב, וע"ז הקשה דהא אצטריך לדין עד מסייע פוטר דילפינן בק"ו מעד מחייב כמ"ש הרא"ש, כבר קדמוהו ביד יוסף שם ובשו"ת ב"ש אחרון, וביותר קשה לפמ"ש הש"ך סי' פ"ז דבראיכא ע"א מחייב וע"א פוטר אוקי עד להדי עד, א"כ נ"מ בכה"ג דאי רק משום חיוב דכופר הכל ה"י העד פוטר. — ודרך פלפול נלע"ד, דהנה בס' עב"ר הקשה בהא דעד אחד מחייב שבועה הרי קי"ל דאין עד אחד נאמן נגד חזקה, וכאן יש לנתבע חזקת אין אדם מעיז כו', ותירץ דנגד זה יש לתובע חזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו, ואף ד"ל דבראיכא עד שמעיד כדבריו תובע אף שאין לו, וכעין הא דאמרינן גבי עד מסייע דמעיו, עי' אה"ע רס"י י"ז, מ"מ כיון דבלא העד נתבטלה החזקה שוב נאמן ע"ש, ואני הוספתי ביאור על דבריו, וכן צ"ל בהא דעד מסייע פוטר, דאף דאיכא לתובע חזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו, מ"מ הא איכא לנתבע חזקת אין אדם מעיז אי לאו העד, ולכן יליף שפיר בק"ו דעד מסייע פוטר. ואמנם התוס' הקשו בהא דמורה במקצת נשבע משום דאין אדם מעיז לכפור הכל, והא בש"ס שבועות אמרינן דכופר הכל שייך ג"כ אשתמוטי, ותירצו דקצת אשתמוטי איכא, וצ"ל דבראורייתא לא חיישינן לזה באמת, ולהכי בכופר הכל אמרינן דאין אדם מעיז, אך להס"ד דנימא דכופר הכל חייב באמת נימא דגם בכופר הכל שייך אשתמוטי א"כ שוב ליכא למילף דין עד מסייע פוטר בק"ו מדין עד אחד מחייב, ד"ל דאין יכול לפטור משום דאינו נאמן נגד חזקה ולנתבע ליכא חזקת אין אדם מעיז גם בלא העד כיון דשייך אשתמוטי, וא"ש ודו"ק.

עוד יש לדון בזה ע"ד פלפול, דהנה בש"ס רב"מ דף ו' פריך למ"ד דחשוד אממונא חשוד אשבועתא איך משביעין ומשני דאשתמוטי משתמיט ואב"י משני שמא ספק מלוה ישינה יש לו עליו, והנה התומים סי' ע"ה הוכיח מזה דבספק פרעון קודם הלואה הוי כאיני יודע אם פרעתיך, דאל"כ יופטר באמת כיון דיש לו ספק מלוה ישינה, ובע"כ דהוי כאיני יודע אם פרעתיך ע"ש, והנה בקצה"ח סי' פ"ז העלה דבאיני יודע אם פרעתיך אין עד אחד מסייע פוטר דהוי כקם לממון ע"ש, ולכאורה לפ"ז איך יוכל עד מסייע לפטור משבועה לפי טעמו של אב"י כיון דכל חיוב השבועה משום דילמא ספק מלוה ישינה יש לו עליו א"כ אין עד מסייע פוטר, וצ"ל דמשום טעמא דאשתמוטי פוטר. והנה כבר הבאתי קושיית תוס' בהא דקאמר בב"מ דף ג' דבכופר הכל לא שייך אשתמוטי, ובשבועות דף [מ'] אמרינן דגם בכופר הכל שייך אשתמוטי, ותירץ דשייך אשתמוטי קצת, ובטיב גיטין (גיטין נ"ב) ביאר הטעם דוראי לא שכיח שלא יהי' לו כלום, והי' לו להודות במקצת, רק ד"ל דמש"ה כופר בכל משום דרוצה ליפטר משבועת מורה במקצת ע"ש, ואני מצאתי כה"ג בסמ"ע סי' צ"ה סקי"ח ע"ש. ומעתה לפי הס"ד דכופר הכל חייב ג"כ שבועה שוב לא שייך בכופר הכל אשתמוטי, וא"כ הא דמחייבין שבועה הוא רק משום דשמא ספק מלוה ישינה יש לו עליו, א"כ שוב אין עד מסייע פוטר, והקשו תוס' שפיר, וא"ש ודו"ק.

שלשה מכתבים

מהרה"ק מוה"ר יעקב ישראל מטשערקאם צ"ל¹⁾

ב"ה.

ישיב ד' הכתיבה והחתימה אל כבוד הרבני הנגיד נכבד ויקר רוח
כש"ת מוה"ר יצחק אליפערין נ"י, וכל ב"ב וכל אשר להם שלום.

זכרוננו עלה לפני ע"י משולחי נאמני ר' יעקב, בצירף מכתבו הניעני, ואת
אשר עשה למעני שמעתי מפה משולחי, ואת מבוקשו מאת ד' ידעתי, והנני לייחד
תפלה לאיל חי עבורו שירחמנו ד' לתת את שאלתו ולפקוד אותו בדבר ישועה
ורחמים בזרע של קיימא בזאת השנה, וירכיבוהו על במתי הצלחה בכל תחלואות
עסקיו, ושיגבה החובות שלו שיש לו בידי אחרים, וליוס אשר יעמדו כמשפט כל
יצורי עולמים אעלה זכרוננו לפני כעל הרחמים שיכתב הוא וב"ב בספר חיים ברכה
ושלום ופרנסה טובה והצלחה בכל אשר יפנה וזחוק"י וכל הסוב. ואו"ש
מאדוה"ש. ד' המעטיר בעדו וב"ב ברו"ג.

יעקב ישראל בהרב

* * *

בעזה"י. י"ד בחורש כסליו יתבר"ך לפ"ק פה צערקאם.

לכל אנ"ש והממונים בארצות החיים, וביחוד להממונים הנשאלים לי
לשמי י"נ ה"ה הרב המופלג החסיד המפ' מו"ה חיים יצחק אייזיק
היילפערין, וי"נ ה"ה הרב המופלג החסיד מו"ה יעקב שמשן פלפל,
ד' יאריך ימיהם בטוב ובנעימים.

המכתבים מירידי הממונים שבכל הכוללים הגיעו עדי, מאד קבלתי עונג
שנתקיים רצוני, כן כעת במשך הזה נתקבל לידי אחר כל ההוצאות זה הסך
הנשלח כעת שלשה אלפים רו"כ. . . . וזאת להפליא בעיני, אחרי ידעו את מצב
דכעת בכלל בין אנ"ש וכן אשר כל המקומות הנשמעים אל זאת. הסך המה קשני
הכמות, ומכל זאת גדלה זכות הצדקה והולכת מעלה מעלה בעז"ה, כעת מוכרחני
להודיעם לכל ישנו ממדתה של הצדקה כפי דברינו בשנה העברה לחלק כפי
נפשות, וכן יראו שבהכוללים השארים, יחלקו ג"כ דייקא לפי נפשות, וגראה
לע"ע אשר בדרכינו זה ישכון אור, ואלהבא ג"כ נתיישב בזה, והנני לתת לירידי

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד כ"ב. — מכתב הראשון מונח אצל
ידידנו הרב מו"ה שמואל יהודה סטעמפיל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד, והגיע לירדנו בהשתדלות ידידנו האברך היקר והנעלה מו"ה אהרן אלי' קינרייך נ"י.
— מכתב השני מונח ברשות ידידנו הרב אהרן יעקב בראנדווין נ"י — מכתב השלישי
מונח בנגזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י
מאנטווערפען. — ישאו כולם ברכה מאת ד'. (המכתב השלישי נשרף קצת, לכן חסרים
איזה תיבות).

הממונים ת"ח חן על עוסקם באמונה לפי עין שכלם במשפט וצדקה ביעקב, ובזכות זה יאריכו ימים ושנות חיים, וכן יראו גם כעת לשלוח תוכל(?) קבלות על כסף מכל הכוללים, וכן לשלוח הרשימות כפי הצעטיל המוסגר פה, וכן הנני בברכתי לכל אנ"ש החסידים והישרים שבכל פלך ופלך, ד' יזכינו לראות בנחמות, ואזכה להפך רצוני ומגמתי לטובת כל צאן קדשים ועניי ב"י. ובזה אסיים להם בכרכה ושלוש ואומ"ש.

ד' המעתיר בעדם ובעד כב"כ בו"פ ברו"ג תכ"ה ככל עת מצוא זו תפלה, ורצוני דוקא להיות מתחלק לפי נפשות.

יעקב ישראל בהרב

* * *

באתי להזכירם לחיים אחרי שומע לדברנו בדבר הרב מו"ה שמואל נ"י אב"ד דמחניהם מהראוי לתמכו ולסעדו שיהא מחייתו די סיפוקו בהרחבה אצלכם, והמעמד הנכתב שת"י מה זה לפני איש כמוהו, ע"כ עורר נא ונא בזה בכל אפשרם להוסיף לירידי מוהר"ש אב"ד דמחניהם [שכיר]ות שלו והי' כל המוסיף יוסיפו לו מן השמים, וחלילה להעלות על מחשבתם לגרוע מהשכירות שלו אשר גם דעתי לא ינוח מזה ח"ו, ומי הוא זה אשר ימלא את לבו לעשות [כן], ע"כ שמעו נא דבריי וחיו והי' ה' עמכם ויצליח... אשר תשמעו להדברים אשר פה נאמרים ואתפלל לא-ל חי עבדכם יגמור ה' בעדם החתימה בשנה טובה בכל הטוב מעו"ע.

ד' מעתיר בעדם ובעד כל אשר להם,

יעקב ישראל בהרב

חשבונות נפלאים במשנה פ"ב דמס' תמיד

מהגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל⁽¹⁾

במשנה פ"ב דמס' תמיד, תפוח הי' באמצע מזבח ופעמים עליו שלש מאות כור אפר. וי"ל החשבון למה דייקא ש' כור בצמצום לא פחות ולא יותר, דאיתא במס' זבחים (ס"ב ע"ב) דהכבש והמזבח אורכן ביחד הי' ס"ב אמות, כי הכבש פורח אמה על יסוד המזבח ואמה על הסובב, אבל למעלה על גג המזבח הי' אורכן יחד רק ס' אמה (ל"ב אמה מן הכבש וכ"ח אמה מן המזבח), כי רק עם היסוד והסובב הי' המזבח ל"ב אמה כמבואר בריש פ"ג דמדות. והנה מבואר במס' תמיד פ"ה מ"ה דבבית המקדש הי' פסכתו שהיא כלי גדול מחזיק לתך שמורידין בה את הדרשן מעל גבי המזבח, ולתך הוא חצי כור דהיינו ט"ו סאין. נמצא דכדי לדרשן שלש מאות כור הי' הכהן צריך להלך שש מאות פעמים, וכשנחשוב

(1) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו, והגיע אלינו מגנזי ירידנו הדגול הרבני החסיד הנגיד המפורסם איש חי ורב פעלים מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. אלק עולות יעלה שלומו.

הליכתו וחזירתו, הוא ביחד י"ב מאות פעמים. ועתה נחשוב י"ב מאות פעמים ס' אמות, אורך הכבש והמזבח כנ"ל, הוא ביחד ע"ב אלף אמות, ומאחר ששני אלפים אמות הם מיל, נמצא שהי' צריך להלוך שלשים וששה מיל, לרשן שלש מאות כור.

והנה דעת הגר"א מוילנא (בשנות אליהו פ"ק דברכות) דשיעור מהלך מיל הוא רבע שעה וחצי רבע דהיינו כ"ב מינוטי"ן וחצי, נמצא שארבע מיל הוא מהלך תשעים מינוטי"ן, דהיינו שעה ומחצה, וא"כ מהלך שלשים וששה מיל, שהם ט' פרסאות, הוא מהלך י"ג שעות ומחצה. והנה אמרינן בפסחים (דף צ"ד ע"א) דמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, והיינו בט"ו שעות, כי י"ב שעות הוי יום, ומעמוד השחר עד נץ החמה מהלך ארבע מיל, דהיינו שעה ומחצה כנ"ל, ומשקיעת החמה עד צאת הכוכבים מהלך ארבע מיל ג"כ שעה ומחצה. והנה מבואר בירושלמי ריש ברכות דמתחילת השקיעה הוי לילה, אבל יום מתחיל מעמוד השחר ולא מנץ החמה, נמצא דשיעור יום הוא מעמוד השחר עד שקיעת החמה, דהיינו י"ג שעות ומחצה, ויכולים להלוך בהם שלשים וששה מיל. א"כ שפיר מכוון ומדוקדק החשבון, שהכהן הי' מרים הרשן מעל המזבח כל היום, דהיינו י"ג שעות ומחצה, והי' צריך להלוך ששים אמה י"ב מאות פעמים, לרשן בכלי שמחזיק לתך, ועולה לחשבון שלש מאות כור לא פחות ולא יותר.

* * *

עוד י"ל חשבון על הנ"ל, דהנה כבר כתבנו דהילוך הכהנים בהרמת הרשן של ש' כור הוא ט' פרסאות, והנה כ' בדרישה באו"ח סי' צ"ג דשיעור הילוך פרסה הוא שעה במכוון, והנה לדעת הגר"א מוילנא היום מחזיק ט"ו שעה והלילה רק ט' שעות, ונודע דתרומת הרשן היתה כלילה כרי שיהי' המזבח פנוי ביום להקריב עליו, וא"כ אם הכהן הי' מוליך הרשן מעל המזבח כל הלילה דהיינו ט' שעות, הי' יכול לילך י"ב מאות פעמים ששים אמה שהם ט' פרסאות, ולא הי' יכול להוריד מעל המזבח יותר משלש מאות כור בצמצום.

* * *

עוד י"ל, דהנה בשיטה מקובצת במס' מעילה דף ט' ע"א (אות ט') הי' לו הגירסא כמה פעמים שהי' עליו ת"ק כור. והנה כבר כתבנו ששיעור ההילוך להוריד הרשן הי' בכל פעם ס' אמה, ובכל פעם הוריד לתך, נמצא שכרי להוריד ת"ק כור בהליכה ובחזרה, הי' צריך לילך ב' אלפים פעמים, וב' אלפים פעמים ששים אמות הם ששים מיל (כי מיל הוא ב' אלפים אמות), שהוא ט"ו פרסאות. והנה לדעת הרמב"ם המובא במעדני יו"ט במס' ברכות (פ"א ס"י) הוי היום מעמוד השחר עד צאת הכוכבים ט"ז שעות, וכו' מהלכין עשרה פרסאות, והלילה הוי ח' שעות ומהלכין בו רק חמשה פרסאות, נמצא דשיעור הליכה של היום והלילה ביחד, הוא ט"ו פרסאות למעת לעת, א"כ אם הכהן הי' מוריד הרשן מעל המזבח כל היום וכל הלילה, הי' יכול להוריד בצמצום חמש מאות כור אפר כגירסת השטמ"ק.

* * *

באופן אחר י"ל חשבון על שלש מאות כור, דהנה מבואר בריש פ"ג דמס' מדות, המזבח ה' ל"ב אמה על ל"ב אמה, עלה אמה וכנס אמה זה היסוד, נמצא שלשים על שלשים, עלה חמשה וכנס אמה זה הסובב, נמצא כ"ח אמה על כ"ח אמה, מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה, נמצא כ"ו אמה על כ"ו אמה, מקום הילוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה, נמצא כ"ד אמה על כ"ד אמה מקום המערכה, עיי"ש. והנה עצי המערכה עצמה דהיינו האש היתה ג"כ אמה כמבואר בפ"ב דתמיד, א"כ נשאר מקום המזבח כ"ב אמה על כ"ב אמה (עיי' לח"מ הל' תמידין ומוספין פ"ב ה"ז), והנה הראב"ד ז"ל כתב שעוד אמה ה' פנוי כדי שיוכלו הכהנים לילך ולא יכוו מחמת אש המערכה, א"כ נשאר מקום לתפוח עצמו כ' אמה על כ' אמה, כי הכל ה' מרובע, א"כ נגרע בכל צד בשוה. והנה הראב"ד ז"ל כ' בהשגותיו על הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין (פ"ב ה"ז) דבמקום התפוח היתה טבלא גבוהה על כל סביבי גבוהה אמה ואותה אמה היתה השלמת עשר אמות לגובה המזבח, ועלי' ה' התפוח של אפר. והנה מבואר במס' עירובין (דף מ"ח) דגובה האדם ג' אמות. והנה מובן מאליה דהכהנים לא הניחו האפר במקום יותר גבוה ממה שהם היו בעצמם, ומאחר שהם עמדו על גוף המזבח ומקום התפוח ה' גבוה אמה, נמצא שהיו יכולים להניח אפר ע"ג התפוח בגובה ב' אמות, כי למעלה מראשם לא היו מניחים, שהרי בידיהם היו מניחים האפר ע"ג התפוח, עיי' פ"ה הראב"ד למס' תמיד פ"ב.

ועתה בואו ונחשוב כמה אמות היו בתפוח, הנה כבר כתבנו דהתפוח ה' כ' אמה על כ' אמה, שהוא ד' מאות אמות מרובעות, והאפר ה' גבוה ב' אמות א"כ ה' כאן שמונה מאות אמות בגובה אמה. ועתה נבוא לחשוב כמה סאין אפר ה' שם, דנודע משיעור מקוה דאמה על אמה ברום ג' אמות מחזיק ארבעים סאה, והנה רש"י והרמב"ם כתבו דהתפוח ה' עגול, ומבואר במס' סוכה (דף ז') דמרובע יתר על העיגול רביע, נמצא דאם בתפוח מרובע יש שמונה מאות אמות יש בעיגול רק שש מאות אמות, ושש מאות אמות בגובה אמה הוא כחשבון שני מאות מקואות, דהיינו שמונת אלפים סאה⁽²⁾. והנה כ' בכ"י סי' קצ"ט דחשבון המקוה הוא כאמות עוצבות, ואדם גבוה ג' אמות שוחקות, ובתוס' חדשים ריש עירובין הביא בשם הרשב"א דשוחקות יתירות על עוצבות חצי אצבע לשפח, ומאחר דשפח הוא ד' אצבעות, נמצא דשוחקות יתירות על עוצבות שמינית, נמצא שצריך להוסיף כאן על החשבון של שמונת אלפים סאה, עוד חלק שמינית, שהרי הכהנים היו גבוהים ג' אמות שוחקות, וחלק שמינית הוא אלק, א"כ ביחד הוא תשעת אלפים סאה, וכור הוא ל' סאין, א"כ תשעת אלפים סאה, עולה לג' מאות כור במכוון לא פחות ולא יותר.

* * *

(2) לכאורה העיגול לא ה' רק באורך ורוחב, כי אם גם בגובה, וא"כ צריך לנכות יותר, וצ"ע.

עוד י"ל חשבון על הנ"ל, גם לדעת הרמב"ם פ"ב מהל' תמידין ומוספין שסובר שלא הי' תפוח ע"ג גבשושית, רק תל הרשן הי' באמצע המזבח והוא הנקרא תפוח. דהנה כבר כתבנו שהתפוח הי' על מקום כ' אמה על כ' אמה, ובריבוע הוא ארבע מאות אמה. גם כתבנו דתפוח הי' גבוה כקומת איש ג' אמות ולא יותר, כי בדיהן היו נותנין העפר ע"ג המזבח, וארבע מאות אמה בגובה ג' אמות הוא בריבוע י"ב מאות אמות, וכבר הבאנו דהתפוח הי' עגול, ומרובע יתר על העיגול רביע, א"כ צריך לנכות מזה ג' מאות אמה, שהוא רביע מי"ב מאות אמה, ונשאר תשע מאות אמה. והנה תשע מאות אמה הוא כשיעור שלש מאות מקואות של מ' סאה (שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות). אמנם צריך לנכות מחשבון זה עשירית, כי הלא כתבנו שהכהנים הניחו האפר בדיהם, וגובה האדם עד סוף הידים אינו ג' אמות, וצריך לנכות גובה הצואר והראש, ובס' מים יחזקאל כתב ריש לו בקבלה דהראש הוא חלק עשירית מן הגוף. והנה בשלש מאות מקואות יש י"ב אלף סאה, וכשמנכין חלק עשירית דהיינו י"ב מאות סאה, ישאר עשרת אלפים וח' מאות סאה.

והנה מבואר בפ"ד דעירובין שבתחלה הי' סאה מדברית ואח"כ הוסיפו בירושלים על הסאה שתות מלבר, וזהו סאה ירושלמית. והנה שיעור מקוה של ארבעים סאה חושבין בסאה מדבריות, עיין בנוב"י מהדו"ק חאו"ח סי' ל"ח (ד"ה ועוד), ועכשיו אם נבוא לחשוב את העשרת אלפים סאה וח' מאות סאה שהם מדבריות, לסאים ירושלמיות, צריכים לנכות שתות מלבר, שהוא חומש מלגו, ועולה לחשבון תשעת אלפים סאה, כי חומש מתשעת אלפים הוא אלף ושמונה מאה, וכשמנכים אלף ושמונה מאות מן עשרת אלפים וח' מאות, נשאר תשעת אלפים סאה שהוא במכוון שלש מאות כורים. וכמה גדולים דברי חכמים שדקדקו בדבריהם ואמרו שהתפוח הי' שלש מאות כור אפר, לא פחות ולא יותר.

בענין הפסק בין תפלת לחש לחזרת הש"ץ

מהרב הגאון מוה"ר אברהם יעקב הלוי הורוויץ ז"ל⁽¹⁾
אבד"ק פרוביזנא

לידירי כבוד הה"ג החריף ובקי מוה"ר שמואל מאיר הכהן
האללענדער נ"י דומו"צ בטשערנאוויטץ.

מ"ש אם למכור העלויות בראש השנה ויהכ"פ תיכף אחר השמ"ע בלחש קודם שיחזור התפלה. לא נראה לענ"ד, דהרי בשו"ע מבואר שלא להמתין על המאריכים בתפלתן מפני טורח הצבור, מכש"כ להפסיק הפסק גדול כ"כ, ודי אם

(1) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד כ"ו. — ד"ז הועתק מכת"י השואל הרב הגאון מוה"ר שמואל מאיר הכהן האללענדער ז"ל, והגיע לירינו מאת בנו הרבני החסיד הנכבד מו"ה זאב הכהן האללענדער נ"י מבני ברק. תח"ח לו. (ועיין בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' קי"ד אות ב', שהשיב ג"כ בנד"ז אל הרה"ג השואל הנ"ל).

מפסיקין אחר שחרית קודם קה"ת, אבל לא בין התפילות, והחדש אסור מה"ת לחדש חדשות מה שלא נהגו כן, ובפרט בימים הקדושים אשר שורר מורא בלב ונפש לפני בוראינו, להפסיק במכירת עליות דאז נעשה הוללות עכ"פ כידוע, קודם החזרת ש"צ ואמירת התפילות, שישכח לבו בעת התפלה, ע"כ לא יעשה כן בישראל להפסיק באמצע התפילה וקודם החזרות הש"ץ.

והנני בזה ידירוש"ת באהבה,

הק' אברהם יעקב הלוי הורוויץ אבר"ק פראביזנא

בדין פטר חמור שנפדה בשה טריפה

משה הלברשטאם

דומ"צ בהעדה החרדית

ראש ישיבת דברי חיים משאקאווע

פעיה"ק ירושלים תובכ"א

(המשך התשובה מקובץ שלפני זה)

מיהו בנידו"ד י"ל דעכ"פ לא הוי רק ספק טריפה, דאח"נ דהש"ך ז"ל ביו"ד (סי' פ"א סק"י) נקט דסירכא שלא כסדרן הוי ודאי טריפה, וכן העלה לדינא רבינו הפרמ"ג ז"ל (סוף הפתיחה לסי' ל"ט) דמדינא דש"ס הוי סירכא שלא כסדרן טריפה ודאית, וכ"ה בר"ק (ס"ק י"ד), אך הלבושי שרד (בהנה סעי' ע' ובביאורו ס"ק ר"ו) האריך להשיג על הפרמ"ג דהפריז בזה על המידה ומסיק דלא הוי רק ספק טריפה, זולת אם ברור בודאי דיש שם נקב, וכן נראה דעת הבית מאיר בחידושיו (יו"ד סי' ל"ט סי"ז) דל"ה רק ספק טריפה, וכבר האריך בזה טובא בדרכ"ת (שם סק"צ) והביא כל השיטות לכאן ולכאן עכ"פ עלה בדינו דכל כה"ג הו"ל ספק דדינא אם הוי טריפה ודאי או רק ספק טריפה, ובזה יש לצרף נמי עוד ספק, די"ל שמא נטרפה אחר הפדיון, דהרי הפדיון ה' ביום ג' והשחיטה ביום ה', ואיכא שלשה ימים בין מעשה הפדיון למעשה השחיטה א"כ יש לתלות דעתה היא דנטרפה ובשעת הפדיון עדיין היתה כשירה, וכדמבואר בס' פ"א, לגבי הכשר הגבינות בבחמה שמצאו בה אח"כ סירכא, דכל מה שנחלב לפני ג"י מהשחיטה הר"ז כשר, ואף דהכא ל"ה ג"י שלמים מעל"ע, ושיטת הבית אפרים (יו"ד סי' ט"ז) הוא דבעינן ג"י שלמים מעל"ע וכדחביא בפ"ת (שם סק"ז), אך יש חולקים עליו בזה, וכדמסיק ג"כ בערוה"ש (סי' פ"א סק"ו) דלא בעינן דווקא ג"י מעל"ע, ועי' מש"כ בזה זקני הנה"ק זיע"א בשו"ת השיב משה (יו"ד סי' ל"ג), ועי' אריכות דברים בזה בדרכ"ת (סי' פ"א סק"ז), ויותר מזה הרי הרמ"א ז"ל התיר בהפס"מ את הגבינות אפי' תוך ג"י, ואע"ג דהש"ך שם חולק עליו ואוסר תוך ג"י אף בהפס"מ, אבל במנח"י (כלל ע"ד) העלה דהעיקר לדינא כרמ"א דיש להתיר בהפס"מ, ובבכור שור (חולין די"א) העלה דהעיקר לדינא כהש"ך, וכ"כ בלבו"ש (סי' ל"ט ס"ק ר"ז), ועי' שו"ת כתב סופר (יו"ד סי' מ"ד), גם האריכו הפוסקים בזה מה הדין בסירכא עבה יעוי' בדרכ"ת שם, עכ"פ בנידו"ד הו"ל ספק

טריפה, חדא די"א רכל סירכא שלא כסדרן הוי רק ספק טריפה, ואפי' את"ל דהוי ודאי טריפה, מ"מ י"ל דבשעת הפדיון עדיין היתה השנה כשירה ועכשיו היא דנטרפה דהרי היה ג"י בין הפדיון לשחיטה ואיכא כמה פוסקים דס"ל דלא בעינן ג"י שלמים מעל"ע וכדמבואר, [וע"ע מש"כ בזה באורך הגרעק"א ז"ל בשו"ת מהר"ב סי' כ"א עיי"ש].

וראתינן להכי דבנידור"ד הוי רק ספק טריפה, נלע"ד דאינו חייב ליתן עוד הפעם פדיון הפט"ח לכהן מכיון דיש לו חזקת ממון, ועל הכהן להביא רא' דהוי ודאי טריפה כדן המוציא מחבירו דעליו הראי', ומ"מ יפרהו עוד הפעם להפקיע את האיסור דהפט"ח דספק איסורא לחומרא ואסור ליהנות מספיקא מהאי פט"ח, אבל אינו צריך ליתנו לכהן, וכעין שכתב המח' בסעי' י', ישראל שיש לו ספק פט"ח יפריש עליו טלה להפקיע איסורו ומעכב הטלה לעצמו עכ"ל, והוא מטעם הממע"ה כש"כ שם הש"ך בסק"ז.

אולם בעצם דין זה יש לעיין, דהא תנן בפ' הזרוע והלחיים (חולין קל"ד ע"א), גר שנתגייר והיתה לו פרה, נשחטה עד שלא נתגייר פטור, משנתגייר חייב, ספק פטור שהמע"ה, ופריך בגמ' שם, תנן ספק פטור אלמא ספיקא לקולא, ורמינהו חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי אלו של בעל הבית, ושלאחרי הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים של בעה"ב, ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט וכו' רכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו, ומשני אמר רבא הכא פרה בחזקת פטורה קיימא, קמה בחזקת חיובא קיימא עיי"ש עוד, וחזינן עכ"פ מוכרח בגמ' שם דמשוינן דינא דמתנות כהונה לדינא דמתנות עניים, וכל היכא דאיכא חזקת חיוב אמרי' צדק משלך ותן לו והוא חייב מספק, ולכן קיי"ל דספק לקט לקט וכדמ' ברמב"ם (פ"ד מהל' מתנות עניים ה"ט), וא"כ ה"ה כאן כיון דאיכא חזקת חיוב על הפט"ח שצריכים לפדותו, ובגווני דאיכא ספק נימא שצריך לחזור ולפדותו וליתנו לכהן.

כרם הרי מצאנו בהרבה מקומות דקיי"ל ספק מתנות כהונה לקולא וכההיא דמת יום ל' אליבא דר"ע (ועי' יו"ד סי' ש"ה סי"ב), וכן ההוא דתנן (טהרות פ"ד מ"ב) ספק בכורות אחד בכורי אדם ואחד בכורי בהמה בין טמאה בין טהורה שהמע"ה, וכבר עמד בזה טובא השאנ"א ז"ל בשו"א לר"ה (אבני מיל' די"ד) עיי"ש, והוסיף דכן חזינן ג"כ בפ"ק דבכורות גבי פט"ח ובפ"ב גבי בכור בהמה טהורה ובפ"ח גבי בכור אדם דבכולהו מספק אולינן להקל, וכ"מ ג"כ בספ"ק שם (די"א) ובריש פ"ג (די"ט), וקשה דמאי שנא מספק לקט דלכו"ע חייב אפי' לרבנן דע"כ ל"ק רבנן גבי חורי נמלים התחתונים לבעה"ב אלא דס"ל דהני ודאי כנסו משל בעה"ב, הא אם היה ספק הוי לקט דהא עליונים נמי ספיקי נינהו ואמרי רבנן דהוו לעניים וכש"כ התוס' שם, ובפ"ק דבכורות (דף י"ח) נמי איתא אר"פ הכל מודים בספק מעשר שפטור מן המתנות ואמר הכל מודים מאן ר"מ פשיטא וכו' אלמא אע"ג דס"ל לר"מ ספק לקט לקט אפ"ה במתנות כהונה מודה דספיקא להקל והמע"ה וצ"ע בכ"ז, עוד הקשה הא כתב המרדכי דהקשו קמאי אמאי לא אולינן הכא בתר רובא ורובא דקמה הרי זה של בעה"ב ואפי' ר"מ דחייש למיעוטא ה"מ ברובא דליתא קמן אבל ברובא דאיתא קמן מודה, ותי' ר' ברוך

דח"ט דגלי קרא עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו, וש"מ דבמתנות עניים ספיקא להחמיר ואפי' בתר רובא לא אזלינן וחיישינן למיעוטא, ואפי' רבנן מורי בהא וכדפרי', וכיון דאפי' בתר רובא דעדיף לא אזלינן כ"ש בתר חזקה דגריעא דהא רובא וחזקה רובא עדיף, והשתא מאי משני הגמ' פרה בחזקת פטורה קיימא; מה בכך כיון דאפי' בתר רובא לא אזלינן גבי קמה כ"ש דלא אזלינן בתר חזקה דפרה, ואמאי ספק משנתגייר נשחטה פטורה ומ"ש מקמה.

ובהנהות אמרי ברוך לאא"ז הברוך טעם ז"ל על הטו"א שם כתב וז"ל, נ"ל דכוונת הגמ' דל"א ספק מתנות להחמיר אלא היכא שהיה בודאי חיוב נתינת מתנות ועזיבת לקט שכחה ופאה, רק שנולד ספק אם כבר יצא כל חיובו או נשאר עוד מקצת חיובו, בכה"ג הוא דאמרין ספיקא להחמיר דגלי קרא עני ורש הצדיקו, אבל היכא שהספק הוא אם הוחל שום חיוב מתנות מבהמה, או בקמה אם הוחל שום חיוב לקט כגון בגר שנתגייר וא"י אם נקצר שדהו קודם שנתגייר או לאחר שנתגייר, ובכה"ג ספק נתינה או ספק עזיבה לקולא, ובזה מיושבים כל קושיות המחבר, וזה כוונת הגמ' קמה בחזקת חיוב קיימא, ומה שאמר פרה בחזקת פטורה קיימא הכוונה לשלול שלא היה שם כלל חיוב, וממילא הספק הוא אם הוחל החיוב או לא ובכה"ג אף ספק לעניים לקולא עכ"ל, ומבואר מינה להדיא דאילו בספק מתנות כהונה דעלמא, היכא שאינו דומה לספק לקט דחורי הנמלים, באמת אזלינן בי' לקולא ודו"ק.

ולכאורה נלע"ד דיסוד הדברים מבואר בירושלמי (שילהי פ"ד דפיהא) דאיתא התם אמתני' דחורי הנמלים בזה"ל, א"ר יוחנן, דרבי יהודה בן חגרא היא, [ופי' פני משה, הא דמחמיר ר"מ במתני' בספק לקט אתיא כריב"ח בברייתא דלקמיה], דתני גר שנתגייר והיתה לו קמה נקצרת, עד שלא נתגייר פטור, משנתגייר חייב, ואם ספק פטור ריב"ח מחייב [אע"ג דספק הוא שמא נקצרה בעודו בגיותו ולאו בר חיובא הוא אלמא דמחמיר בספק לקט, שם], ר"ש בן לקיש אומר דברי הכל הוא, ישראל שעיקרו חייב ספיקו חייב, וגוי שעיקרו פטור ספיקו פטור, ופי' פ"מ, ר"ל אמר ד"ה היא, ואפי' חכמים דפליגי התם מודין הם בספיקא דמתני', דהכא דבישראל הוא והספק אם התבואה מחייבא היא או לא והלכך אמרין הואיל והישראל עיקרו בר חיובא הוא מחמירין גם בספק תבואה שלו, אבל התם הספק הוא אם הבעה"ב היה בר חיובא בשעה שנקצרה או לא ושמא עכו"ם היה ועיקרו פטור ספיקו שלו ג"כ פטור עכ"ל ועיי"ש, ועי' היטב בביאור הגר"א ז"ל שם בירושלמי, ומש"כ באורך בשנות אליהו ספ"ד דפיהא, וע"ע ביאור הגר"א יו"ד (סי' רנ"ט סקט"ו), הרי מבואר להדיא כדברי זקני הגאון ברוך טעם ז"ל דבגר שנתגייר וא"י אם נקצר שדהו קודם שנתגייר או לאחר שנתגייר בכה"ג שפיר אמרין דספק לקט לקולא, ורק בגווי דמתני' בחורי הנמלים קיי"ל דספק לקט לחומרא כיון דעכ"פ רמיא עלי' חיובא באופן ודאי ששרהו חייבת בלקט, רק הספק הוא אם גם הני חטים מלקט אם לאו, ובזה קיי"ל להחמיר, ונסתייעו דבריו מירושלמי מפורש ודו"ק.

והנה ראיתי בהנהות יפה עינים עמ"ס נדרים (דף ז' ע"א) דנחית נמי ליישב קושיות הטו"א הנ"ל, וכתב בזה וז"ל, ונראה עפמ"ש"כ בספרי (תצא רפ"ג)

שספק לקט לקט מטעם שהוא בחזקת עניים, מקרא לגר וליתום יהיה, ובעה"ב נקרא מוציא ועליו הראי' כמבואר שם, משא"כ במת"כ דלא כתב קרא כ"א ונתת הו"ל בחזקת בעה"ב, וזה שיתכן בכוונת רבא, כמה בחזקת חיובא קיימא דהו"ל בחזקת עניים כנ"ל, וזה עולה בקנה אחד עם מ"ש בירושלמי ספ"ד דפיאה לחלק בין גר וכו' להאי דינא דספק לקט עכ"ל, הרי דאיהו ג"כ נקיט דלעולם נקטינן ספק מתנות כהונה לקולא, ושאיני ההיא דספק לקט כיון דהעני נקרא מוחזק והבעה"ב עליו להביא ראי' וכדמבואר.

ומעתה בנידון דידן דהו"ל כעת ספק השקול אם הוא חייב בפדיון הפט"ח אם לאו דהרי להחייא גיסא דהשה היא כשירה נמצא דאינו בר חיובא כלל לחזור ולפדות וכל כה"ג אזלינן לקולא ואינו חייב ליתנו לכהן, וכדקיי"ל בכל דוכתי דספק מתנות כהונה לקולא וכשנ"ת לעיל.

ודאתינן להכא נלע"ד ליישב שפיר מאי דהקשה בקונטרס הספיקות (כלל ו' אות ה') על בעל צמח צדק ז"ל שהורה באשה שחיתה ספק בת כהן או בת ישראל וילדה בן זכר וספק אם היא חייבת בפדיון הבן או לא, דפטורה מפדיון, דאע"ג דרובא דעלמא אינם כהנים מ"מ הא אין הולכין בממון אחר הרוב, והקשה עליו שם בקוה"ס ז"ל, מההיא סוגיא דחולין דקמה בחזקת חיובא קיימא, אלמא היכא דאיכא חזקת חיוב חייב כ"ש היכא דאיכא רובא לחיובא דהרי רובא וחזקה רובא עדיף דוראי צריך להיות חייב בפדיון, והאריך שם בזה עיי"ש, אבל לפי מש"כ לעיל לק"מ דשאני התם נבי לקט דהא הוא מחוייב בודאי א"נ דילפינן מקרא דהוא בחזקת עניים משו"ה חייב, משא"כ כאן דהוא ספק גמור אם חייב בפדיון שפיר פסק הצ"צ דפטורה וכדקיי"ל במתנות כהונה דספיקו לקולא, [הלום ראיתי להרה"ג וכו' מוה"ר נפתלי נוסבויס שליט"א דר"ל דספק מתנ"כ לחומרא מפאת ההיא סוגיא דחולין, ושוב ר"ל דזה תלוי בפלוגתת הצ"צ והקוה"ס, אך נראה דאין הכרח מההיא סוגיא דחולין וכדנתבאר הרק היטב בס"ד].

תבנא לדינא, כיון דנתבאר דטריפות השה של פדיון הפט"ח שפרה כת"ר שליט"א הו"ל רק ספק טריפה מפני כמה טעמים, חדא, די"א סירכא שלא כסדרן הוי רק ספק טריפה, ותו די"ל דהטריפות נתהווה אחר הפדיון, ולצרף שיטת הפוסקים דל"ג ג"י שלמים וכאשר נתבאר כ"ז לעיל בס"ד, וכן אולי יש לצרף כאן לסניף מש"כ בכנה"ג (סי' כ"ט) בהגהות הטור (אות י"ח) בשם הרשב"ץ ז"ל דסירכא שלא כסדרן אינה טריפה מן התורה רק מדרבנן, ואף דאיהו האריך לחלוק עליו דכל הטריפות הוי מדאורייתא עיי"ש, ועי' פר"ח (ר"ס כ"ט) ומש"כ בזה בדרכ"ת (סי' ל"ט ס"ק צ"א) בשם ארעא דרבנן ועוד ליישב דבריו, עכ"פ חזינן לאיצטרופי לכל הנ"ל דהכא לא הוי רק טריפה מספק, וכיון שכן, אולי יש לצרף נמי דעת התוספתא והטור וסייעתו דס"ל דפודין בטריפה כנ"ל באורך, וגם אפשר לצרף לסניף דעת המנ"ח בשיטת הרמב"ם ודעת הדב"א בשיטת התו' דבריעבד פדוי בכל הני, הובא דעתם לעיל, ולכן אינו צריך לחזור וליתנו עוד הפעם לכהן דספק מתנות כהונה לקולא כמשנ"ת, ואף דכתב המנ"ח שם דצריך ליתן דמיו לכהן, היינו בודאי אבל כאן הוה ספיקא דממונא דלקולא והכהן המוציא עליו להביא ראי', וכן שפיר כתבו הרבנים הגאונים שליט"א לרן דחל כאן הפדיון מדין

שוויי אף דלא מהני מדין שה וכנ"ל, ומ"מ טוב לחזור ולפרותו כדי להפקיע איסורא מינה דהא אנן קיי"ל דאין פורדין במריפה, ודעת רוב האחרונים דאף בדיעבד אינו פדוי כש"כ לעיל, ואף דכאן הוי רק ספק טריפה, מ"מ ספק איסורא לחומרא וכמו שפסק המח' בסעי' י' לגבי ספק פט"ח, ועי' לעיל קושית האחרונים על שיטת הרמב"ם גבי נדמה דבדיעבד פדוי דלמה לא יהא צריך לחזור ולפרותו להפקיע איסורו וכן הוא באמת דעת רוב הראשונים, וכ"פ הרמ"א בס"ג. ולפי כל זה נראה דטוב לחזור ולפרותו אבל אינו חייב ליתן שוב את הפריון לכהן, והנלע"ד כתבתי בס"ד.

וע"ד שהעיר ידידנו ש"ב הרה"ג החסיד ר' אהרן יוסף בריוול שליט"א על עצת מרן הגאב"ד שליט"א בעל מנח"י שהציע לרווחא דמילתא לפרות שנית בשטר של מאה דולר שקיבל במתנה מהכהן, וצ"ע דהא אין פורדין בשטרות, וצידד ליישב עפ"י דברי החת"ס והחזו"א ז"ל, יש להוסיף עוד ממש"כ בזה א"א"ז הגה"ק זי"ע בשו"ת השיב משה (סי' נ"ה), וחזק דבריו נכדו אחריו ה"ה זקני הגה"ק זי"ע בשו"ת אבני צדק (חיו"ד סי' קכ"ה), דבאנקנאמען (חיינו שטרי כסף) דין מעות להם לענין שבועה ושומרים ופרה"ב, ויעו"ע בזה מה שהעלה בארוכה סיעות פוסקים לכאן ולכאן בס' לקושי פנחס (על הל' פרה"ב) סקי"ב, גם עי' מש"כ בזה בשו"ת מנח"י (ח"ו סי' ק"ב) לענין מע"ש עיי"ש, ואולי יש לחלק בין מע"ש לפדיון פט"ח, ואכמ"ל, ומעתה אל תירא עבדי יעק"ב והנח להם לישראל (ר"ת הלל) אם אינם נביאים הם בני נביאים הם, והשי"ת יפרה את בנו בכורו ישראל ויבא עני רוכב על החמו"ר, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים בבנין בית מקדשנו בב"א.

כ"ד ידידו מוקירו ומברכו בכל הברכות האמורות בתורה,

משה הלברשטאם פעיקו"ת ירושת"ו

בדין מלטול סכין של מילה בשבת ושופר בר"ה

ארי' איזראעלי

ראש כולל בית משה אהרן

דחסידים באבוב

בני-ברק

ברמ"א או"ח הל' ראש השנה סי' תקצ"ו ס"א כתב, ולאחר שיצאו בזה שוב אין לתקוע עוד בחנם, אבל קטן אפילו הגיע לחנוך מותר לומר לו שיתקע ומותר לו לתקוע כל היום. והנה ה"ט"ז שם האריך בדין זה דמשמע דרק לקטן מותר לתקוע אבל לגדול אסור לתקוע בחנם, וכתב דחמקור של הרמ"א הוא מדברי הרמב"ם לפי ביאורו של המגיד משנה דרייק מלשון הרמב"ם דלגדול אסור, אבל הוא עצמו דחה דבריו וכתב שאין שום איסור לתקוע בחנם אף לגדול, ודחה ראייתו מדברי הרמב"ם, ואדרבא דייק דבריו, והטעם כתב דהא מסקינן בפרק בתרא דר"ה, דתקיעה חכמה ואינה מלאכה, ואין בה שבות רק משום גזירה

ררבה, דהיינו שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים, וזה אין שייך ביו"ט גרידא, שהרי ביו"ט אינו אסור הוצאה, ועוד כתב דא"כ גבי לולב נמי בתר דנפיק ב' יהא אסור לשלטול, דחר טעמא הוא בשופר ובלולב משום שבות אחד, ובאמת מצינו ביקורי ירושלים להיפך, שהרי היו הולכים לכל מקום ולולביהם בידיהם. (אלא דהכ"מ בפרק ב' מהל' שופר כתב דמדברי רש"י שכתב דמתעסק עמהם לא שהגדול תוקע, משמע שמי שאין צריך לימור אסור לתקוע ביו"ט אחר שתקע תקיעה של מצוה, עכ"ל. ואינו יודע מהיכן למדן כן מדברי רש"י ולא ידעתי מקומו). ועוד הקשה דאם יש איסור לתקוע והא אסור לשלטול אחר החיוב דומיא לשפור של צלי ביו"ט אחר שצלה שכיון שאינו צריך לו יותר דמאוס שוב אסור אפילו לשלטול דהוי מוקצה וא"כ גם כאן כיון שאסור לו לתקוע יותר, דהבר נעשה מוקצה, וזה ודאי אינו, דלא כתבו איסור לשלטול אלא בשבת, כמו שכתב רמ"א סוף סימן תקפ"ח, משמע אבל ביו"ט ודאי מותר כנלענ"ד, עכ"ל. ועיין בלבושי שרר דמה שהקשה הט"ז דא"כ גם בלולב כן, אין ראי', דמוכח בתוס' דבשופר יש איסור משום תקון כלי שיר. וכן מה שהוכיח מהרמ"א סי' תקפ"ח, אינה ראי' דאדרבא מה שכתב דבשבת אסור לשלטול הוא החדוש וק"ו ליו"ט שאסור לשלטול, דבשבת אינו מוקצה גמור, שהרי ראוי לנמק בו התינוק, כדמשמע בגמרא, אלא דהוי מוקצה משום כלי שמלאכתו לאיסור, ולכן חייש שאסור לשלטול בשבת, אבל ביו"ט שחייבים לתקוע בו, א"כ איתקצאי למצותו וכל תשמיש אחר אסור, וכן כתב המגן אברהם, וא"כ הוי מוקצה גמור דוודאי אסור לשלטול, ולא כמו שרייך הט"ז דמשמע מהרמ"א דרק בשבת יש איסור אבל ביו"ט שמצוה לתקוע אין איסור, אלא אדרבא ק"ו דיש איסור, אלו תוכן דברי הלבושי שרר. הרי שמדברי הט"ז כאן נראה ודאי דמותר לשלטול לאחר התקיעה וקיום המצוה, ולמד זה מיקורי ירושלים שהיו משלטלין הלולב לכל מקום שהולכים. והנה הט"ז עצמו סותר את דבריו, שביו"ד סי' רס"ו בהל' מילה כתב הרמ"א שם ס"ב ומותר לשלטול האיזמל לאחר המילה להצניעו בחצר המעורב, אע"ג דאינו צריך לו עוד באותו שבת, והטעם דהא לא הוקצה בין השמשות מאחר שהי' צריך לו באותו שבת, כן נראה לי, עכ"ל. ונחלקו בדיון זה הרבה מן האחרונים משני טעמים. (א) משום דהאיזמל באמת הוי מוקצה בין השמשות ואין זה ענין לאין מוקצה לחצי שבת, דשם בין השמשות לא הי' מוקצה כלל, אבל כאן הרי הוי מוקצה גמור בין השמשות משום חסרון כים, וכל תשמיש אחר אסור לעשות בו, אלא שלצורך מילה ודאי הותר, דהרי המילה עצמה דוחה שבת, וכן כתב הט"ז. (ב) דאף שאין מוקצה לחצי שבת, זה רק אם חזר ונראה דאינו אסור משום אתקצאי לבית השמשות, אבל ודאי אם עכשיו אינו ראוי לשימוש משום חסרון כים ודאי הוי מוקצה גמור ואסור לשלטול, ואם יש היתר, זה משום דכיון דכבר נמצא בידו יכול לשלטול לכל מקום שהוא, וכן כתב המגן אברהם, עכ"ל. ועיין בט"ז שמסיק לאיסור, וכתב בשם הרש"ל שראה שנהגו איסור לשלטול השופר של רה"ש אחר התקיעה, ותמה על זה, שהרי ראוי לתקוע בו כל היום לשיטתו דגם באיזמל של מילה התיר לשלטול לאחר המילה מטעם זה, ודחה הט"ז דבריו וכתב שגם העלי והשפור מותר לעשות בהם עוד פעם מלאכה אם יצטרך,

אבל אם אינו צריך אסור, ולכן גם בשופר אסור לשלטל אחר התקיעה אם הוא שלא לצורך תקיעה, וק"ו באיזמל. הרי שכתב שאסור לשלטל שופר לאחר קיום המצוה, וזה סותר את דבריו בהל' רה"ש המובא לעיל, שהתיר שם בפשטות שלטול השופר, (אם לא שנאמר דבהל' מילה דיבר לפני חידושו שמותר לתקוע בחנם, וא"כ הוי מוקצה, אבל בהל' רה"ש מדבר אחר חידושו שמותר לתקוע בחנם, וא"כ אין השופר מוקצה, ומותר לשלטלו, אלא שעדיין קשה שהוא עצמו הביא רא' בהל' רה"ש מלולב שמותר לשלטל לאחר שיצא בו מיקרי ירושלים, וא"כ איך אסר בהל' מילה שלטול השופר, אף שנאמר שאמר דבריו לפני ההיתר לתקוע בחנם, אבל לולב הרי הוי מוקצה גמור, שאינו ראוי לכלום, ואעפ"כ מותר לשלטלו כמו שהוא עצמו הביא רא').

והנה גם הגר"א כתב כמהרי"ל דאסור לשלטלו, ומיד אחר המילה יזרוק האיזמל מידו. והביא רא' מהתוספתא דיו"ט ראשון שחל בשבת כיון שיצא ידי מצוה אסור לשלטלו וכן משמע בירושלמי, אם הניח הלולב על הרצפה, שנקרא לתורה, אסור לו שוב לשלטלו, הרי דלאחר שנשל אסור לשלטל. ולכאורה מדברי הירושלמי הללו מוכח דרק אם הניחו על הרצפה אסור לשלטלו, אבל אם אינו מניחו על הרצפה נוטלו לכל מקום כמנהג אנשי ירושלים, והוא כתב שצריך לזרוק האיזמל מידו, ואין ההיתר של נמצא כבר בידו דכתב המ"א, דזה אמרו רק במוקצה מחמת כלי שמלאכתו לאיסור, אבל לא במוקצה גמור.

ונראה דצריך לחלק בין לולב לסכין של מילה, דבלולב ההיתר לשלטל הוא, משום דכל זמן שלא הניחו מידו הוי המשך מעשה המצוה, כעין הידור מצוה, שהמצוה נמשכת, ורק אם הניח מידו, כבר נגמרה המצוה, דכשנוטל הלולב שנית הוי נטילה חדשה, ולא שייך הידור אלא כמעשה המצוה עצמה, ולכן אנשי ירושלים נטלו הלולב לכל מקום, כל זמן שלא הניחו, אבל בסכין של מילה ודאי דברנע דגמר המילה נגמרה המצוה, ואין שום טעם להחזקת הסכין משום חיוב מצוה, ולכן כתב הגר"א שיזרוק מידו הסכין.

והנה ברש"י במסכת סוכה דף מ"ב ע"א כתב בד"ה קמשמע לן, כיון דראוי לנטילת אנשים תורת כלי עליו ומותר לשלטל לכל ולכן מותר לאשה לשלטל עיי"ש. ולכאורה קשה עליו מדברי הירושלמי הנ"ל, דאם הניחו מידו אסור לשלטלו, הרי דהוי מוקצה לאחר הנטילה.

ואפשר לומר דהבבלי חולק על הירושלמי, דבלשון הבבלי משמע אפילו הניחו מידו מותר, דמובא בבבלי דף מ"א ע"ב דכן ה' מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לביהכ"נ ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו, קורא בתורה ולולבו בידו, ונושא את כפיו, מניחו ע"ג קרקע, והולך לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו. הרי אף שהניחו, ממשיך לילך לבקר חולים ולולבו בידו, ודלא כלשון הירושלמי, שאם מניחו שוב אינו נוטל, א"כ הבבלי חולק על הירושלמי, ודברי רש"י הם כדברי הבבלי.

אך דא"כ יקשה מה יענה הגר"א לדברי הבבלי, וצריך לומר דלפי הגר"א הירושלמי והבבלי לא נחלקו. דהירושלמי מייירי בחג עצמו, והבבלי מייירי בחוה"מ, ואולי גם הלשונות מדוייקים כן, דבירושלמי לא הזכיר שהולכים לנחם אבלים,

אלא לבקר החולה ושאר הדברים המוזכרים בכבלי, משום שבחג ודאי אין חולכים לנחם אבלים, אבל הכבלי כתב נחום אבלים, משום דמיירי בחוה"מ, ולכן אולי הי' איזה הליכה לנחם אבלים, ולכן מותר לטלטלו לאחר שהניחו משום דלא שייך מוקצה, ואף שיש ניחום אבלים ביו"ט, אבל נראה שאין דין ללכת לנחם אבלים, אלא שמותר לנחם ביו"ט, עיין פ' במה מדליקין].

אלא דלדברינו קשה הרי הטעם שיש איסור טלטול לאחר ההנחה, כי אין כבר מעשה מצוה, ומדוע לפי הכבלי לקחום שוב אפילו בחוה"מ, וצ"ל דלא הוי ממש כהמשך המצוה, ולכן ודאי נעשה מוקצה ואיסור בטלטול אחרי שהנחת, אבל חבוב בעלמא יש כאן, ולכן אנשי ירושלים היו נוטלים הלולב כל היום.

בסוגיא דשופר של עולה

יעקב דוד גארדאן

חבר הכולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' ראש השנה דף כח. אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לה לחולין שלמים דלאו בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב בהו ולא נפקי לחולין, ע"כ. ובספר טעם המלך על הרמב"ם פ"ח מהל' לולב (אות קצ"ב) הקשה, אמאי לא אמרינן עשה רוחה ל"ת ריבא עשה דשופר וירחה ל"ת דמעילה דהא לקמן דף לב: על מתני' דאין מעבירין עליו את התחום קאמר בגמ' מ"ט שופר עשה הוא ויו"ט עשה ול"ת ואין עשה רוחה ל"ת ועשה, ממילא במעילה דליכא אלא לאו כמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' מעילה ה"ג, אמאי לא דחינן להו, ודוחק לומר דאיידי כדאית לי' שופר אחר (דאז הוי אפשר לקיים שניהם ולא אמרינן עדל"ת), דהא סתמא אמר למילת' והוה לי' לפרושי, ומדלא מחלק, משמע אפי' בלית לי' אחרונא נמי לא יצא בשופר של שלמים. (וקושיא זו הובאה ג"כ בספר רביד הזהב בדרוש לשבת שובח).

ונ"ל לתרץ בהקדם מ"ש בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' ק"ה ליישב קושיא על משנה הנ"ל דאין מעבירין עליו את התחום ואין מפקחין הגל דקאמר טעמא בגמרא משום דאין עשה רוחה ל"ת ועשה, א"כ תיקשי לך למ"ד במס' שבת כר: דיו"ט הוי רק ל"ת א"כ אמאין אין מפקחין, בשלמא לשיטת הר"ן שם ניחא, דכתב דבאמת איכא עוד טעם דלא הוי בעידנא מ"מ קושטא קאמר דהוי עשה ול"ת, ממילא למ"ד דיו"ט הוי רק ל"ת אוקי טעמא דמתני' משום דלא הוי בעידנא, אבל לשיטת השבולי לקט (הובא במג"א סי' תמ"ו סק"א) דשופר הוי עשה דרכים ולא בעינן בעידנא ומשו"ה נקט בגמ' דעשה ול"ת, א"כ הקושיא במקומה עומדת למ"ד דיו"ט הוי ל"ת גרידא. ותירץ הכת"ס דמבואר בש"ס בדוכתא טובא דעשה השוה בכל חמורה מאינה שוה בכל, ולפי"ז למ"ד דציצית לאו מ"ע שהזמ"ג היא ונשים חייבות כדאיתא במנחות דף מג. דלילה זמן ציצית, ממילא הוי ציצית עשה השוה בכל ואי אפשר ללמוד מכלאים בציצית דעשה

שאינה שוה בכל תדחה ל"ת השוה בכל, כגון עשה דשופר לל"ת דיו"ט דשוה בכל דגם נשים חייבות ביו"ט. ולפי"ז מיושב שיטת השבולי לקט דמאן דאמר דיו"ט הוי רק ל"ת בע"כ מוקי מתני' דלא כהלכתא כמ"ד דציצית הוי שוה בכל, וממילא שופר דאינו שוה בכל א"א לרחות הל"ת דיו"ט דליכא למילף מכלאים בציצית, והגמ' נקטה הטעם כמ"ד דיו"ט הוי עשה ול"ת דאז אתיא מתני' כהלכתא כר' שמעון דלילה לאו זמן ציצית.

ולפי זה מתורץ קושיית טעם המלך על רב יהודה אמאי לא אמרינן דיבא עשה דשופר ותדחה הל"ת, דהנה איתא שם במנחות מג. דרב יהודה רמי תכילתא לפרזומא דאינשי ביתי' ומפרש הגמ' דקסבר מ"ע שאין הזמן גרמא היא משום דנוהגת בלילה ולכך נשים חייבות, וכ"כ התוס' בסוכה יא. ד"ה דרב עמרם, דרב יהודה דמנחות פסק כרבנן דנשים חייבות, א"כ שוב ליכא למילף מכלאים בציצית דעדל"ת רק בעשה השוה בכל דומיא דציצית וכדברי הכת"ס הנ"ל, וממילא מ"ע דשופר דנשים פטורות אי אפשר לרחות הל"ת, נמצא דלרב יהודה לשיטתו לא קשה קו' הטעם המלך. ועפי"ז יש ליתן טעם לשבחא אמאי פסק רב יהודה דלילה זמן ציצית אע"פ דסתמא דתלמודא משמע דהלכתא כר"ש וכמ"ש התוס' סוכה יא. דאפשר דס"ל כמ"ד דיו"ט הוי רק ל"ת, וע"כ מוקי מתני' דאין מעבירין עליו את התחום כרבנן דלילה זמן ציצית וכמ"ש בכת"ס הנ"ל, וכיון דאיכא סתמא דמתני' פסק כוותי'.

אמנם תירוצו הנ"ל הוא רק אליבא דרב יהודה, ובאמת קושייתו הוא גם אליבא דרבא דפליג שם על רב יהודה וסבר בס"ד דאחר זה ואחר זה לא יצא דגם בשופר של עולה באיסורא תקע ולא יצא דמצות ליהנות ניתנו ואח"כ מסיק דאחר זה ואחר זה יצא דמללה"נ וקשה לפי הס"ד אמאי לא יצא יבא עשה וידחה לל"ת, ולכאורה ה' אפשר לתרץ גם לרבא על דרך הנ"ל, שהרי רבא הוא חד מהנך אמוראי דס"ל בשבת כד: דיו"ט הוי רק ל"ת (ומשו"ה איצטריך קרא דאין שורפין קדשים ביו"ט עיי"ש). וממילא מוכרח לאוקי מתני' דאין מעבירין עליו התחום כרבנן דלילה זמן ציצית וכמ"ש בכת"ס הנ"ל, וכיון דאיכא סתמא כוותי' אפשר דסבירא ל' כן, ומשו"ה לא דחי העשה דשופר לל"ת דמעילה, דעשה דשופר אינו שוה בכל.

ובזה ה' מרווח לן להבין הפלוגתא דרבא ור' זירא במנחות מ: בטעמא דגזרו רבנן בסדין בציצית, דרבא אמר גזירה שמא יקרע סדינו בתוך ג' ויתפרנו ופסול משום תעשה ולא מן העשוי ור' זירא קאמר הטעם גזירה אטו כסות לילה דאז יש איסור כלאים דליכא מצות ציצית, ובתוס' שם בד"ה משום כסות, כתבו דכן עיקר להלכה כטעם הזה, ולכאורה צריכין להבין מדוע נאיר רבא מטעמא דר' זירא, ולדברינו ניהא, דרבא יש לו הוכחה מסתם מתני' דהלכתא דכסות לילה חייב בציצית וע"כ אמר הטעם משום תעשה ולא מן העשוי. אמנם באמת לא מסתבר הכי דרבא דבתראה הוא והלכה כמותו בכמה דוכתי יהי' כאן דלא כהלכתא, דהא התוס' בשבת כה: ד"ה גזירה, ותוס' סוכה יא. ד"ה דרב עמרם, ותוס' מנחות מ: ד"ה משום הביאו כמה ראיות דהלכה כר"ש דכסות לילה פטור יזציצית, וכתבו דהא דרב יהודה ורב עמרם רמו תכילתא, משמע דרוקא הם היו עושין כן מדלא

הוזכר שאר אמוראי, וא"כ משמע דרבא ס"ל כהלכתא, וא"כ צריך לומר דהא דפליג רבא על ר' זירא במנחות אינו משום דלא ס"ל דכסות לילה פטור, רק דלא חש לגזירה זו, ועוד, דהא גופא אם רבא ס"ל דיו"ט הוא רק ל"ת גרידא, תלוי במחלוקת, דהתוס' במס' ביצה ה: ד"ה סוף, כתבו דלרבא יו"ט הוא רק ל"ת, אבל התוס' בשבת כד: ד"ה ולא מילה, כתבו דלר"י רבא נמי ס"ל דיו"ט הוא עשה ול"ת, והר"ר יוסף פורת כתב דלרבא הוא רק ל"ת. ובאמת מדברי הר"ר יוסף פורת נסתר ג"כ תירוץ הנ"ל, דכתב שם דלא גרים בדברי רבא (במילה שלא בזמנה) דאתיא בקל וחומר דהא בלאו ק"ו נמי אתיא מכח עדל"ת דעשה דמילה דוחה לל"ת דיו"ט, (ומשו"ה איצטריך קרא לבדו למעוטי) עיי"ש. והשתא אי נימא דרבא סובר דעשה שאינו שוה בכל אינה דוחה לל"ת, האיק ס"ד דמילה ידחה ל"ת דיו"ט הא מילה לא היא שוה בכל. (וכן ראיתי בס' בן אורי עמ"ס שבת בפרק ראד"מ דף קלב: דהק' להרמב"ם בפ"א דהל' מילה ופ"י דהל' שומאת צרעת, דמשמע דצרעת הוא רק ל"ת, א"כ ל"ל קרא „בשר" להתיר מילה בצרעת, תיפ"ל דעדל"ת אע"פ דמ"ע דמילה אינה שוה בכל מ"מ נלמד מציצית דג"כ אינה שוה בכל, וזהו כדברינו). היוצא לנו מזה דאף אי נימא דרבא הוא יו"ט רק ל"ת גרידא, מ"מ סובר דעדל"ת אפי' עשה שאינה שוה בכל וכדברי הר"ר יוסף פורת, והדרא קושית הטעם המלך לדוכתה.

ואפשר לומר דרבא רק לדברי רב יהודה קאמר ולי' לא ס"ל, וחילי הוא מהך דסוכה ל. דקאמר שמואל כלולב ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול, ורבא מתרץ שם אליב', ומשמע דס"ל כוותי', וכ"כ בהדיא בס' תולדות אברהם עמ"ס פסחים דף ל"ה בסוגיא דמצה של טבל (וכ' שם דמהאי טעמא פסק הרמב"ן כשמואל משום דרבא ס"ל כן), והרמב"ן פי' שם בסוכה דאייירי ביו"ט שני במקדש דהוי מצוה דאורייתא, ומזה מוכח דשמואל ורבא לית להו כלל מצוה הבאה בעבירה אפילו במצוה דאורייתא, והנה כאן כ' הריטב"א הטעם דלא יצא בשופר על שלמים ועולה משום מצהב"ע, וכ"כ הטורי אבן, ושנה בו בתשובותיו בשאנת ארי' סי' צ"ה, א"כ א"א לומר דרבא טעמא דנפש' קאמר בס"ד דלא יצא, דהא הטעם הוא משום מצהב"ע ואיהו ל"ל הך סברא כלל, וע"כ דלדבריו דרב יהודה קאמר דס"ל הטעם משום מצהב"ע ואעפ"כ בעולה יוצא, וע"ז קאמר רבא דלדבריו אחר זה ואחר זה לא יצא.

אבל זה אינו, דהנה התוס' בגיטין דף נה. ד"ה מ"ט כתבו דרב יהודה (דמכשיר שם חטאת גזולה) לא חייש למצוה הבאה בעבירה, וא"כ אפילו אם רבא לדברי רב יהודה קאמר, מ"מ על רב יהודה גופי' קשיא. והטעם המלך שם הק' כן על השאנ"א הנ"ל בס' צ"ח שכתב טעמא דשופר משום מצהב"ע, והק' דנעלם מעיניו הדולחים דברי התוס' בגיטין ע"ש. ועוד קשה דברי הריטב"א אהדרי דכאן כתב טעמא דמצהב"ע, ובגיטין שם כתב נמי דרב יהודה לית לי' מצהב"ע. ועוד קשה על השאנ"א דרייק מהך דרב יהודה ורבא בשופר דס"ל במצהב"ע (ול"ל דרבא לדבריו קאמר, ודו"ק) והא להרמב"ן הנ"ל בסוכה מוכח דרבא לית לי' כלל הך דמצהב"ע.

וי"ל דלא נעלם מעיני הריטב"א ושאנ"א, רק דיש לחלק כמ"ש המהר"ם

שיק עמ"ס פסחים (הנדרת מחדש) ברף לט. שכ' דגם שמואל (וה"ה רבא דס"ל כשמואל כנ"ל) בסוכה דלית לי' מצהב"ע מודה במרור של טבל וכדומה דשייך מצהב"ע משום דבשעת עשיית המצוה נעשית העבירה, משא"כ בגזול נעשה העבירה קודם. ובזה מיושב הסתירה מסוכה דלולב הגזול וגם מחטאת גזילה דשם נעשה העבירה מקודם, משא"כ בשופר דבשעת תקיעתו נעשה העבירה דמעילה. (ועי' מנחת חינוך מצוה א' דכ' לתרץ הירושלמי דיוצא מ"ע דפרו בולד ממזר, והק' אמאי לא הוי מצהב"ע, ותרץ עפי"ד השע"מ דמצהב"ע דוקא אם בשעת עשיית המצוה נעשה עבירה ובגזילה עובר בשעת עשיי' על והשיב את הגזילה עיי"ש, וזה לכאורה דלא כדברי מהר"ם שיק, אבל הוא נזהר מזה, דכ' דשם הוי בשב ואל תעשה עיי"ש). לפי זה י"ל דרבא ורב יהודה שניהם מורים כאן דהוי מצהב"ע ולית לן ההוכחה, דרבא לדברי רב יהודה קאמר, ומסתמא זהו סברתו וכמ"ש השאנ"א, והדרא קושיית הטעם המלך לדוכתה אליבא דרבא. (ולשיטת התוס' סוכה ל' ע"א דשמואל דוקא במצות דרבנן ל"ל מצהב"ע, ודאי ל"ל לדברי ר"י קאמר).

ומזה ק' על דברי חתן הנו"כ בסו"כ נו"כ ח"א, דכ' בהך איסור דשופר של שלמים הוי רק איסור דרבנן דלא כדברי תוס' דנדרים י. ד"ה אדם דאע"פ דליכא מעילה, איסור דאורייתא איכא. וכתב דכמו דס"ל ממצהב"ע באיסור דרבנן ה"ה דמצוה דרבנן, (ובאמת הסברא י"ל דתלוי זב"ז כמ"ש הנהיגות דבררבנן האיסור שייך על הנכרא ממילא אין החפצא מאים, וה"א במצוה, רק פעולת האדם רצוי ולא איכפת לן אי החפץ מאים ודו"ק. ועי' בית האוצר ח"א קס"ב ג' וב'), וקשה דהא רבא ס"ל כשמואל דבמצוה דרבנן ליכא מצהב"ע ואעפ"כ כתב כאן בס"ד דלא יצא, ולפי' דבריו הוי איסור דרבנן ודינא שוה למצוה דרבנן, ומזה ראי' לתוס' נדרים דיש איסור דאורייתא.

וג"ל לתרץ דלא שייך הכא עדל"ת, דהריטב"א כתב עוד טעם אמאי לא יצא דאי יצא יש לו הנאה ועובר ואי לא יצא ליכא הנאה ממילא מוטב לומר דלא יצא כדי שלא יעבור באיסור מעילה, וכ"כ הרשב"א ביבמות קנ: במעגל של ע"ז עיי"ש, והובא ג"כ בשע"מ. וי"ל דזה מדויק מאד אליבא דרבא דאיהו מרא דשמעתתא דכל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד ל"מ (תמורה ד:), וביאר המהרי"ט דזהו דוקא אם עיי"ז מתוקן האיסור, ממילא הכא אם אמרינן דלא יצא המצוה דתק"ש, שוב ליכא הנאה, ומתוקן האיסור. ובנוב"י רוצה לתלות הך דמצהב"ע בהך דאי עביד לא מהני.

אבל באמת י"ל דאפילו אי לא ס"ל להך סברא דכ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ, מ"מ מודה בהך סברא, דהתם הפי' דעבר עבירה ועי' כן רוצה לפעול פעולה, אז י"ל כיון דעבר עבר מהני, אבל כאן דכל זמן דלא קיים המצוה (דהיינו הפעולה) ליכא עבירה כלל, ממילא מוטב שלא יקיים המצוה כדי שלא יעשה איסור. לפי"ז י"ל, דבשלמא בכל עדל"ת לא שייך לומר דלא יצא המצוה כדי שלא יעשה האיסור דאפילו לא עשה המצוה מ"מ עבר עבירה, כגון במצה של חדש או טבל, דכ' השאנ"א סי' צ"ו דיבא עשה ותרחח הל"ת (ועי' תוס' קידושין לח.). אפילו אם לא קיים העשה עובר כל"ת, ולא נעשה העבירה ע"י המצוה, אז גלתה התורה

דעל"ת, אבל כאן דע"י המצוה נולדה העבירה בהנאתו אז לא שייך עדל"ת דאדרבה מוטב שלא יקיים ולא יתחדש האיסור, ובפרט לרבא דסובר דכ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ, ומיושב קושיית הטעם המלך אמאי לא אמרינן עדל"ת. אמנם יש לדחות, דאפשר דכמו דמותר לקיים עשה במקום ל"ת, ה"ה כאן אעפ"י דעיי"ז נולד האיסור, דכיון דעל"ת, לא אמרה תורה לא תעביר, וגם לא שייך למימר מוטב שלא יקיים המצוה ולא יעשה איסור, דאדרבה מוטב שיעשה האיסור כדי שיקיים המצוה. וי"ל כעין סברת האור שמח בהל' חו"מ פ"ו ה"ז, דכי על מ"ש השאנ"א סי' צ"ו דבמצה של טבל שייך עדל"ת, וכ' דלא שייך, כיון דעצם אכילה זו מאיס לגבוה א"א לומר דאמרה תורה לקיים המצוה בזה, ועיי"ש דמחלק בין זו לכלאים בציצית וחדש. ועיקר היוצא מזה, דאפילו אי בעידנא דמעיקר לאו מקיים עשה נמי איכא גוונא דמאים ואינו דוחה, ואפילו אם לא נאמר כסברת האור שמח, מ"מ י"ל דזהו דוקא דעבירה לא נולד ע"י המצוה, אבל כאן דע"י המצוה נולדה העבירה זהו מאיס מאוד וא"א לומר דהתורה ציוותה לקיים מצוה שנולדה על ידה עבירה, ומשום"ה מוטב שלא יקיים המצוה כדי שלא תגרום מעשה העבירה, ודוק בסברא זו.

אמנם עדיין נשארה קושיא אחת על סברא זו, והיא קושיית הברית אברהם הנודע, דאיך ילפינן עדל"ת מכלאים בציצית דבעינן דוקא בעידנא, הא כלאים עובר מיד בהעלאה וציצית אינו מקיים עד שיתכסה בה כדרך מלבוש ולא הוי בעידנא. ותירץ בישועות יעקב (סי' י"ג סק"א) דלכאורה אין כאן איסור כלאים למ"ד דבעינן שוע טווי ונוז וציצית הוי רק קשר עליון, רק דכיון דאחשבה רחמנא חיבור לענין ציצית, ה"ה לענין כלאים, וממילא מתורץ קו' הבר"א דכל זמן דלא נתכסה בה לא הוי איסור כלאים דלא חשוב חיבור, ובשעת הלבישה אז אחשבה לחיבור והוי בעידנא, עכת"ד. ולפי"ז קשה הא אי לא קיים מצות ציצית ליכא איסור כלאים כלל, ואעפ"כ אמרה תורה דעל"ת, וה"ה לשופר דהא עדל"ת ילפינן מכלאים בציצית ולא אמרינן בציצית דהוי מאיס בשביל זה, ונסתר תירוצי הנ"ל.

ויש לחלק דהתם בכלאים בציצית כתב ר"ת במנחות מ: בתוד"ה תכלת, דהותרה, ממילא לא שייך לומר דע"י מצות ציצית נולד איסור כלאים דכיון דהותרה, לא הוי כלל איסור כלאים ולא שייך לומר דמאים, משא"כ בשאר עדל"ת דהוי דחוי' והוי מעשה איסור, אז שפיר י"ל כמ"ש לעיל דמוטב שלא יצא כדי שיתוקן האיסור והוי המצוה מאיס דע"י נולד מעשה עבירה. וי"ל דהוכחת ר"ת דהותרה היא מכח סברא הנ"ל, דאי הוי דחוי' אמאי מהני קיום המצוה. ועוד י"ל סברא בזה דהותרה, משום דבאמת אין כאן חיבור לכלאים רק ע"י דאחשבי' רחמנא בציצית וכד' ישוע"י הנ"ל, ממילא כאן דגלתה תורה דלא משנחינן בכלאים והוי כמו דלא אחשבי' חיבור לכלאים רק לציצית, ממילא הותרה דלא הוי בכלל חיבור לכלאים, משא"כ בשאר איסורים הוי רק דחוי', ושוב ל"ל דלא אחשבי', דהא בלא אחשבי' יש איסור, משא"כ בשופר אין לומר דהותרה מכח

סברא הנ"ל (דתלוי בהנאת המצוה), ואי ערל"ת לא אחשבה להנאה, דהנאה דאיסור הבא מכח מצות ליהנות ניתנו לא אחשבי' רחמנא רק היא מציאות דאדם נהנה בה כמו שאר הנאות, ולא שייך לומר דהתורה לא אחשבי', ומשו"ה הוי רק דחוי', ודוק בכ"ז.

בענין קידוש בתפלה ועל הכוס

אברהם אפרים גאטהייל

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

בהל' שבת סי' רע"א ס"ב כ' הדגול מרבכה להסתפק באיש המקדש ומוציא אשתו ובני ביתו, אם הנשים לא התפללו ערבית, וא"כ האיש אינו מחויב מה"ת והנשים שלא התפללו חייבים מה"ת, אם יוצאים בשמיעתן מן האיש, ואף שכל הברכות אף שיצא מוציא וכו' היינו מטעם ערכות שכל ישראל ערכים זה בזה כמ"ש רש"י שם, והרי כ' הרא"ש במס' ברכות שהאשה אינה בכלל ערכות, עכ"ל. והנה הגרעק"א כבר ענה עליו וסבר דודאי יכול האיש להוציא ידי חובתה עיי"ש.

והנה במס' שבת דף כ"ג ע"ב אמרי' אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום מהו ק"ה עדיף דתדיר או דלמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא בתר דאיבעיא הדר פשטא נ"ח עדיף משום פרסומי ניסא ע"כ. וכ' הר"ן וא"ת היכי דחינן קידוש היום דאורייתא משום נר ביתו ונר חנוכה י"ל דלא דחינן לי' דהא אפשר לקדושי אריפתא אלא דאי לאו משום שלום ביתו ופרסומי ניסא מצוה מן המוכרח עדיף טפי בחמרא וכו' עכ"ל. והמהרש"א בערבי פסחים דף קיג. ד"ה דמשייר מקידושא הוכיח מהך איבעיא דהא דמקדשין על ריפתא היינו דוקא היכא דליכא יין עיי"ש. אבל הרא"ש בפרק ערבי פסחים סי' י"ז כ' להביא ראי' לדברי ר"ת דסבר דאין מקדשין על הפת וז"ל, ועוד ראי' דבעי בפ' כמה מדליקין נר חנוכה וקידוש היום איזה מהן עדיף ואי מצי לקדושי אריפתא פשיטא שיש לו ליקח נר ולקדש אריפתא הילכך ה' אומר ר"ת שאין מקדשין על הפת כלל, ע"כ. ואח"כ כ' וז"ל, ונהגו העם לקדש על הפת וכן הסכימו כל הגאונים וכו' והאי דנר ביתו לאו ראי' היא דסד"א כיון דעיקר מצותו על היין ידחה נר ביתו עכ"ל. וע"ז כ' בקרבן נתנאל וז"ל, ובהא יתיישב נמי מה שמקשין על הרמב"ם ואינך פוסקים דס"ל דיוצאים בקידוש שבתפילה וא"כ מה איבעיא לי' פשיטא נר ביתו עדיף דיצא בקידוש שבתפילה עכ"ל.

והנה באמת הקי"ה הפני יהושע דכיון דע"כ הא דאיבעיא לרבא בנ"ח וקידוש היום איירי בשיש לו נר ביתו דאל"כ הא פשיטא לי' דנר ביתו קודם

משינחם, אע"כ בשיש לו, וא"כ האיך פשוט לי' דנ"ח עדיף משום פירסומא ניסא, הא בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ורדיו, ואע"כ דאינו יוצא בזה לכתחלה מ"מ האיך נדחה קידוש היום לגמרי בשביל זה. ואפשר לפ' מהמעם שכ' הרא"ש ז"ל דאפשר לקדש אריפתא, עכ"ד. והנה כל זה לדעת הרא"ש דס"ל כהרשב"ם בערבי פסחים דף ק"ו ע"ב דמקדשין אריפתא אבל ר"ת דלא ס"ל הכי דא"כ מה בעי רבא, פשיטא דנ"ח עדיף, אלא ודאי דאין מקדשין אריפתא, א"כ קשה האיך פשיט לי' לרבא לבסוף דנ"ח עדיף מק"ה הא קשה קושית הפ"י דיצא על שולחנו, אלא ודאי צריך לומר דס"ל לר"ת דכיון דיוצאין י"ח ק"ה דאורייתא בתפילה לכן נ"ח עדיף דאי יהדר לקדש על היין דוקא אז יבטל הפרסומי ניסא דנ"ח, דהא עיקר מצות נר חנוכה הוא משום פירסומי ניסא, ואע"פ דיכול לצאת בשעת הסכנה על שולחנו, מ"מ חסר ענין דפרסומי ניסא, משא"כ להיפך, דאין ק"ה בטל דהא מקדש בתפילה ק"ה דאורייתא. וכעין זה כ' העט"ז סי' תרע"ח דאפילו למ"ד דהבדלה דאורייתא, מ"מ נ"ח עדיף דכבר יצא הבדלה בתפלה. ומסברא זו פשוט לי' סוף סוף לרבא דכן הוא, אבל מקורם הוה מסופק כיון דק"ה דאורייתא ונ"ח אינה אלא דרבנן אפשר דעדיף שיעשה ק"ה בשלימות כאשר צוהו מדרבנן על היין ויבטל פרסומי ניסא דנ"ח דרבנן. ובזה מדויק הא דפשיטא בכפל לשון דנ"ח עדיף משום פרסומי ניסא, פי' דאע"פ דיכול לקיים נ"ח על שולחנו אבל חסר פ"נ ומשו"ה לא כתב סתם נ"ח עדיף, רק משום פרסומי ניסא ודו"ק.

והנה הפמ"ג בפתיחה כוללת להל' שבת בח"ד אות י"א כ' וז"ל קיימ"ל ספק דרבנן לקולא ויש להסתפק הדמיון יש סכך פסול בסוכה מדרבנן והיכא שיש ספק בו כעין פלוגתא דרבוותא וכדומה אי אמרינן ספק דרבנן לקולא א"ר דיש בו דררא דאורייתא דכל שאסרו רבנן אף מדאורייתא לא יצא כמו שיראה הרואה בתוס' סוכה ג' א' בראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית אלו היית נוהג כן לא קיימת מצות סוכה מימך וכו' עכ"ל. ואפשר י"ל דהרא"ש ס"ל כדברי הפמ"ג דכל שאינו יוצא י"ח דרבנן אף מדאו' לא יצא, ולכך מוקי מה דפשיט רבא דנ"ח עדיף משום דיכול לקדש אריפתא ולא מחמת דכבר יצא בתפלה דבאמת לא יצא כמ"ש הפמ"ג, משא"כ ר"ת דלא ס"ל דיכול לקדש אריפתא, ומוכרח ליישב משום דיוצא י"ח דאו' עכ"פ בתפילה, לא מצי ס"ל כהפמ"ג, אלא דאף דאינו יוצא י"ח דרבנן בתפילה דאינו על היין אעפ"כ יוצא י"ח דאו', דאל"ה האיך פשיט לרבא דנ"ח עדיף.

ועתה הדגול מרבבה דתלה הך דהאיש דכבר יצא י"ח דאו' בתפילה ואז אינו יכול להוציא אשתו במש"כ הרא"ש בברכות דאין ערבות בנשים, הא הרא"ש הוא דסובר כמ"ש הפמ"ג דכשאינו יוצא י"ח דרבנן אף מדאו' לא יצא, א"כ מה שיצא י"ח דאו' בתפילה לאו כלום הוא, א"כ האיך קאמר שהאיש שחזר מבית"כ אחר שהתפלל ערבית ואשתו לא התפללה דאינו יכול להוציאה, הלא שניהם מחויבים אף מדאו', שהאיש לא יצא מדאו' בתפילה כנ"ל, ועוד דאנן קיימ"ל כוותי' דהרא"ש דמקדשים על הפת, א"כ לכאורה אין חשש למ"ש הדגול מרבבה.

ואפילו לשיטת ר"ת דס"ל דאין מקדשים על הפת דאז ודאי ס"ל דיוצאין י"ח דאו' אף דלא יצא י"ח דרבנן דאלת"ה האריך פשיט לי' לרבא דנ"ח עדיף כנ"ל, א"כ יצא י"ח ק"ה בתפילה וכשבא לביתו זו אשתו שלא התפללה והיא מחויבת מדאו', י"ל דאין לחוש למש"כ הדגול מרבבה, דאפשר דלא ס"ל כהרא"ש ונשים ג"כ בכלל ערבות הן, וא"כ קיימ"ל דאף שיצא מוציא, נמצא דאע"פ שהאיש מחויב רק מדרבנן מוציא את אשתו דאו'.

והנה בס' קול יהודה הק' בשם בעמח"ס בית שמואל על התוס' (ברכות כ' ע"ב) ד"ה נשים בברהמ"ז דאורייתא כו' שהק' ותימה כהנים ולוים נמי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ וא"כ לא יוצאו אחרים י"ח בברהמ"ז, ע"כ. והביא שיטת הרא"ש דנשים לאו בכלל ערבות, והק' הגאון דלפי הרא"ש לא מקשה התוס' מידי דכהנים ולוים ישנם בכלל ערבות ע"כ. ולפי הנ"ל לק"מ דאולי התוס' בשיטה דנשים בכלל ערבות הן, וראייתם נ"ל, דק"ל קושיית הצ"ח על הרא"ש מעובדא דשמעון בן שטח (שם מ"ח ע"א) דמשמע דאם הי' אוכל כזית הי' מוציא ינאי וחביריו שאכלו כדי שביעה, והרי שם אכלה גם אשת ינאי ואם נשים בבהמ"ז דאו' ובנשים ליכא ערבות א"כ האריך יכול להוציאה, ומה דתירץ שם בצל"ח דכיון דמחויב שמעון בן שטח להוציא ינאי וחביריו משום ערבות אז מיקרי מחויב ויכול להוציא אף אשת ינאי, אפשר דס"ל להתוס' דלא כן הוא, דמה שמחויב לברך ברהמ"ז כדי להוציא אחרים משום ערבות לא נקרא משו"ז מחויב כמו מי שאכל פת, ולגבי מי שהוא ערב מחויב לברך בשבילו, ולמי שאינו ערב אינו יכול לברך בשבילו, והבן.

ולפי הנ"ל נלפע"ד, לפי שיטת ר"ת דמה דבעי רבא הוא אם ק"ה כיון דיכול לצאת י"ח דאו' בתפילה וא"כ נ"ח עדיף מינ' או דלמא כיון דבתפילה אינו יוצא י"ח ק"ה מדרבנן טוב יותר שיקיים ק"ה בשלימות כיון דתדיר ופשיט לי' מן הסברא שלא לבטל פרסומי ניסא דנ"ח משום שלימות המצוה דק"ה, חזינן מזה דאע"פ דעיקר קידוש היום מן התורה, מ"מ אין זה מעלה לענין חיוב דרבנן לקדש על הכוס, לחושבה כעין דאורייתא, דאל"כ פשיטא דעדיף מנר חנוכה דהוי דאורייתא נגד דרבנן, א"כ לפי"ז פשוט נמי מה דמסתפק בס' עולת שבת סי' רע"א סק"ג וז"ל, משמע אפי' אין לו פת לאכול יין קידוש קודם (דלא כהמ"א), ולפמ"ש התוס' בריש נזיר (דף ד.) דקידוש על היין אינו אלא מדרבנן אע"פ דקידוש עצמו הוא מדאו', על היין הוא מדרבנן, צ"ע אם היין קודם לפת, ולפמ"ש הרשב"א בתשובה סי' תרי"ד דאכילת הפת בשבת מדאורייתא נראה דפת קודם עכ"ל, לכאו' אפי' בלא תשובת הרשב"א, לפי שיטת ר"ת הנ"ל זה נפשט, מאיבעיא של רבא בגמ' אי שלימות המצוה דק"ה ביין עדיף ממצוה דכולה דרבנן והא מסיק דאינו עדיף אע"פ דעיקר קידוש מדאורייתא, וכן כאן אין לבטל לגמרי מצות סעודת שבת ודו"ק. (ובאמת לכאורה קשה עליו דאי אין לו פת גם קידוש אינו יוצא דאין קידוש אלא במקום סעודה כמ"ש המ"א, ואולי י"ל דס"ל כהשיות דביין עצמו יוצא במקום סעודה, ועי' בס' רע"ג).

עולת שבת בשבתו

כי תצא

יש ליישב סמיכות הפרשיות כי תצא למלחמה, לפרשת עגלה ערופה, עפ"י מה דאיתא בפ"י רש"י (סוף פ' שופטים) ידינו לא שפכו את הדם הזה, וכי תעלה על דעתך שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לו' עכ"ל. א"כ מוכח דאי היו פוטרים אותו בלא מזונות ובלא לו' הוי כאילו שפכו ידיהם את הדם, ולפ"ז מוכח דגרם בניזקין כעושה מעשה דמי וחייב, ועפ"י יש מקום להרהר ח"ו שהוא כביכול גרם בניזקין, כי חטא האדם נעשה ע"י היצה"ר שברא, כדכתיב ואשר הרעותי (מיכה ד') וכדאיתא במס' סוכה (דף נ"ב ע"ב) אלמלא ג' מקראות הללו וכו' (עיי"ש ברש"י שכ', אני בראתי את יצה"ר המחטיאם וגרמתי להם כל זאת). אך איתא בפ"ק דבבא בתרא מאי אהררי חברי' לאיוב כו' ברא יצה"ר ברא תבלין, דהיינו התורה היא התבלין שילך היצה"ר מן האדם. ולפ"ז שוב אין מקום להרהר, דהוי כדאיתא בפרק אלו הנשרפין (סנהדרין ע"ז ע"ב) אמר רבא זרק חץ וסממנים בידו ובא אחר ופיוזן ואפי' הוא קדם ופיוזן פטור דבעידנא דשרא ב' ה' יכול להתרפאות בסממנים שבידו, א"ר אשי אפילו סממנים בשוק. ולפ"ז לא הוי הקב"ה כביכול גרם בניזקין כיון שביד האדם להתרפאות בשעה דמתגרי היצה"ר, ע"י התבלין שהוא התורה.

והנה המפרשים פירשו הפרשה של כי תצא למלחמה על אויבך, דקאי על היצה"ר, והיינו אם תצא למלחמה של תורה על אויבך, מבטיח הכתוב, ונתנו ד' אלקיך בידך, והיינו כנ"ל שביד האדם להתרפאות א"ע מן היצה"ר ע"י התורה. וזהו סמיכת הפרשיות, הואיל ואמר בפרשה שלפנינו, ידינו לא שפכו את הדם, וקשה וכי תעלה על דעתך שבי"ד שופכי דמים הם, וצריך לומר, שלא פטרוהו בלא מזונות ובלא לו', ומשמע דאי לא הוי פטרוהו במזונות ולו', היו נחשבים כשופכי דמים, ומוכח דגרמא בניזקין חייב, וא"כ יש מקום להרהר ח"ו על הקב"ה כביכול שבריות היצה"ר הוי גרמא בניזקין, לזה הסמיק בפרשה שלאחרי', כי תצא למלחמה של תורה על אויבך, שהוא היצה"ר, ונתנו ד' אלוך בידך, נמצא דהתבלין מוכן בידך להתרפאות, רק המניעה הוא ממך, ואין הקב"ה הגורם. (הנאון בעל שב יעקב זצ"ל)

כי תבא

בערתי הקודש מן הבית. ע"ד הרמז, שהתוודה העושר אעפ"י שהוא טרוד במשא ומתן מ"מ כשקובע עתים לתורה או כשהולך לבה"כ פונה עצמו מעסקיו להיות הקודש מבוזר ומובדל מן הבית ר"ל צרכי ביתו, וגם נתתיו ללוי, שמחזיק לומדי תורה. ועוד צריך העושר לזוהר שלא יאמר כח ועוצם ידי, ואוני [היינו] כחי, כמ"ש ראשית אוני, וזהו לא אכלתי באוני ממנו. א"נ שנושא ונותן באמונה בלא

גזל, כמ"ש וישב עליהם את אונם, וזהו, באוני, בגזל. ולא נתתי ממנו למת, שיש שנותן מעושר לנכרים ולרשעים, כמ"ש במתני' מי שהחשיך [לו] בדרך נותן כיסו לנכרי, או שמניחו על החומר, ואח"כ כשבא לקברות אין מלוין לו, כיון שניתר החבל, כמ"ש (קהלת י"ב) עד אשר לא ירתק החבל, ממילא השקים נופלים, כי אין כסף נחשב בעה"ב, וכמו כן שלא יבער ויזלזל במתנת השי"ת בשחוק ובעריות כטמא, רק שמעתי וגו'.

(הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל²)

בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך, וגו' וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך. וי"ל בדרך רמז דהפסוק קאי על מלחמת בני ישראל עם מלכות ישמעאל, כי בני ישמעאל בצאתם למלחמה בוטחים בזכות זקנים אברהם שינצחו במלחמה, והנה מלבד ששקר בימינם, שהם אינם נקראים זרע אברהם, שהרי הקב"ה אמר לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע, חוץ מזה, הלא בני ישראל בוטחים בזכות כל שבעת הרועים, וזכותם מגין בעדם להיות נוצחים במלחמה. והנה ידוע דאברהם אבינו נקרא אחד כמאה"כ (יחזקאל ל"ג) אחד הי' אברהם. וזשה"כ, בדרך אח"ד יצאו אליך, שהם יצאו אליך בבטחם בזכות אברהם הנקרא אחד, ובשבעה דרכים ינוסו לפניך, שבזכותם של שבעת הרועים תזכו להתגבר עליהם ולנצחם עד שינוסו לפניך.

וי"ל שזהו כוונת הפסוק שאח"ז, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך, ודרשו חכמו"ל (ברכות ו' ע"א) אלו תפילין שבראש, ובתפילין של ראש יש מצד אחד שי"ן של ג' תגין ומצד השני שי"ן של ד' תגין, והוא נגד שבעת הרועים, אשר בזכותם תזכו שיראו עמי הארץ ממך.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וילך

וחרה אפי בו ביום ההוא וגו' ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי וגו' ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים. יש לדקדק דהא זהו ווידוי, דאמר ומצאוני, וא"כ מה זה דאמר, ואנכי הסתר אסתיר וגו', וכן הקשה הרמב"ן בחומש דהלא הקב"ה מקבל שבים, ותו דאמר כי פנה אל אלהים אחרים, למה לי פרט זה הלא נכלל בכלל כל הרעה. אמנם נ"ל דהרא קושיא היא פרוקא לאידך, דהנה יש לדקדק דאמר אין אלוקי בקרבי, עמי הול"ל, אך נ"ל דהכלל הוא דהקב"ה אין מצרף מחשבה למעשה רק במחשבה טובה אבל בעובד ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה, אבל מחשבה טובה דעובד ע"ז אינו מצרף למעשה, וכמו שפרשו התוס' ספ"ק דקרושין (ל"ט ע"ב תורה מחשבה).

ובזה אתי שפיר דקאמר הקרא, דיאמר הלא כי אין אלוקי בקרבי, כלומר דיאמר הרשע, הקב"ה אינו יודע מחשבות ח"ו, דאי יודע הלא אני מהרהר

בתשובה, וע"ז אמר הקרא, דמועה אתה רשע, ואנכי הסתר אסתיר, כלומר, הא ראיני מקבל תשובתך, כאשר כי פנה וגו', א"כ הוי עובד ע"ז, ובזה איני מצרף מחשבה טובה למעשה, ולכן איני מקבל תשובתו במחשבתו, וק"ל.
(הגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל³)

לראש השנה

אמרתי פירוש הפייטן כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך, עפ"י הירוע פירש"י, משה אמר האזינו השמים לפי שהי' קרוב לשמים, והאזינו הוא לשון קרוב, לכך אמר האזינו השמים, ולא רץ אמר ותשמע הארץ, דלשון שמיעה הוא למרחוק, ולפי שהי' רחוק מן הארץ אמר שמיעה לארץ, וישע"י אמר להיפך לפי שהי' רחוק משמים, אמר (ישע"י א') שמעו שמים. והנה בנוהג שבכולם אדם החוטא אל המלך פעם אחת אף [אם] יביא כל אילי נביות א"א לו לחזור לאהבתו וגדולתו הראשונה, אבל למלך מלכי המלכים הקב"ה מצינו שלום שלום לרחוק ולקרוב, מעיקרא לרחוק שנתרחק ועשה תשובה, ואח"כ לקרוב שהי' קרוב מתחילתו, דהיינו צדיק דמעיקרא, כפי דאמרינן (ברכות דף ל"ד) במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינן יכולין לעמוד. וירוע דשופר פשוט הוא רמז לצדיק כמבואר בשל"ה דמתחילה עשה ה' את האדם ישר וצדיק והוא רמז לקול פשוט שהוא תקיעה, ואח"כ בעונותיו נעשה האדם שברים ותרועה ע"י עבירות שעושה, ואם אח"כ חוזר בתשובה חזר לתקיעה כמקדם. יוצא לנו מזה שקול שופר הפשוט רומז על הצדיק, ותרועה מורה על בעל תשובה.

ומעתה זה הוא הפירוש, כי אתה שומע קול שופר, רצה לומר לקול השופר הפשוט שהוא הצדיק, שומע מרחוק, ומאזין, שהוא לשון קרוב, תרועה, שהוא לקול הבעל התשובה שמכונה בשם תרועה כפי הנ"ל שלום לרחוק והדר לקרוב, וכל זה הוראה, ואין דומה לך, שאין הקב"ה מתנהג כדרך שארי מלכי ארץ, כי גדול רחמיו וחסדיו לאין קץ ותכלית ואין סוף, וזה שאמר ואין דומה לך.
(הגאון מו"ה ארי' ליב קרא זצ"ל בעל איל המילואים⁴)

בקריאה ליום א' לראש השנה. קח נא את בנך וגו' והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך. ופירש"י דלא גילה לו מיד לאיזה הר מן ההרים, כדי להרבות שכרו. וי"ל דבמה שאמר לו הקב"ה על אחד ההרים אשר אומר אליך, רמז לו הקב"ה שכוונתו על הר המורי, דנודע דהר המורי שם הוא מקום השכינה אשר משם תצא קול ד' אל נביאיו, קול לו קול אליו, וזהו שאמר לו הקב"ה על אחד ההרים אשר אומר אליך, ר"ל על אותו ההר אשר אני אומר אליך עתה המצוה הזאת להעלהו לעולה, והוא הר המורי.

(הגאון מוה"ר מאיר אלמאש זצ"ל אבד"ק מאטערסדארף⁵)

(3) הועתק מעצם כתי"ק.

(4) הועתק מעצם כתי"ק.

ליום הכיפורים

ועניתם את נפשותיכם. מדרק הוזהר ב' אחרי, למה כתיב נפשותיכם, ה"ל לכתוב נפשיכם. ובפשיטא תרצתי זה ימים כבירים, ע"פ מ"ש המגן אברהם בסי' ו' בשם הכוונות, דהנשמה נהנית מרוחניות המאכל, והגוף נהנה מגשמיות המאכל, ומכאן זה קשורים זה בזה ע"י המאכל, ע"כ. א"כ במניעת אכילה ושתי' יש כאן ענוי לגוף ונשמה.

(הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

תצא

קאפ' כ"א פסוק י"ג. וישבה בכיתך, בבית שמשמש בו, נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה רואה בבכיתך רואה בנוולה וכו'. וכך הוא לפנינו בספרי (סי' רי"ג) נתקל בה ונכנס, נתקל בה ויוצא רואה וכו'. אבל הרמב"ם כשהביא הלכה זו (פ"ח מהל' מלכים הלכה ה') כתב, ותהי' עמו בבית נכנס ורואה אותה, יוצא ורואה אותה כדי שיקוץ בה, ולא הזכיר כלל שנתקל בה. והנראה שהי' לפניו הגרסא בספרי כמו שהוא ברש"י כת"י קלף, שהנוסחה היא, נכנס ומסתכל בה, רואה בבכיתך וכו', ולכן העתיק נכנס ורואה אותה.

קאפ' כ"ב פסוק כ"ו. כי כאשר יקום וגו', לפי פשוטו זהו משמעו, כי אנוסה היא ובחזקה עמד עלי' כאדם העומד על חברו להרגו וכו'. ברש"י כת"י קלף הנוסחה ובחזקה בא עלי', (לא עמד עלי') כי לא מצינו הלשון הזה אלא גבי רציחה כמו ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו (בראשית ד', ח'), וכמו וקם עליו והכהו נפש (לעיל י"ט, י"א). ומאשגרת לישנא שכתב כאדם העומד על חברו להרגו שהוא, לפי לשון הפסוק כאשר יקום איש, נכנס גם כאן תיבת עמד.

(5) מפנקס כת"י חידו"ת מחתנו הגאון מוה"ר אשר אנשיל יונגרייז זצ"ל אבד"ק משעננער בעל מנוחת אשר, ששמע ר"ז מחותנו זצ"ל. — הגיע אלינו מאת נכדם ירדנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז נ"י מגזי אביו הרב המפורסם וכו' אבד"ק משעננער שליט"א. ישאו ברכה מאת ד'.

(6) הועתק מעצם כת"י מתוך דרשתו ליוה"כ תקצ"ג לפ"ק. — הגיע אלינו מגזי ירדנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יצליח ד' דרכו בפעולותיו הכבירים לתורה ולתעודה.

קאפ' כ"ג פסוק א'.

לא יקח, אין לו בה לקוחין ואין קידושין תופסין בה. כן הוא גם ברפוסים הראשונים (ואין בוי"ו), ובאמת האי ואין קידושין תופסין פרושי קא מפרש את ראשית דבריו, ולא שייך כאן וי"ו המוסף, דמשמע שהם שני דברים, וברש"י כת"י קלף הנוסחא, אין קידושין, בלא וי"ו.

תבא

קאפ' כ"ח פסוק נ"ד.

הרך כך והענוג, הוא הרך הוא הענוג לשון פנוק, ומהתענג ומרוד מוכיח עליהם ששניהם אחד. כוונת רש"י רק לפרש תיבת רך, ולהוציא מן הפירוש שהביא אח"כ, שהוא מלשון רך הלבב ורחמני, ע"כ נכון יותר הד"ה כמו שהוא בדפח"ר, הרך כך, הוא הרך הוא הענוג וכו', וגם בסיום דבריו הנוסחא היא שם, מהתענג ומרוד מוכיח, "עליו". ולא כתב מוכיח, "עליהם", כי על הענוג אין צריך הוכחה שידוע פירושו, רק שבא להוכיח על הרך.

והאי ד"א הרך כך הרחמני ורך הלבב מרוב רעבתנות יתאכזרו וכו', ליתא בדפח"ר. ובדרך כלל נשתנו הנוסחאות בדברי רש"י אלו בנוסחאות שונות.

שם פסוק ס"ח.

והתמכרתם, בלע"ז איפורוודנר"ץ וו"ש, ולא יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם ע"י מוכרים אחרים מפני שנאמר אחריו ואין קונה: בדפח"ר יש כאן נוסחה אחרת וכך היא, ולא יתכן לפרש והתמכרתם לשון ונמכרתם ע"י מוכרים אחרים, שהלשון הזה מתפעל הוא מעצמו ולא נפעל וכן לא הי' כאחאב אשר התמכר (מ"א כ"א, כ"ה) מעצמו הוא לו לעבוד עבודה זרה: ועי"ש במלכים שהביא רש"י מירושלמי, חיל בית האלי שושבינו הי', ובכל יום שם דמיו ונתן לע"ג, הרי שגם שם פירושו שהתמכר ע"י אחרים, ובאמת שכן הוא גם בגמ' שלנו ע"פ זה (סנהדרין ק"ב ע"ב) תנינא בכל יום היתה שוקלת (איזבל) שקלי זהב לע"ז. אמנם המעיין בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ב) יראה שחילאל בית האלי היה שם דמיו, ואחאב נתן הדמים לע"ז, הרי שמה שכתוב התמכר הוא ע"י עצמו. וכן כתב שם רש"י בפסוק התמכרך (פסוק כ') מכרת את עצמך. ועיין ברא"ם שנראה שלא היו לפניו גם אחת מהנוסחאות שברש"י, שפירש מרעתו בדברי רש"י כשני הנוסחאות, וכן הביא בס' יוסף דעת, שבס"א אינם.

נצבים

קאפ' ל' פסוק י"ט.

ובחרת בחיים, אני מורה לכם שתבחרו כחלק החיים כאדם האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי ומעמידיו על חלק היפה ואומר לו את זה ברור לך וכו'. לנוסחא זו קשה קצת ממה שאז"ל לעולם לא ישנה אדם בנו בין הבנים (שבת דף י' ע"ב). ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ וכן ברש"י כת"י קלף הנוסחא, כאדם האומר לחברו. וכן הוא בספרי פ' ראה (נ"ג) קרוב לנוסחא זו, ר"י בן קרחא אומר משל למלך

שעשה סעודה והזמין אורחים והי' אוהבו מיסב עמהם וכו' אחז את ידו והניחה על המנה היפה וכו'. אמנם גם בתהלים (ט"ז, ה') כתב רש"י כאדם האוהב אחר מבניו ומניח ידו על חלק הטוב ואומר את זה בחר לך.

וילך

קאפ' ל"א פסוק ו"ז.

חזקו ואמצו וגו' חזק ואמץ וגו'. בישע' (ל"ה ג') עה"פ חזקו ידיים רפות כתב רש"י חזקו ל' משקל כבד, ופתרוננו חזקו את אחרים, ואם הי' בא לומר חזקו אתם שידכם רפות הי' לינקד כמו חזקו ואמצו, עכשיו שאומר להם לחזק ולאמץ אחרים נקוד חזקו ואמצו. ושם בפסוק ד' חזקו אל תראו, זה נקוד חזקו לשון קל חזקו אתם מאליכם כמו שיאמר ליחיד חזק ואמץ ולא יאמר חזק.

האזינו

קאפ' ל"ב פסוק ה'.

שחת לו. מה שאומר שחת (בחיר"ק). עיין ברש"י תהלים (ל"ח, ג') הסביר הדיקדוק באריכות.

שם פסוק ח'.

ברש"י כת"י קלף יש כאן הגה"ה, בהנחל עליון גוים, בהנחיל הקב"ה למכעיסיו את הארץ הציפן ושטפן. הגה: אמר בנימן צעיר, לזה הפירוש נאה לפרשו לשון נחלי מים, כמו שיאמר לשון נהר ונהרו (עיין ישע' ב', ב' ונהרו אליו כל הגוים פרש"י ימשכו אליו כנהרות) כן יאמר לשון נחל בהנחל, עכ"ל. והנראה שהפירוש הזה הוא רק לפי נוסחתו, אבל לפי נוסחת ספרים שלנו שהוא כשהנחיל הקב"ה למכעיסיו את חלק נחלתן הציפם ושטפם. בנוסחא זו אין להעמיס פירושו. והנראה שאין כוונתו להעמיס פירוש זה בדברי רש"י אלא לפרש הפסוק.

שם פסוק ל"ג.

וראש פתנים. בירמ' (ח', י"ד) פירש"י ראש פתנים, הוא ארס שבשנינו. ומ"ש בשפ"ח, על מ"ש רש"י וראש פתנים, כוסם, שכוסם פירושו של פתנים לא ידעתי כוונתו כי פשוט הוא שדברי רש"י נמשכים על הדבור הקודם שכתב חמת תנינים יינם, כמרורות נחשים „כוס" משתה פורענותם, וע"ז ממשיך וראש פתנים, „כוסם". ועיין בתהלים (ק"מ, ד') בפסוק חמת עכשוב תחת שפתימו, כתב רש"י, חמת לשון ארס כמו חמת תנינים יינם, שאם תפרשהו מלשון אף וכי לשון אף נופל אצל היין אלא לשון ארס, ע"כ. הרי שחמת תנינים וראש פתנים, ששניהם הם הארס, שייך בהם לשון כוס.

והפלא הוא שכתב רש"י ארס שבשנינו, דבב"ק (דף כ"ג ע"ב) אפלנו בה ר' יהודה וחכמים לדברי ר"י ארס נחש בין שניו הוא עומד ולדברי חכמים מעצמו מקיא, ולמה כתב כר"י ולא כחכמים. ובדפוס אלקבץ, לא גרס תיבת כוסם וכך היא הנוסחא, וראש פתנים, נחש שהוא אכזרי לנשוד וכו'.

תמיהות וישובים

ב' תמיהות כס' נמוקי אורח חיים

בס' נמוקי או"ח סי' ד' (אות ג') ד"ה ושמעתי כ' בזה"ל: ושמעתי מחמירים גם אם חולץ מנעליו וכו' בלי שום נגיעת ידיו ג"כ צריך נטילת ידים, ולזה אין שום מקור כלל, עכ"ל. — ופלא שלא הביא דברי העולת תמיד שם ס"ק י"ב שכ' כן, והובא ג"כ בפמ"ג שם, בא"א ס"ק י"ט.

* * *

בס' נמוקי או"ח סי' תרל"ט (אות ג') כ' להביא ראי' למנהג הצדיקים שישבו בסוכה בעת הגשמים תחת גג של ברזל, מגמ' סוכה כ"ו. דרב שרי לר' אחא ברדלא למיגני בכילתא בסוכה משום בקי, ופירש"י שם דהי' לה גג גבוה עשרה, והוי כאילו חוץ לסוכה, וא"כ למה לי לישן בסוכה, אלא ודאי דהמקום ההוא חשוב, שהוא מקום סוכה. ע"ש. — ותמיהני שהרי המג"א בס' תר"מ סוס"ק ט' הביא גמ' זאת, וכ' דלכן ישן בסוכה, דאיכא מ"ד דיצא בזה, וצ"ע.

יחיאל יהודה פאפיער
חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמו' בתוס' רי"ד

התוס' רי"ד (פסחים י"ז. ד"ה הדרם) הקשה כיון דרם מונה עם משקה בית מדבחיא א"כ היכי אקשי לעיל על רב מדם שנשמא וזרקו ואדחוק לתרוצי מדרכנן ודלא כר"י בן יועזר והא רב משקי בי מטבחיא (מש"ש מדבחיא ט"ס) תני אבל משקי בי מדבחיא ה"נ דמיטמו, עכ"ל.

ולכאורה דבריו תמוהין דנהי דמונה דם עם משקי בי מדבחיא, הא הגמ' שם כשמביא תניא כותי' דרב, מונה דם ומים למשקי בי מטבחיא, וא"כ חזינן אף דרם נקרא מדבחיא מ"מ מיקרי ג"כ מטבחיא. ועכצ"ל כן, דאל"כ לא יצויר שום משקי בי מטבחיא, דהא בהבירייתא דמונה משקי בי מדבחיא מונה שם ג"כ מים, ואם מים נקרא מדבחיא לכד כמו דם, א"כ איזה משקה יהא נקרא מטבחיא, אע"כ צ"ל דרם ומים נקרא בין מטבחיא ובין מדבחיא, ושפיר מקשה הגמ' על רב, וצ"ע ג.

יואל קלאנג
תלמיד כמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תמיהה בדברי הערבי נחל

בס' ערבי נחל פ' אמור ד"ה היוצא כ' וז"ל: כשיש שנ"ה ימים בשנה (בשנה שחדשיה שלמים) אזי ימות החמה יתירים עליו יו"ד יום, שמספר שנת החמה

שם"ה, ממילא א"כ מאחר ששנת הלבנה כלה בר"ח תשרי ממילא א"כ שנת החמה כלה בעשרה בתשרי. ועפ"ז הוא ממשיך לפ' הכתובים בפ' אמור דכיון דכתיב שם זכרון תרועה, מיירי בר"ה שחל להיות בשבת, וכיון שכן תהי' השנה בת שנ"ה יום, דכשר"ה חל ביום ז' אז יהיו החדשים שלמים זולת מעט מעט, וכותב שם בזה"ל, "והנה אחר שהזכיר דין ר"ה שחל בשבת קאמר עליה אך בעשור לחדש השביעי הזה דייקא ר"ל שהיה הקביעות בשבת, יוה"כ הוא וכו' דאז קביעת השנה שלימים והוי שנת הלבנה שנ"ה ימים אז יש בעשור לחודש זה הנקודה העיקרית (דהיינו כלות שנת החמה) ע"ש באורך.

ותמיהא לי טובא דהא אף בשנה שחדשיה שלמים לא יכלה שנת החמה כי אם ביוה"כ של השנה הבאה, ולא בשנה שחל בה ר"ה בשבת, וא"כ לא מתורץ כלל תיבת "הזה". וה' יאיר עיני להבין דבריו הק'.

אברהם אביש דעמביצער

תלמיד ישיבת קדושת ציון

קרית כאבוב

(*) ואין לומר דכוונתו דכשחל ר"ה בשבת היתה שנה שעברה שלימה, אשר כן הוא באמת ברובא ברובא שנים, ואז הוי אתי שפיר הרמז בתיבת "הזה", ז"א, שהרי הערבי נחל כתב בתוך דבריו, דכשהם חסרים אז חל ע"פ בשבת בשנה פשוטה והוא דבר שאינו שכיח, הרי דכוונתו על השנה הבאה.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של ידידינו היקרים,

האחים החשובים והיקרים בנש"ק

הרב שמואל שמעלקא לייפער נ"י

הרב ברוך פנחס לייפער נ"י

מו"ה ישראל יעקב לייפער נ"י

בהלקח מאתם אמם הרבנית מחוסט ע"ה

האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה צבי הלוי מאסבערג נ"י

בהלקח מאתו אמו הרבנית מסקולען ע"ה

האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה טובי' יוסף הכהן פרעזער נ"י

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

במס' יבמות דף ט' ע"א

מהאברך המפואר החו"ב מו"ה זאב כ"ץ ענגלענדער הי"ד
(מבאכניא)¹

ביבמות דף ט' ע"א בתוס' ד"ה ורבנן, כתבו דעלי' דכתיב גבי אחות אשה לא מופנה. וצ"ע הרי ככולה סוגיא משמע דמופנה, ובהדיא איתא לעיל (ג' ע"ב) עלי' מה תלמוד לומר. גם דברי ר"ת בתוס' לכאורה אינו מובן לפענ"ד, דאמר דאפי' מופנה החיא דאחות אשה כיון דההוא דחטאת לאו מופנה שבקינן ל' למופנה מצד אחד ודרשינן ממופנה משני צדדין כדאמרינן בהמפלת, ע"כ. והנה התוס' כתבו שם בנדה (כ"ב ע"ב) ד"ה זו, דהא דשבקינן מופנה מצד אחד היינו היכי דלא נתקבלה הגזירה שוה אלא אחדא מינייהו, והרי סברת התוס' כאן בקושייתם ע"כ סברי דנוכל למילף תרומיהו מגז"ש, וא"כ מה הועיל ר"ת בתירוצו.

נוסח התנאים*

שנכתב בין הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל

ובין אחיו הגה"צ שמואל טייטלבוים זצ"ל אבד"ק גארליץ

למזל טוב יעלה ויצמח כגן רטוב והא"ל הטוב יאמר לדרכך טוב מצא
אשה מצא טוב.

המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב ושארית לאלה דברי התנאים והברית שנדברו והותנו בין הני תרי הצדדים מצד אחד הרב החרף הנגיד מו"ה שמואל בהרב הגאון המפורסם מו"ה אלעזר ניסן טייטלבוים האבד"ק דק' דראהביטש העומד מצד בנו הבחור השנון החרף כמר ישראל יעקב יוקל שיחי

(1) נולד בשנת תער"ב לפ"ק לאביו הרה"ח מו"ה שאול יצחק הכהן ענגלענדער הי"ד מבאכניע. הי' ממוכחרי התלמידים בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף באכניע. בשנת תרצ"ה נשא אשה מעיר יאווארזנא והתיישב שמה. הי' אברך מצויין, תלמיד חכם ותיק וירא שמים, מתנהג בחסידות, ונפש עדינה ויקרה עד מאוד. בשנת הזעם נהרג עקה"ש יחד עם אשתו וילדיו, הי"ד ותנצב"ה. — ד"ז הועתק מתוך א' ממכתביו.

(* הועתק מעצם הכת"י. אפריון נמטי' לידידנו הרב מו"ה אהרן טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישמח משה—נירבאטור שהרשה לנו להדפיס נוסח התנאים הלז מעובדון אביו המנוח הרב הגאון מוה"ר חנני' יום טוב ליפא טייטלבוים ז"ל אבד"ק נירבאטור. טוב עין הוא יבורך בכט"ס.

ומצד שני אחיו הרב הגאון המפורסם מו"ה יקותיאל יהודא טייטלבוים אב"ד דק' גארליץ העומד מצד בתו הבתולה המהוללה מרת הענדיל תחי'.

ר"ד התנאים ה"ה הבחור השנון כמר ישראל יעקב יוקל הנ"ל ישא למזו"ט את הבתולה המהוללה מרת הענדיל תחי' בחופה וקידושין כדת משה וישראל ואל יבריחו ואל יעלימו לא זו מזה ולא זה מזו שום הברחות ממון בעולם רק ישליטו בנכסיהן שוה בשוה וידורו באהבה ואחזה וחבה ושלו' וריעות כארח כל ארעא.

ה"ה הרב מו"ה שמואל טייטלבוים הנ"ל אבי החתן התחייב א"ע לנרן בנו החתן הנ"ל סך שבעה מאות וחמשים רובל כסף ובתוכך נכלל המתנות להכלה חוץ מתנות קטנים ולהלביש את בנו החתן הנ"ל ליו"ט ולשבת כאחד מהגבירים מזונות ע"ש להזוג משך שתי שנים רצופים לאחר משך שתי שנים מזונות של אבי הכלה ב"פ מו"מ כו"כ כאחד מהגבירים.

ה"ה הרב הגאון מו"ה יקותיאל יהודא אבי הכלה הנ"ל התחייב עצמו לנרן בתו הכלה הנ"ל סך ארבעה מאות וחמשים רובל כסף במזומנים ובתוכם נכלל המתנות להחתן חוץ מתנות קטנים ולהלביש את בתו הכלה הנ"ל במלבושי יו"ט ושבת לפי כבודו מזונות ע"ש להזוג בכבוד משך ארבעה שנים היינו שתי שנים תיכף אחר החתונה ושתי שנים לאחר כלות משך המזונות של אבי החתן ב"פ מו"מ כו"כ צעפים ורדירים כאחד מהגבירים.

הסילוק משני הצדדים יהי' אי"ה חצי שנה קודם החתונה ליד השליש המרוצה לשני הצדדים, מקום וזמן הנשואין כפי שיתרצה שני הצדדים, ומחמת עידור וקטט ח"ו יתנהנו כתקנות שו"מ שטח"ז נגד שט"ח קנס מצד העובר לצד המקיים חצי נרן והקנס לא יופטר כנ"ל.

ע"ק מצד החתן ה"ה הרבני המופלג הנגיד מו"ה יעקב צבי וועלששק נ"י ומצד הכלה ע"ק ה"ה אחיו האברך המופלג החרוף מו"ה מנחם צבי טייטלבוים נ"י) וקנינא מהצדדים ומהחתן ומהכלה ומע"ק על כל דכתוב ומפורש לעיל כמנא דכשר למקני' בי' ולראי' באנו עה"ח אור ליום ה' ה' סיון תריו"ד לפ"ק והכל שריר וקיים.

נאום מיכאל שמש מגארליץ עד
ונאום אברהם משה כ"ץ מגארליץ עד

וליתר שאת באו הצדדים והחתן והכלה בעצמם עה"ח.
נאום שמואל טייטלבוים ונאום הק' יקותיאל יהוד' טייטלבוים
ונאו' הק' ישראל יעקב יוקל טייטלבוים

(1) כפי ידיעתנו הי' שמו של בנו השלישי של הגאון מוה"ר אלעזר ניסן טייטלבוים וצ"ל, מוה"ר נחום צבי טייטלבוים.

תעודות וסמיכות

מ.

ב"ה.

הן בא לפני האברך הרבני מו"ה חיים יושיע נ"י במו"ה שמשון שלמה נ"י אשר למד מלאכת הקודש לכתוב סתם זה איזה שנים והביא לי כתב תעודה מהרב המופלג החסיד מו"ה בערלי נ"י מו"צ דישוב לאדמו"ר כי יעיד עליו שהוא ירא השם והולך בתום לא נשמע עליו שום שמץ דופי ח"ו רק לא תהה בקנקנו לנסותו בדינים השייכים לסופר וגם אנכי אין לי פנאי לנסותו בדינים השייכים לו, והנה דינו מסור לכל רב וגדול אשר יבא לפניו האברך המוכ"ז להשתמש בעבודת הקודש הלזה ינסוהו בכל הדינים השייכים לו, אם בקי בכל הדינים יספחוהו לעבודה הקדושה הלזו ויכולים לסמוך על הרב החסיד מו"ה בערלי הנ"ל שהוא ירא השם ומוחזק בכשרות כי ניכר לי הרב מו"ה בערלי לאיש אמת וירא השם.

דברי בעה"ח ה' עקב תרכ"ד לפ"ק.

הק' חיים הלבר שטאם¹

מא.

ב"ה.

האמת ניתן לכתוב כי נשלח לי ח"ת אשר מוציא לאור כבוד הרב הגאון חו"ב צמ"ס חו"פ בנש"ק כקש"ת מו"ה דוד משה שליט"א² חתן כ"ק הגה"צ מראדאמסק שליט"א על מס' זבחים ועיינתי בהם והוטבו מאוד בעיני כי באמת ח"ת הם בחריפות ובקראות עד להפליא, ובטח כל גדולי תורה יתענגו בו, והש"י

(1) הוא כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע. — תעודה זו נשלח לנו מאת ידידנו הרב שלמה געשטעטנער שליט"א ראש הכולל פנים מאירות בירושלים עיה"ק והגיע אליו ע"י חותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר נפתלי הלברשטאם שליט"א האדמו"ר מטשאקאווע בירושלים עיה"ק. יתברכו ממעון הברכות.

(2) הוא הרב"ג מוה"ר דוד משה הכהן ראבינאוויץ הי"ד. ה' בנו של הגה"צ מוה"ר נתן נחום הכהן ראבינאוויץ הי"ד מקרימילוב. בשנת תרפ"ט נשא בת דורו הגה"צ מוה"ר שלמה חנוך הכהן ראבינאוויץ האדמו"ר מראדאמסק הי"ד. ה' חריף ובקי נפלא, ואחר חתונתו נתמנה לראש ישיבת כתר תורה בסאסנאווא. ה' לו הרבה כרכים חידו"ת על כמה מס' הש"ס וכתובם ספר זבחי כהן עמ"ס זבחים, שעליו נכתבה הסכמה הנוכחית. חיבור זה עלה כבר על מכש הדפוס, ומשעם כמס' נפסקה מלאכת ההדפסה. — הרבה חידושים ממנו נדפסו בקובצי כתר תורה ונדפסו אח"כ בספר שבחי כהן ובספר ברכת שלמה. — נהרג עקה"ש בווארשא ביום ש"ק י"ח מנחם אב שנת תש"ב לפ"ק. ר' ינקום דמו.

ד"ז הגיע אלינו מאת נכדו של הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל, ה"ה הרב המפורסם וכו' מוה"ר אלהנן היילפרין שליט"א רב ור"מ בלונדון. טוב עין הוא יבורך.

יעזור לו שיוגמר ספרו היקר ויוסיף אומץ להפיק מעינותיו חוצה, ומחמת תשות כחי אקצר ואומר שלום.

באע"ח יום ב' ויק"פ תרצ"ד לפ"ק קאשוי.

הק' שמואל ענגעל אבד"ק ראדאמישלא

נ"ב. מאוד הייתי שמח אם הי' ביכולתי לפלפל עמו בח"ת, אך אין דנין אפשר משאי אפשר.

הנ"ל

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

באתי לעורר בדבר חדש, ריש להדר לבדוק את הארבע מינים קודם נטילתם לברכה. רהנה קי"ל בשו"ע או"ח סי' ח' ס"ט דקודם שיברך יעיין בחוסי הציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך לבטלה, ובט"ז שם סק"ח כתב הטעם דאע"ג דאוקמי' לי' אחזקתו שהי' כשר, מ"מ משום חומרא דל"ת החמירו לבדוק עי"ש, ובמג"א סק"ג כתב טעם אחר להחמיר דאין סומכין אחזקה היכא דאפשר לברורי, ועוד דלא מקרי חזקה כיון שיכולים לפסוק כל שעה עי"ש, והובא להלכה בשו"ע הרב שם סי"ג ובשבילי דוד שם אות ה', וא"כ לפ"ז כל הני טעמים שייכים ג"כ במצות ארבע מינים.

והנלענ"ד בזה רהנה איתא בשו"ע סי' י"ג דמותר לצאת לרה"ר בטלית מצויצת ומוקמינן לטלית אחזקתיה שהוא מצויץ כהלכתו וא"צ לבדוק קודם שיצא בו, וכתב הט"ז סק"ג ולענין ברכה מחמירים שפי לעיל סי' ח' ס"א עי"ש, ובמג"א בסק"ה כתב וא"ת הא פסק דבעי בדיקה בשעת ברכה ולא מוקמיה אחזקתיה כמ"ש סי' ח' סעיף ט', וי"ל דשאני התם דאם לא יבדוק בשעת הברכה לא יבדקנו לעולם ובודאי א"א לעולם לאוקמי אחזקתו כיון שעשוי ליפסק, אבל הכא שבדקו בשעת הברכה ולכן א"צ לבדוק בכל פעם שיוצא עכ"ל, ובמחצה"ש שם הקשה דהא כתב המג"א לעיל בס"י ח' עוד טעם דהיכי דאפשר לבדוק אין סומכים אחזקה, ותי' דהמג"א לא ס"ל לטעם זה לעיקר אלא טעמא שמא יפסוק וזה דוקא אם לא בדק באותו היום אבל אם בדק באותו היום א"צ לבדוק, אבל הט"ז לשיטתיה דס"ל דהעיקר משום הברכה ומשום הברכה אין סומכים אחזקה ולכן כשאינו מברך יש לסמוך אחזקה ומותר לצאת לרה"ר גם בלא בדיקה עכ"ד. ולפ"ז בנ"ד לגבי בדיקת ארבע מינים תליא בפלוגתת הט"ז ומג"א, דלדעת הט"ז אע"פ שתמיד סומכים אחזקות ורק לענין ברכה דחמיר אין לסמוך עלה, א"כ גם בארבע מינים דאיכא ברכה יש להקפיד ולבדוק משום הברכה שלא יהי' לבטלה, אבל לשיטת המג"א דמעיקר הדין סומכים על החזקה גם לענין הברכה, והא דבציצית צריך לבדוק משום דא"א לסמוך על החזקה לעולם כיון שעשוי להפסיק, א"כ בנ"ד הר' מינים אין עשויים ליפסל תוך שבעת ימי הסוכות, א"כ א"צ לבדוקם.

וע' בביאור הגר"א סי' ח' שם שכתב טעם אחר לחלק דהא דאין סומכים אחזקה היינו היכא דאיכא מיעוט המצוי והיכא שבדרך בשעת לבישה מותר לצאת ברה"ר משום שבזמן מועט כזה אין רגיל לפסול ואינו מצוי עי"ש, והובא במ"ב בס"ק כ"א עי"ש.

ולדבריו יש לעיין אי ד' מינים הוי מיעוט שאינו מצוי שכיח כ"כ שיפסול לגמרי לכן א"צ בדיקה. ועי' בשו"ת גור ארי' יהודה סי' ס"ז שהאריך להקשות על הט"ז מכמה דוכתי דגם לענין ברכה סמכינן אחזקה, וכתב לחלק בין ברכת המצות דסמכינן אחזקה דכמו שציונו הקב"ה על המצוה כמו כן ציונו גם לסמוך אחזקה כשרות, משא"כ בברכת הנהנין וציצית הואיל ואין עליו חיוב מדאורייתא לקנות מלית ולובשו הוי כזה כברכת הנהנין עיי"ש, ולפי"ז בארבע מינים דהוי ברכת מצות רשאי לסמוך על החזקה גם לענין ברכה אף לדעת הט"ז. ועי' בח"ס יו"ד סי' קע"ה שכתב לרחות דברי המג"א הנ"ל, והעלה דכל היכא דאיכא רובא בלא חזקה נגדה א"צ לברורי אף בדאפשר לברורי, עיי"ש ובדע"ת כאן אות ט'. ועכ"פ להלכה יש להקל שא"צ לבדוק ארבע מינים קודם נטילתם לברכה, כנלענ"ד בס"ד.

ידידכם המאחל לכם כוח"ט,

הקטן גבריאל צינער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

א"כ המערכת, כרם שלמה".

בכרם שלמה קונטרס מ"ג (כסלו-טבת תשמ"ב) עמוד ס"ג העיר האברך ר' יחיאל פאפיער נ"י, בדיון החזרת הטלית לבית ביו"ט אחר התפלה עיי"ש. מצאתי לנכון להעתיק בנדר"ו תשובה קצרה מהגאון ר' שמואל ענגיל זצ"ל מראדאמישל שנדרס בקובץ, "הירדן" (רישא תר"ץ) סי' ב' וז"ל, בדבר שאלתו אי מותר לשאת ביו"ט ראשון את הטלית בידו בצאתו מכהכ"נ אי מחשיב שלא לצורך כלל כיון שאינו צריך עוד היום את הטלית. הנה הדבר ברור ופשוט דהוצאה שלא לצורך כלל אסור ביו"ט לשיטת רוב הפוסקים אף מה"ת, ובעי' או צורך שמחת יו"ט או צורך מצוה שהיום גורם, והגם דלשי' התוס' כתובות דף ז' רצו לומר דא"נ דמחצר מותר ביו"ט אף בדבר שאין בו צורך כלל, והיינו דכיון דרוב הוצאות מותר ביו"ט לא גזרו איסור מחצר לחצר בשביל דבר שאין בו צורך כלל, א"כ רצו לומר דגם בכרמלית לא גזרו ביו"ט אף בדבר שאין בו צורך כלל, והכוונה כיון דל"ש שיוצא ביו"ט דבר שאין בו צורך א"כ בשביל מילתא דל"ש לא גזרו רבנן, ואח"ז דחו די"ל דכרמלית חמור, עכ"פ לדידן דס"ל דגם ביו"ט בעי ע"ח ובלא"ה אסור להוציא דבר שאין בו צורך כלל, מכ"ש דאסור להוציא לרחוב כרמלית כמ"ש הט"ז שם סי' תקי"ח. עכ"פ הדבר ברור דבדבר שאין בו צורך כלל אסור ביו"ט, ויפה כתב כת"ה בדשלא לענין מחזורים דא"א להביא רק ביד ואם יביא קודם יו"ט יש חשש גניבה, שפיר כיון דתחילתו מותר משום מצוה התיירו סופן משום תחילתו, אבל הטלית שאפשר ללבושו דרך מלבוש א"כ אין בו שום צורך ליפלו ביד, ע"כ בוודאי מהראוי לכל בעל נפש להחמיר על עצמו שלא לישא ביד, רק ע"י קטן י"ל דאף להאוסרין בשבת ע"י קטן דהא קי"ל דגם איסור דרבנן אסור לספות לקמן בידים דלא כשיטת הרשב"א ז"ל, אבל עכ"פ כאן שגם בשבת יש הרבה מתירים ע"י קטן כמ"ש בשו"ת הרי"ם, עכ"פ ביו"ט בוודאי מותר, כנלע"ד ברור.

הק' שמואל ענגיל חופ"ק הנ"ל.

עד כאן לשון התשובה בקובץ הנ"ל. אבקש להרפס העתק זה בקובץ כרם שלמה כי הוא נוגע להלכה.

ידידכם,

אליעזר הכהן כ"צמאן

ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק טובי' רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק יוסף לעזער נ"י להולדת הבן
להנ"ח מו"ה ירחמיאל הלוי בירנבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' מאיר יצחק באמואלשפיננער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם מענדל בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להנ"ח מו"ה משה באדנער נ"י להולדת הנכד
להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הנכד
להנ"ח מו"ה עזריאל קרוין נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה מיסקי נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הלוי מייזלס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלכסנדר זיסקינד קורץ נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' אשר פרנס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע באדנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב הכהן לעוויטא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישכר בעריש לעזער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל פאנעטא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי גליק נ"י להולדת התאומות
להאברך היקר ר' שלמה יצחק בריינער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה ברוך נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' שרגא ברוך וויינרייך נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

ברכת מזל טוב

להנ"ח מו"ה אפרים זלמן מרגליות נ"י מלונדון לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
משה נ"י
להנ"ח מו"ה מנחם צבי רייכבערג נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר משה
שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו
להנ"ח מו"ה שלמה גוטטער נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנ"ח מו"ה שמואל שמעלקא גריפעל נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' הח'
הנעלה כמר משה אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר דוד צבי גליק מלונדון נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסי
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

ציונים והערות

ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת

על דברים שנרשמו בקובצי כרם שלמה

- (א) שנה ה' קונט' ד' עמוד ז', בדברי הגרעק"א זצ"ל בענין אם רוב הוי ספק. — עיין בס' ראש המזבח עמ"ס זבחים בחידושו לרף ט' בד"ה העשירי, בסופו.
- (ב) שנה ה' קונט' ה' עמוד י', בענין אם שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט בתרומה, ובדברי המאירי בשבת קכ"ז אי מהני שאלה בתרומה. — הנה המאירי מיירי שם במעשר, ובתרומה מבואר בהדיא בעירובין ל' ע"ב ובנדרים נ"ט ע"א דמהני שאלה. ובשול"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קל"ח אות א כ' דהמאירי מיירי בתרומת מעשר, דעל מעשר מהני שאלה. — ובענין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, עיין בשול"ת תועפת ראם האו"ח סי' כ"ה שכתב בתרומה פשיטא דלא שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כיון דנשאר לו הזכות לתתו לכל כהן שירצה ואי אפשר לחשבו כמסירה יעוי"ש. וצ"ע מדברי התוס' יבמות צ"ג ע"א שכתבו דבתרומה שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ועיין בזה בשול"ת מהרא"ש סי' כ"א אות ג'.
- (ג) שם עמוד ט"ו, בקמיעה לשמירה שנעתק במכתבו של הגאון מוה"ר שמעון סופר אבר"ק קראקא זצ"ל. — עיין עוד בזה בספר דרשות חתם סופר ח"א דף קל"ו ע"ד בהג"ה מתחת לקו.
- (ד) שם עמוד ל"ד, בענין אי זר שוחט בשבת. — עיין עוד בזה בס' זרע אברהם (להג"ר אברהם לופטביר) סי' ס"ט בהגהות פרי יצחק (מתחת לקו) ד"ה ובעיקר, שהביא בשם ספר הקנה דור שוחט אפי' בשבת. ועיין עוד בשול"ת שו"מ מהר"ד ח"א סי' מ"ו ד"ה בסוגיא.
- (ה) שם עמוד מ"א, בכוונת קושית הגרי"ש הלוי נ"ז זצ"ל אבר"ק לבוב. — יפה כיוון, עיין שול"ת שו"מ מהר"ג ח"ב סי' קנ"ז ד"ה ובוה, ובשול"ת שו"מ מהר"ד ח"א סי' מ"ו (דף נ"ג ע"ג). ועיין עוד בשול"ת שו"מ מהר"א ששית סי' ס"א (דף ע"ח ע"ד), ובספרו דברי שאל הנקרא חלק לשבעה כדף ל"ד ע"ג וע"ד.
- (ו) שנה ה' קונט' ו' עמוד מ"ה, בישוב קו' המל"מ בענין מודעה רבה לאורייתא. — עיין ס' פרדס יוסף פ' יתרו עמוד קנ"ב טור ב'.
- (ז) שם עמוד מ"ה, במש"כ בס' דברי חיים על חנוכה דמבואר בב"ק דדבר העשוי להתבקר הוי הפקר. — בשול"ת בנין צבי ח"א סי' כ"ז אות ה' נקט בפשיטות דהמקור הוא בב"ק דף ע"ט, יעוי"ש.
- (ח) שם בד"ה ולפי, תמי' על הכלי יקר בפ' בשלח. — בס' פרדס יוסף פ' בשלח עמוד קי"ב טור ב' קרמו בזה, ונשאר בצע"ג.
- (ט) שנה ה' קונט' ז' עמוד ט"ו, בענין פסול שנים בלויים לשיר. — עיין עוד בזה בס' ראש יוסף עמ"ס חולין לרף כ"ד ע"ב.
- (י) שם עמוד מ"ו, בדברי הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל עה"פ אל תוכח לץ. — עיין מש"כ בספרו פנים יפות עה"ת בפ' קרושים עה"פ לא תשנא את אחיך וגו'.
- (יא) שנה ה' קונט' ח' עמוד ח', בענין שיעור אכילת מרור. — עיין עוד בשול"ת מנחת משה (להג"ר משה נחום ירושלימסקי) האו"ח סי' י'.
- (יב) שם עמוד ס"ג, בענין התמי' על ס' דרך פקודיך מצוה י"ז. — כן תמה גם הג"ר יעקב אורנר אבר"ק נאשעלסק בקובץ שערי תורה חלק ב' קונטרס י' סי' פ"ו אות י"ב.
- (יג) שנה ה' קונט' ט' עמוד י', בתשובת מהרש"ם בענין מכירת בשר מר"ח אב עד ת"ב, ומתחת לקו כתוב שתוכן התשובה נדפס בהגהות מהרש"ם לאו"ח הנדפס בס' ארחות חיים בס' תקנ"א. — גם בס' דעת תורה הנדמ"ח על שו"ע או"ח שם בס' ארחות חיים בס' תקנ"א.

תקנ"א סעיף ט' נדפס תוכן תשובה זו, ואנב עיי"ש בד"ה והשבתי שכ', רמבואר בשו"ת ציני הר הברזל שבסוף ספר בית מאיר על אהע"ז וכו'. וזהו טעות גמור, כי התשובות בסוף ס' בית מאיר נקראים צלעות הכית, וכנראה שסיבת הטעות היא, מחמת שה' כתוב ר"ת צה"ב, וכשרצו המעתיקים לפענח הר"ת, כזב להם דמיונם לכנות שם הספר, ציני הר הברזל. [ועיין עוד בשו"ת דובב מישרים חלק א"ב (הנרמ"ח). בסופו נדפס תשובת אביו הנאון בעל כוכב מיעקב בנר"ז].

(ד) שנה ו' קונט' א' עמוד כ"ט, בדיני מים אחרונים. — בס' שמחת הרגל על הגש"פ להרחיד"א זצ"ל כ' וצריך שיהיו מים מועמים על ראשי אצבעותיו שלא יהי' יניקה לסט"א הרבה, ושמענו כי הרב החסיד מהר"ר יהודה חאביליוו זלה"ה אירע לו מעשה נפלא בזה, עכ"ל.

(טו) שם עמוד י"ח, כתוב מתחת לקו כי הרה"ק מוה"ר משה מקאזניץ הי' חתן הרה"ק ר' אלעזר בעל אורח לצדיק. — זהו טעות, כי בעמח"ס אורח לצדיק הי' הרה"ק מוה"ר אליעזר ליפא אחיו של הרה"ק ר' אלעזר.

(טז) שנה ו' קונט' ב' עמוד נ', עה"פ וחטאתי לאלקים. — כעין זה בס' שפתי מהר"ש עה"ת פ' וישב.

(יז) שנה ו' קונט' ב' עמוד י"ג, בענין ח"ש בהנאה. — עיין בתשו' שובע שמחות סי' ב' תשובתו של הגה"ק מוה"ר מרדכי דוד מדאמבראווא זצ"ל בענין זה.

(יח) שנה ו' קונט' ד' עמוד י', בענין מים שבשכונת המת שלא נשפכו. — עיין עוד בזה בס' באר משה (להג"ר משה נחום ירושלימסקי) שער השלישי סי' כ"ט.

(יט) שנה ו' קונט' ה' עמוד כ', בענין ס"ת שנקרע רוב התפירה בין יריעה ליריעה. — עיין עוד בזה בשו"ת כנף רננה חיו"ד סי' י"ח.

(כ) שם עמוד ט"ז, בד"ה בחולין דף קל"ט, קושיא על הר"א ממיץ. — עיין תשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"ג.

(כא) שם עמוד י"ז, בד"ה הריטב"א. — עין במנ"ח מצוה י"ט, ובתשו' תועפת ראם חאו"ח סי' י"ג, ובתשו' שם עולם ח"א סי' כ' בשם רבו הנאון בעל משיב כהלכה זצ"ל, ובשו"ת ביי"צ יו"ד ח"ב סי' קס"ט אות ח'.

(כב) שם עמוד מ"א, בהערה עמ"ס כתובות דף ל"ח ע"ב. — כבר קדמו בזה בחלקת מחוקק באהע"ז סי' ד' סק"י י"ג, עיי"ש מה שתירץ.

(כג) שנה ו' קונט' ו' עמוד מ"ד, מתחת לקו, צ"ע בדברי הרמב"ן בחידושו למס' ברכות. — כבר העיר כן הנאון מקאזנילוב בספרו שיח השרה דף ד' ע"א מדפי הספר, בד"ה והנה מצאתי.

(כד) שם עמוד ט"ו, בדעת כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע בענין רחיים של קיטור. — עיין עוד בתשובות נוספות לשו"ת ר"ח סי' ג', ובהערה שם מתחת לקו בשם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

(כה) שם עמוד מ"ט בכוונת דברי הגמ' שבועות ל"א ע"א. — עיין ילקוט שמעוני פ' משפטים עה"פ מדבר שקר תרחק, שהובא שם דברי הגמ' הנ"ל, הא מדבר שקר נפקא הא ודאי שקורי משקר וכו', ולא הובא שם תיבת תרחק, ומוכח שקושיית הגמ' היא מתיבות דבר שקר, ולא מתיבת תרחק, ודו"ק. אמנם יש להעיר מלשון רש"י פסחים דף ד' ע"א ד"ה אייבו קיים, שכ' וז"ל, וקשה בעיני לומר שיוציא דבר שקר מפיו, עכ"ל עיי"ש.

(כו) שנה ו' קונט' ז' עמוד מ"ה, על המשנה במס' אבות פ"א מ"ה, יהי ביתך פתוח לרוחה וכו'. — כן הוא בתוס' חרשים על משניות שם.

(כז) שם עמוד ל"ה מתחת לקו, הערנו שלא מצאנו דברי השאנ"א באור חרש לפסחים דף מ"ו. — כן הוא באור חרש לפסחים דף ה' ע"ב ד"ה אולם.

חותמין בברכה

**כצאת השנה מקדימין אנו את פני
כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א**

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

**בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו המהורה.**

**ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.**

**ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.**

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'.

**כעתירת וברכת,
המערכת**

